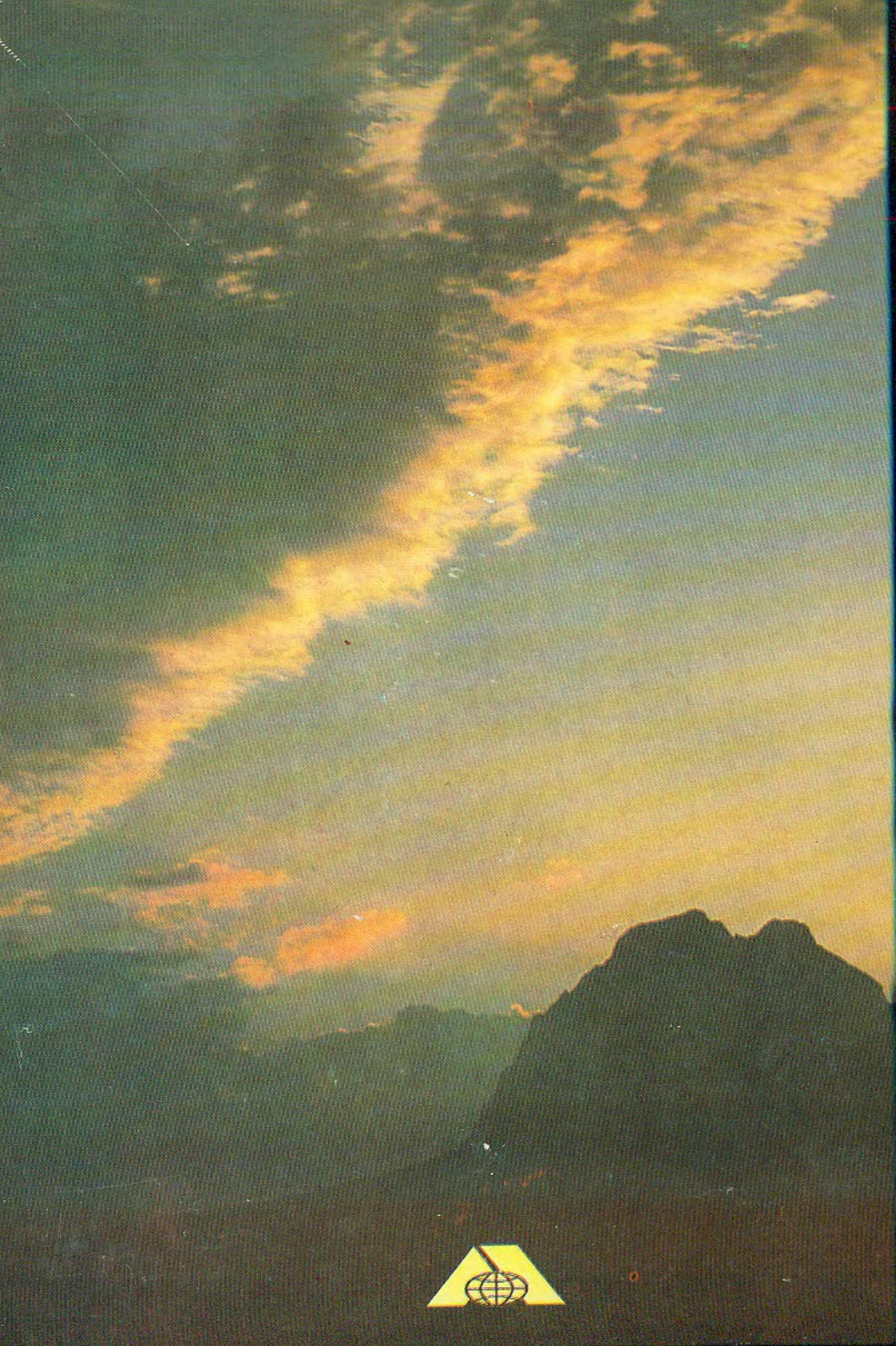

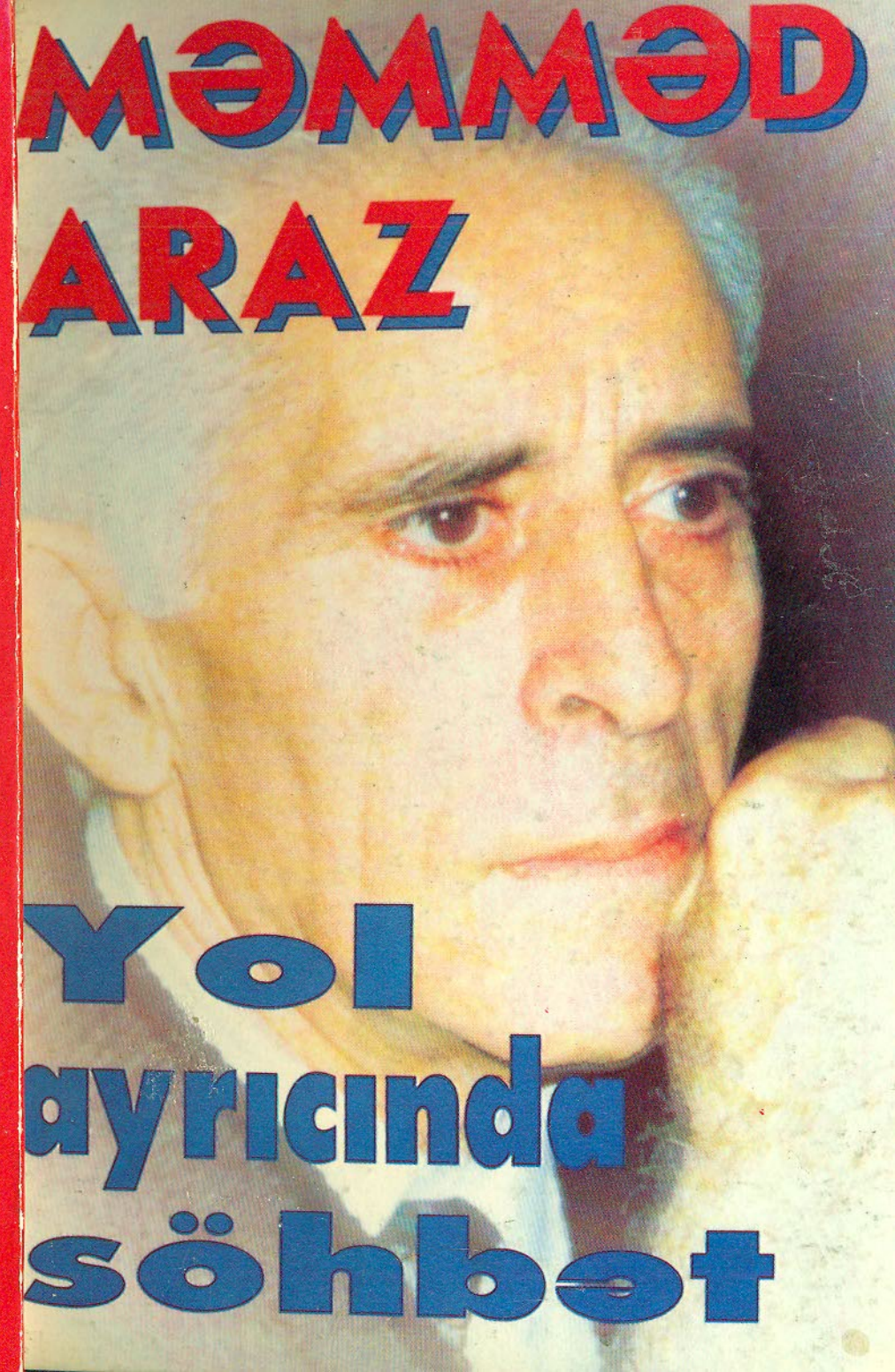

MƏMMƏD **ARAZ** **Yol** **ayrıcında** **söhbət**

MƏMMƏD

ARAZ

Yol
ayrıcında
söhbət

hər nəzər dəyər kəşfiyyatı
oynan nəzər dəyər kəşfiyyatı
hər nəzər

M. B. B. B.
(K. A. B. B.)

MƏMMƏD ARAZ

YOL AYRICINDA SÖHBƏT

"Azərbaycan"
nəşriyyatı
Bakı — 1998

YOL AYRILINDA
SÖHBƏT

Redaktoru
Aqil ABBAS

Kitabın tərtibçisi
Gülxanım MƏLİKMƏMMƏDOVA

M55 (97)

Məmməd Araz. Yol ayrıcında söhbət. — Bakı,
"Azərbaycan" nəşriyyatı, 1998—320s.

4804000000—055(97)

M—Sifarişlə

M670(07)—97

© "Azərbaycan" nəşriyyatı, 1998.

*Bu kitabın
ışığı üzü görməsində
Milli Məclisin üzvü
Fəttah Heydərov
cənablarının xüsusi
xidməti olmuşdur*

Xalq şairi Məmməd Arazın "Yol ayrıcında söhbət" adlı yeni kitabına onun son illərdə yazdığı, xalqımızı sarsılmazlığa, əyilməzliyə, milli qürura; insanlığa, haqq-ədalətə, bütövlüyə; birliyə, yurdumuzun ağır-acılarını duymağa səsləyən şeirləri toplanıb. Həmçinin kitabı seçmə şeirlər toplusu da adlandırmaq olar. Bu şeirlərin hamısını bir haray, bir çağırış birləşdirir: "Ayağa dur, Azərbaycan", səni özün qorumalısan, sənin müstəqilliyin öz əlindədir. Ağlamağa, sızlamağa yox, döyüşə hazır olmaq gərəkdir!

Bu kitab təmiz, duru poetik nümunələrdən tərtib olunmuş sənət əsəridir, tələbkar oxucularımızla həmsöhbət olmağa qadirdir.

TƏSƏLLİ

Hələ ömrümüzün nə yazı olub,
Hələ bu dünyada nə yaşamışıq.
Bizim payımıza çatası olub
Təsəlli bir qasıq, ümid bir qasıq.

Demə ki, ömrümüz keçdi yarıdan,
Biz yenə ümidli günlər yarıyıq.
Biz ki, gələcəyə inam sarıdan
Dünyanın ən varlı adamlarıyıq!..

yanvar 1970

BU MİLLƏTİN DƏRDI-SƏRİ

Nəhləri döndər belə haqqa sarı,
Haqq qapısını açmır, atam, haqq açarı.
İmanınla, gümanınla haqqa sarın,
Bu millətin dərdi-səri min şaxəli.

Hökmü bircə: yüz niyyətin, min niyyətin,
Asan yolla asan yola çıxmaq çətin;
Sayğısı çox, qayğısı çox bu millətin;
Bu millətin dərdi-səri min şaxəli.

Tanrım, məni tuş eləmə satqına, tuş;
O, milləti şöhrətinə girov qoymuş,
Hec görmədim qan tökəni qannan doymuş,
Bu millətin dərdi-səri min şaxəli.

Özü hakim, özü dustaq öz içində,
Qızıl sözü itir lilli söz içində;
Milyonları sel ağzında toz içində...
Bu millətin dərdi-səri min şaxəli.

Gözgörəti taxdan salır əyri düzü,
Əyri qələm, əyri fikir, əyri düzüm,
Bu düzlükdə düzlük özü əydi düzü,
Bu millətin dərdi-səri min şaxəli.

Bu, beləcə içimizdən gələn səddi,
Bu, beləcə yolumuza çıxan dərdsdi;
Düşməni əli əlimizlə bizi kəsdi,
Bu millətin dərdi-səri min şaxəli.

Dağ Aranda, Aran dağda olan yerdə,
Yurddaş adlı yurd dağıdan olan yerdə.
Baş gödəndən aşağıda olan yerdə,
Bu millətin dərdi-səri min şaxəli...

3.VI.1992.

AYAĞA DUR, AZƏRBAYCAN!

Nə yatmısan qoca vulkan, səninləyəm!
Ayağa dur, Azərbaycan, səninləyəm!
Səndən qeyri

biz hər şeyi bölə billik!

Səndən qeyri

biz hamımız ölə billik!

Bu, Şəhriyar haraydı,

Bu, Bəxtiyar haraydı!

Hanı sənin tufan yıxan,

Gürsad boğan yurda oğul

oğulların!

Qara çoban, Dəli Domrul oğulların.

Çək sinənə-qayaları yamaq elə,

Haqq yolunu ayağına dolaq elə,

Bayrağını Xəzər boyda bayraq elə,

Enməzliyə qalxmış olan bayrağını!

Azərbaycan, Azərbaycan,

Azərbaycan bayrağını!

Ayağa dur, Azərbaycan!

Bunu bizə zaman deyir,

Məzarından baş qaldıran baban deyir!

Nər oğlu nər, səninləyəm!

Səninləyəm, silah tutan,

Külüng tutan, yaba tutan,

Kösöy tutan, nişanlı ər, səninləyəm!

Səninləyəm, qız atası,

Hanı nərən, hanı səsini!

Hanı andın!

Yoxsa sən də yatmışlara, batmışlara,

Qeyrətini satmışlara xırdalandın!!!

Gözünü sil, Vətən oğlu,

ayağa qalx!

Üfəqünə bir yaxşı bax.

Sərhəddinə bir yaxşı bax.

Sərhəddinin kəməndinə bir yaxşı bax!

Dur, içində qorxunu boğ,

Ölümünlə qalımını ayırd elə.

Yağları sevindirdik, bəs eləyər!
Al mumluğu,

al, qəddarlıq öyrət bizə!
Bir azca da canavarlıq öyrət bizə
Onda bəlkə qoyun-quzu

olanımız təzər, itər;
Onda bəlkə sərhəd boyu
ərlər bitər, nərlər bitər...

Ulu Şahım, qılıncına söykənim!
Biz düşmənlik bacarmadıq,
Düşmənləri tanımağı öyrət bizə.
biz nifrəti

qanımızla yoğurmağı bacarmadıq,
Qələminlə sən mələklik öyrətmisən,
Qılıncınla Əzrayılıq öyrət bizə.
Biz özümüz özümüzmə məğlub olduq,
İçimizdə, qanımızda məğlub olduq.
Məğlubların şərəfinə süfrə açdıq.
İsti çörək, "isti qorxu" yedizdirdik.
İsti qəzəb, isti yaraq,
İsti nifrət...yox, vermədik!
İçimizdə yer şumladıq;
Yaxşı-yaxşı xəyanətlər,
Yaxşı-yaxşı cinayətlər bitirməyə.
Gör aqlımız yetir nəyə?
Gör əlimiz yetir nəyə?
Tanrı, bizi bizdən qoru!
Öz əlimizdən qoru,
Əməlimizdən qoru!
Bu millətin süfrəsini duzsuz qoyma,
Bu millətin kürsüsünü sözsüz qoyma!
Namərdi sən elə yatırt,
Qoy biryolluq ayrılmasın.
Ulu Şahım, ruhun bizdən ayrılmasın,
Ulu Şahım, bizə yar ol!
Ulu Şahım, qılıncına söykənim!..

29. IX. 1994

SƏNƏ İNANIRAM

Nə dona girsə də ilandır, ilan,
Lənət ağına da, qarasına da.
Nə dildə danışsa-şeytandı, şeytan,
Lənət bozuna da, alasına da.
Bunu mən demirəm, babalar deyib:
Qurdunan yoldaş ol, çomağı bərk tut;
Göz qırpdın qapacaq o üzə gülən,
Az oldu yaltaqdı, çox oldu cəllad,
"Böyükler" dalında gizlənə bilən
Fərqi yox kişidi, fərqi yox arvad.
İçində gizlənər eşik görkəmi;
Sümsünər it kimi, sinər qurd kimi,
"Böyükler" dalında görünməz onlar.

Beləcə kiçilər "böyük olanlar"
Beləcə böyüməz kiçik olanlar-
Ayaq yalayanlar-küçük olanlar.
Kiçiklər, zənciri böyük əlində,
Yüz səmtə qısqırdar yeri gələndə.
Yüz yol söz verildi, and da içildi,
Unutduq: "bu itlər girəvəcildi,"
Cevrildin, qəfildən qapacaq səni,
Qapıb öz baltanı çapacaq səni,
Hələlik bu düşüb baxtımıza bu,
Hələlik doğrudur bu acı doğru.
Ayıq olmalıyıq hər yerdə-ayıq,
Süfrədə, yataqda, səngərdə ayıq,
Mən ayıq, sən ayıq, sərkərdə ayıq...

O kimdi dəm olan özgə yasından?
O kimdi haqsız haqlı eləyən?
Ayını təzdirib mağarasından,
"Bu mənim tarixi muzeyim..."-deyə!
İçər sağlığına bir məkri varsa,
Yoluna bir qucaq təbriklə çıxar.
Süfrəndə yağlıca bir tikə görsə

Ağzında dişinə şərikli çıxar.
Bundan da betərdi öz olanımız,
Əyri olanlardı düz olanımız,
Bundan da betəri: bölgəbazlarıq,
Badələr dalında ölkəbazlarıq.

Qeyrətdən güc alar gücü az ölkə,
Ölkə yox, ölkədir qorunmaz ölkə.
Bu, mənim vəzifəm: əli qələmdə,
Bu, mənim vəzifəm: sözü kürsüdə...
Bu, sənin vəzifən: əli tətikdə,
Bu, sənin vəzifən: gözü üfüqdə...

Başımın üstündə müqəddəs Quran,
Sənə inanıram, ölkə rəhbəri.
Sənə inanıram, keşikdə duran
Ayıq Vətən oğlu, Vətən əsgəri!

8. V. 1995.

YAŞAMAĞA NƏ VAR Kİ?

Özündən azca uzağı
Məni görməyə qoymurlar.
Özümün sərhəd xəttimdə
Məni ölməyə qoymurlar,
Nə içimdə ağlamağa,
Nə də gülməyə qoymurlar.

Gözlərini satır dargöz
Bəxşis vermək istər mənə.
Nə ki könlümə yatmazdı
Tezəcə tapar, pislər mənə.
Qanmaz qansa ki, qanmazdı,
Yaşamağa nə var, qardaş!

Min arşın quyu dibində,
Tamahkar əli cibində,
Gözlər ki, ulduz yağacaq,
Ulduzla qızıl yağacaq.
Bu hikməti babam deyib:
"Girsiz dostdan bir qara daş..."
Məni məndən gizlədərmisə,
Mən çəkdirən divar, qardaş!
Qanan qandırırsa qanmazı
Yaşamağa nə var, qardaş!

Bu dünya bir sınıq gəmi,
Tərsi hara, düzü hara...
Məni alıb yedəyinə,
Üzgü bilməz, üzür hara?
Hər şey sirli, hər şey aydın,
Pişik hürür it yerinə,
İt cumur toyuq yeminə.

İçimdəki dava qoymur
Cölümdə davanı görəəm.
Çətin turda anlamazı

Görən adamı görəm.
Bu toydan başım çıxmadı,
Bu yasdən başım çıxmadı,
Evlənən kimdi bilmədim;
Və ölən kimdi, bilmədim.
Bu dünya bir sınıq gəmi,
Öz qollarım avar, qardaş,
Yaşamaq nədi, bilməsən
Yaşamağa nə var, qardaş!

1.V.1993

ƏSGƏR OĞUL

"İgid əsgər, möhkəm dayan"

Ş.Əlizamanlının oxuduğu mahnıdan

Sən bu yurda söykəlisən, bu yurd sənə,
Keşiyində dursan belə neçə sənə,
Ayaq üstə yatsan belə neçə sənə:
Sən bu yurda söykəlisən, bu yurd sənə!

Son atəş də, son zərbə də səninkidir,
Oğul əsgər, əsgər oğul-mərd igiddir,
Mərd ölsə də mərdlik ölmür, hünər ölmür;
Hünər ölmür, mərdlik ölmür-əsgər ölmür.

Mən bilmirəm, hardan boy al, hara dırman,
Mən bilmirəm, göyə ucal, yerə quylan,
Babaların məzarını qoru, qardaş!
Ataların vüqarını qoru, qardaş!
Körpələrin yuxusunu qoru, qardaş!
"Vətən ölməz" duyğusunu qoru, qardaş!
"Hünər ölməz" nidasını qoru, qardaş!

Od yurdunun odasını qoru, qardaş!
Gurşad olub göydən ələn - mən bilmirəm,
Qara bələn, buza bələn - mən bilmirəm,
Harda şirləş, harda filləş - mən bilmirəm,
Mən bilirəm: geriye yol yoxdur, atam!
Öncül oğul dönüb geri baxmır, atam!

Geridə biz qəbir yeri saxlamışıq,
Bəsdir daha sızlamışıq, ağlamışıq!
Geridə biz qəbir yeri saxlamışıq!
Özümüzə dar ağacı qurmaq üçün
Özümüz öz boynumuzu vurmaq üçün:
Qətl yeri saxlamışıq, qətl yeri!

Qəbir yeri saxlamış, qəbir yeri.
Bu torpağın hər qayası deyir bunu,
Bu torpağın min yarası deyir bunu.
Bu torpağın son nəfəri olsan belə,
Son dirisi, son əsgəri olsan belə,
Geri dönmə, son qələbə xəttinəcən,
Son qələbə həddinəcən, səddinəcən.
Dönmə geri üfugəcən...
Nə zaman ki bu yer, bu yurd
Yağuları süpürəcək, üfürəcək,

Hər əsgərin, hər nəfərin
Nəfəsi od püskürəcək.
Onda dönüb görəcəksən:
nakamların qəbri: Məşəl!
Qaliblərin qəlbi: Məşəl!
Məşəl! Məşəl!
Şah dağından qəlbi məşəl!..

2. XI. 1993.

SÖZNƏN ZARAFAT EYLƏMƏ

Bu sözdü - dərddi, qəhərdi;
Sonu işıqdı, səhərdi,
Atdı, cilovdu, yəhərdi,
Söznən zarafat eyləmə!

Bu, taleyin bəd yoludu,
Tozlu, qumlu kənd yoludu,
Kiməsə cənnət yoludu,
Söznən zarafat eyləmə!

Sözün sözü pozmağı var,
Qayalara yazmağı var.
Dəvə kimi qızmağı var,
Söznən zarafat eyləmə.

Qılınc kimi suvar sözü,
Döyüslərə apar sözü,
Qorxar sözdən "məzar" sözü,
Söznən zarafat eyləmə.

Hardasa ərzin yaşıdı...
Qəsd-qərəz bilməz,-naşıdı.
Hardasa əhlət daşıdı,
Söznən zarafat eyləmə.

26. III. 1993.

MİKAYIL ŞER OXUYUR...

Mikayıl Mirzənin əlli yaşı tamam oldu. O, Azərbaycan xalq artisti, böyük aktyordur, millət vəkildir, ictimai xadimdir, sənət müəllimidir. Bunlar hamısı məlumdur. Mən şair olduğum üçün onun çoxsəhli fəaliyyətinin bir qanadından—poeziya qanadından danışmaq istəyirəm, onu alqışlamaq istəyirəm, onu dinləmək, dinləmək istəyirəm.

Məncə, Mikayılı bir dəfə dinləyən kəs sonra uzun zaman özünü öz içini dinləməyə bilmir, çünki Mikayılın oxuduqları yalana, böhtana, riyakarlığa, nadanlığa qarşıdır, onları daşıyanlara qarşıdır; onlara sillədir, qılıncdır Mikayılın şerləri, Onları dinləməmək mümkün deyil...

Doğruya, ədalətə yön tutan insan zəkasıdır Mikayılın müraciətləri; əbədi işıq, sabahın nuruna çağırışdır. "Mən kiməm" sualına cavabdı, "Tətikdən barmağını çək" nidasıdır Mikayılın səsi.

Mikayıl şer oxuyur!

Onun söz qalası qaynaqdı yerə,
Onun söz qayası güclüdü gücdən.
Özündən qaçmağı bacaran deyil,
Özünə dönməyi öz əlindədir.
Deyirəm: yüz ildi, yüz əlli ildi
Dünyanın damına çıxıb Mikayıl,
Yalanla doğrunun səddini çəkir,
Haqq ilə nahaqqın səddini çəkir.

Yığıb söz daşları, söz qayaları,
Vurub bəbəyinə biganələrin,
Atır qulağına eşitməzlərin,
Atır ürəyinə ürəksizlərin,
Mikayıl şer oxuyur:
Sərhəd xətti ayıqdır,

Daş-qaya da ayıqdır.
Ağaclar da ayıqdır.
Əsgər gözləri ayıq,

Əsgər barmağı ayıq,
Əsgər nəfəsi ayıq,
Əsgər silahı ayıq.

Mikayıl şer oxuyur.

Bəzən də belədi, belədi dünya
Nəinki damına çıxanı görmür,
Damında saçını yolanı görmür,
İnsana daş atan insanı görmür.
Hətta bacasından düşəni görmür.
Hətta qapısından girəni görmür.
Üzünə şapalaq vurana görmür.
Bəzən də belədi, belədi dünya
Onu uçurana heykəl ucaldır,
Onu ucaldana "yaxşıca" zindan.

Dünyanın qaranlıq zindanlarına
Üsyandı Mikayıl, üsyandı, üsyan...
Dünyanın qaranlıq zindanlarını
Bir təkandan, bir həmlədən uçuran
Nəğmələr oxuyur Mikayıl.
Cəsarətlər birliyi
birləşib hünər olur,
Hünərlər birliyində
Hamı bir nəfər olur

Şəhid məzarlarının
baş daşı səngər olur,
Ölkə beş qat böyüyür
Ölkə səfərbər olur:
Mikayıl şer oxuyur...

**"QOŞUL MƏNƏ,
GEDƏK... "-DEDİN**

- Gəl qoşul mənə, gəl gedək.
- Necə gedək? Hara gedək?
- Hara? Özüm də bilmirəm,
Bəlkə hara gəldi, gedək,
İnsan yeyir bir - birini,
İnsan didir bir - birini.
Gedək...

köhnə mağarada

Bəlkə qalır köhnə adam,
Bəlkə hələ ağı qalan
Kəllə qalır mağarada.
Kəllə qalır,
İnsan çıxıb ağı kəsik,
Bəlkə tapaq, bəlkə dəyək:
Mağaradan çıxan insan:

Ağlın qalıb mağarada.
"Qayıt, ağı kəsik adam!
Qayıt, ağına sahib ol,
qayıt, qan tökməyə yadırga!
Odu sönüb mağarada
Qayıt, dünyanı yandırma!"
- Gedək, dedim, gedək vallah,
Beş - on insan qalır hələ,
Kif atıbdı çox ağıllar,
Gedək ağıl dalısınca ...

22. VIII. 1995.

**HARA GEDİRƏM,
BİLMİRƏM**

Hara gedirəm, gedirəm,
Bilmirəm, hara çıxır bu yol.
Hardan keçib, hara aksam,
Uçurlara çıxır bu yol.

Bu nə mənzildi sonu yox,
Özündən bir səmtə yönü yox.
Əgər budursa yeni yol
Hara çıxır, hara bu yol?

Bəlkə dağlı, düzlü yanan,
Səsli yanan, sözlü yanan;
Kül altında gizli yanan
Ocaqlara çıxır bu yol.

Çox analar ağlar qalıb,
Sınələrdə dağlar qalıb,
Əlim yetməz çağlar qalıb,
O çağlara çıxır bu yol.

Bilməm bilən varmı bilə
Bilə hara çıxır bu yol?
Bilməm görəni varmı görə,
Görən hara çıxır bu yol.

24. V. 1995.

GEÇİKDİN

Mahir cərrah bıçağını qatladi,
Kimsə dedi: Heyf, dədə, gecikdin.
Dedi: rahat yaşamağın bir yana,
Vallah, rahat ölməyə də gecikdin.

V. 1995

QOLUZORLULARA NİFRƏTİM VAR

Bütün qoluzorlulara nifrətim var:
Boylu olsun, alçaq olsun,
Lətti olsun, qıvraq olsun,
Çinli olsun, çinsiz olsun,
Dinli olsun, dinsiz olsun...

Bütün qoluzorlulara nifrətim var.
İnsan ölür,
Yurd dağılır göz qabağında,
Ölən niyə yaranmışdı?
Bu yurd niyə qurulmuşdu?

Körpə niyə doğulmuşdu? -
Deyəmmədik-sən də, mən də.
Öldürənin böyründəcə
sən də vardın,
Mən də vardım şeytanla bir.
Sözə baxın: şeytan insan öldürürdü
insanla bir.
Şeytanın da, insanın da
Birgə təlim keçdiyini
Özüm gördüm öz gözümlə.
İnsanın başında şeytan papağı,
Şeytanın başında insan papağı.
Özləri beləcə dəyişmişdilər;
Aylarla beləcə döyüşmüşdülər.
İnnən belə deyin görüm:

Öldürən kim, ölən kimdi?
Deyin görüm: qıran kimdi?
Quran kimdi? Bölən kimdi?
Bütün qoluzorlulara nifrətim var...
Ürəyimdə bir içimlik məhəbbət qalıb,
Ürəyimdə bir udumluq mərhəmət qalıb...
Qoyun ölüm öz dərdimlə, siz Allah!

24. I. 1995.

ÇEÇEN FACİƏSİ

Allah, Allah, bu nə dünya, bu nə bəşər?!
Gözü görəti insan yanır, insan ölür:
Körpəsiylə, qocasıyla, xəstəsiylə;
Torpaq yanır: bulağıyla, ağacıyla.
Torpaq yanır: Havasıyla,
Qarışqası, böcəgiylə;
Tank altında tapdalanmış toxumuyla.

Didir insan bir-birini;
Yeyir insan bir-birini,
Bilmək olmur kim günahkar,
Kim haqlıdır.
Hamı, hamı günahsızdı-silahsızdı.
Hamı, hamı günahkardı-silahlıdı.
Cənab nazir, mən görmüşəm,
Çox görmüşəm tank burnunda
Ölümlə bir
 beynəlmiləl nəğmələri gətirəni.
Çox görmüşəm,
Çox görmüşəm qana batmış
 əlləri mən.
Çək tətikdən əllərini,
Yüz xaraba, min xaraba
 müəllifi əllərini.
Kiçiklərin böyüməsi çətin işdi
"Böyüklərin" kiçilməsi
 çox asandı.
Dünya özü yaxşı bilir:
Raketlərin qanadında qayda getmir,
Qanun getmir heç diyara.
Qayda-qanun dediyini
ürək yazır, əl daşıyır;
Öz əlinlə öz yurduna
 ölüm dartmaq!-

Bu "yeni" bir hərbi məntiq!
Öz yurdunu şum eləmək,

Qan axıtmaq, sonra, sonra
Su axtarmaq - qan yumağa?!
"Mənim"-deyib o torpağı,
Əkmək, sonra mərmə səpmək,
Çox qərribə davadı bu.
Çox qərribə məntiqi var
 bu qırğının.
Çox qərribə sualı var.
Cavabı yox bu qırğının,
Cavabı yox...

10. I. 1995.

YOXDU SÖZÜM, YOXDU DAHA

Vallah, sözüm tükənibdi,
Vallah, sözüm yoxdu daha.
Adam var daşla danışır,
Quru ağacla danışır,
Mən bilməm nədən danışım,
Bilməm nəyinən danışım,
Buxovlu atnan danışım,
Südsüz inəynən danışım?

Qurdnan-qoyunna danışım,
Ya bunlar arasında
Gedən oyundan danışım...
Vallah, sözüm tükənibdi

Diri sözü dildən qapıb
Samanlığa təpənləri
Görmürəm, görə bilmirəm.
Təpib, təpib
Üstünə su səpənləri
Görmürəm, görə bilmirəm.
Zaman sürür köhlənini,
Sürür belədən—beləyə.
Nə zaman samanı saxladı
Nə saman zamanı saxladı,
Nə qapan qapanı saxladı,
Nə yaman yamanı saxladı.

Bircə ovuc dənim vardı,
Qapıb nəyəsə qatdılar
Qapıb kiməsə satdılar.
Adam var daşla danışır,
Quru ağacla danışır,

Bircə ovuc dənim vardı,
Dənliyə tökülmədi,
Torpağa əkilmədi.
Daha mən nədən danışım?
Vallah, sözüm tükənibdi.

AD GÜNÜMƏ

Hec gün çatmaz bu gün mənim ad günümə,
Nəvələrim gəlmişdilər ad günümə.
Nəvələrim Toğrul, Tuncay- nəvələrim
Ürəyimin hayına hay - nəvələrim!
Bu gün mənim qapım açıq,
Qəlbim açıq;
Yer üzündən qorxu qaçıb,
Ölüm qaçıb.
Yer üzündən qovulubdu aclıq, qəhər;
Astanamda ayılı gecə, nurlu səhər...
Nəvələrim gəlmişdilər ad günümə
Gəlmişdilər ağ günümə, şad günümə.
Bu gün bütün yamanlıqlar qolu bağlı,
Bu gün bütün nadanlıqlar qolu bağlı.
Bu gün bütün uşaq payı uşaqların,
Yer üzünün günü, ayı uşaqların:
Qəhqəhələr ağ ışıqdı, ağ sulardı,
Arzular da buxov bilməz arzuları.
Nəvələrim gəlmişdilər ad günümə...
Baş qaldırıb onlar gələn yola baxdım,
Onlar baxan göyə baxdım, yerə baxdım,
Yerdən qalxan oda baxdım, külə baxdım,
Aya baxdım, günə baxdım.
Allah, uşaq taleyinə bomba yağır
Yanır uşaq təbəssümü, uşaq səsi.
Allah, uşaq gülüşünü oddan qoru,
Allah, uşaq oyununu oddan qoru,
Allah, uşaq nəfəsini oddan qoru,
Allah, uşaq nəğməsinə oddan qoru
Nə yaxşı ki həsədlərin yolu bağlı,
Nə yaxşı ki, qibtələrin yolu bağlı.
Nə yaxşı ki, yalandillər laldı bu gün,
Qaçanlar da ayaq altda qaldı bu gün.
Nəvələrim gəlmişdilər ad günümə...

SUALLAR, CAVABLAR

Unudulmaz şairimiz **X.R.Ulutürkün** tərcüməsində rus şairi
Y.Yevtuşenkonun "Zaman"
serindən təəssürat

Ömür bir sualdır, ömür bir cavab,
"Niyələr" başlanğıc, "çünkilər" axır,
"Niyə" bu dünyaya gəlib bu cavan?..
Bu su hardan gəlib, haraya axır?..

İnsan yox, kölgələr çıxır qarşıma,
Kölgələr dil açıb söz deyə bilmir.
"Niyələr" qılınc tək enir başıma,
"Çünkilər" qalxanlıq eyləyə bilmir.

"Niyələr" bir qaya, bir uçrum daşı,
Qopdu öz yerindən, qayıtmaz daha,
"Çünkilər" söz gəzir, dili dolaşır,
O da qayıtmazdı, dönməzdə daha...

Kim tapdı bu evdə qonaq qalmağı?
Mən sual verənəm, mən cavab yazan.
Bir yoluq yolçudan cavab almağım
Zamandan aldığım cavabdan asan...

Zamanın uçumu dərinədən dərin,
İnsanı udmağı bircə an olmur.
Zaman xəlbirindən keçməyənlərin
Sonrakı taleyi çox yaman olur.

Hər insan dünyası sirli bir ada,
Söz əyə bilsə də söz udmur məni.
Özümün verdiyim suallara da
Özümün cavabı ovutmur məni.

Bu sorğu-suallar bəlkə nahaqdı,
Zamanın qulağı çox səsə kardı.

Beş addım gedirsən, görürsən artıq:
Sual da, cavab da, vaxt da qurtardı.

Bir sual, bir cavab eşidir zaman,
Zamanın alqısı, satqısı haqdı.
Zaman yer azmışın tutub qolundan
Dinməzəcə yerində oturacaqdı.

Mən də gah özümü özümdən danıb,
Gözümü çox şeyə yummaq istərim.
Çox səsi, çox sözü paslanmış sanıb,
Töküb dənizlərə yumaq istərim.

Mən də bir cavabdeh, günahkar kimi...
Zaman zəlzələsə, mən kiçik dağam;
Qoşub inadıma həqiqətimi
Zamanla üz-üzə dayanacağam...

25. X. 1994.

MƏNİ ÖLMƏYƏ QOYMURLAR

Dostum Heydər Həsənoğlu

Tənha çağımda yığışır-
Dostlarım, haxdan danışır,
Kimi taxtımın yapışır,
Kimi toqqamdan yapışır,
Yerə gəlməyə qoymurlar.
Ölüm- qalım savaşında
Məni bölməyə qoymurlar
Düzə doğru düz gedənlər
Məni ölməyə qoymurlar.

Bəxti nahaq yatmışların
Dərdini kim yaza, Allah!?
Yazda ölüm asan olur,
Saxla məni yaza, Allah!
Zarımağı, sürünməyi
Eylə mənə yasaq, Allah!
Ünvanıma əssə, nə qəm,
Ölüm səsli sazaq, Allah-
Məni ölməyə qoymurlar...

Mən deyəni kim deyəcək?
Çox yollara çıxar bu iz.
Söz döyüşdə ölməliyəkən,
Söz ciblərdə pahlı kild...
Yurdun əlsiz yazarları,
Əlsiz, dilsiz yazarları
Məni ölməyə qoymurlar.
Adsız şəhid məzarları
Məni ölməyə qoymurlar.

Millət dananlar azalır,
Millət sevrələr çoxalır.
Bu millətin ovqatında

Hümmət sevrələr çoxalır,
Açıq-aşkar az olsa da,
Xəlvət sevrələr çoxalır,
Bu sevrələr arasında
Məmməd sevrələr çoxalır,
Məni ölməyə qoymurlar...

18. IX. 1994.

ARTIRAN SÖZ QƏDRİNİ...

Biz artırma bilmədik sözün qədrini, ustad!
Əydik də qamış kimi sözün qəddini, ustad!

Yalanı dirək vurduq "göyü saxlamaq" üçün,
İtirdik nəfsimizin sərhəd xəttini, ustad!

Hürənə dəm tutanı yalaq başında gördük,
Həddinə göstərmədik sözün həddini, ustad!

Beş-on cır-cırpı yığdıq "söz çələngi" adında,
Əlimizlə uçurtduq sözün səddini, ustad!

Qoca kimi sızladı, uşaq kimi bağırırdı -
Sözün bayramı sandıq sözün dərdini, ustad!

Sözə əhyə vermədik, sözü şeypur elədik;
Biz düzəldə bilmədik sözün qəddini, ustad!

8. IX. 1994.

QARĞIMA

Bu qurğunu mən qurmadım,
Ağzına qıfıl vurmadım.
Dəhnə yırtıb, bənd qırmadım,
Qarğıma məni, qarğıma.

Bu yurdda Əli yatağan,
Bu yurdda Vəli yatağan,
Heç yatmaz dəli yatağan;
Qarğıma məni, qarğıma.

Sən özünü öyən millət,
Sən özünü söyən millət,
Didən millət, yeyən millət,
Qarğıma məni, qarğıma.

Mən tale satan deyiləm,
Dalca daş atan deyiləm,
Kölgədə yatan deyiləm,
Qarğıma məni, qarğıma.

Mən özüm tikdim odamı,
Sən dartıb yıxdın o damı,
Ay əsrin bədbəxt adamı,
Qarğıma məni, qarğıma!

15. I. 1994.

BU DÖNÜKLƏR, VƏFASIZLAR DÜNYASI...

Kimi kim bivəfa dünyada gördüm, bivəfa gördüm
M.Füzuli

Yolu düzlər dünyanın hər işini bacarmaz,
Hər işini bacarar, şər işini bacarmaz,
Yaxsılara yaxşılıq vərdisini bacarmaz
Bu dönüklər dünyası, vəfasızlar dünyası.

Müdrüklərin dilindən bu kəlam belə sızdı:
Bu, insandı - bəşərdi, bu oğlandı, bu qızdı;
Vəfasızdı - dönükdü, dönükdü - vəfasızdı
Bu dönüklər dünyası, vəfasızlar dünyası.

Əhdi yoxlar dilində andı yoxlar yalanı,
Sözsüzlər nəfəsiylə söz ocağı qalanır,
Uçurtdu ürəyimdə sirli sevda qalamı
Bu dönüklər dünyası, vəfasızlar dünyası;

Hər nəyi xoşlamasan tez ona əvəz olar,
Uçuma "gəl-gəl" deyən çağrış olar, səs olar,
Gözün içində bitər, gözəgörünməz olar
Bu dönüklər dünyası, vəfasızlar dünyası;

Bir üzü ağ dünyadı, bir üzü qara dünya,
Bu qaralıq ağarmaz ola min para dünya,
Qoltuğumda gedəcək, yön alsa hara dünya,
Bu dönüklər dünyası, vəfasızlar dünyası;

Gözəl quyu bağışlar tənhalara, təklərə,
Qarın yükü daşıyar duyğusuz ürəklərə,
Gələcəksiz gələcək dartar gələcəklərə
Bu dönüklər dünyası, vəfasızlar dünyası...

10. X. 1994

MUROVA QAR YAĞIRDI

Axsamdan başlamışdı;
Murova qar yağırdı;
Qar altda donmuşların
 üstünə qar yağırdı.
Düşmənin qəfil hücum -qəsdinə qar yağırdı.
Kürəkçayın nəfəsi batmış idi elə bil,
Mürğü bilməz küləklər
 yatmış idi elə bil;
Keşikdəki əsgərin baxışı, zəndi oyaq...
Murova qar yağırdı.
Murova qar yağacaq,
Min illərlə beləcə sıldırımlar qalacaq...
Qalacaq dilsiz yatan hər qaya - hər qalaça.
Bu dəli uçumlara ələnən qar qalacaq.
Döngəni düz, düzü döngə eyləyən
O qarların altından
 gizli cığır keçəcək,
O qarların üstündən açıq cığır keçəcək,
O, qorxmazlar cığırı, igid ərələr cığırı,
O, cəsərət cığırı,
 Yenməz hünər yoludur,
O, dönməzlər yoludur, qalib əsgər yoludur;
Murova qar yağırdı...
Hardasa kimlərinse
 dəminə qar yağırdı.
Nigaran anaların qəlbinə qar yağırdı...
Bir azdan qar tutacaq
Keçidləri, yolları;
Bircə əsgər nəfəsi,
Sayıq əsgər nəfəsi
Əridəcək o qarı,
Murova qar yağdı...

Murovdağ - Bakı, XI. 1994

AH, BU QISA SEVDA YOLU

*Ah, bu uzun sevda yolu
Vurulurmu başa, könül...
M.Müşfiq*

Ah, bu qısa sevda yolu
Vurulmadı başa, könül.
Halal qəlbə yol axtardın,
Çıxdı yolun daşa, könül.

Dönnəm ömrün qürubundan
Yön alsam mərd qürurundan,
Vəfaliya canım qurban,
Vəfasızdan haşa, könül.

Bu olacaq heçdən oldu,
Namərd atan daşdan oldu...
Sənin ağlın başdan oldu.
Nadan keçdi başa, könül.

Bir də hardan bizi anlar
O zamanlar, o məkanlar?
Əlimizə o xoş anlar
Bir də çətin düşə, könül.

Günahkarı mənmi, sənmi?-
Gör anlaya bilərsənmi?-
Gör yaşaya bilərsənmi?-
Yaşa mənsiz, yaşa, könül...

15. I. 1994

Yastı-yastı

yapalaqlar yaradı,
Girdə-girdə topalaqlar
yaradı.

Yarımadın heç nədən.

Yarımadın...

nə yaxşı,
Çömçə tutan əlləri,
yalamadın nə yaxşı.

Yarımadın, nə yaxşı!..

1994

BU MİLLƏTƏ
NƏ VERDİK Kİ?..

Bu millətə nə verdik ki?
Kimsə qapdı ziyasını,
Kimsə pozdu sırasını,
Duzla yuduq yarasını,
Xörəyinə duz vermədik.

Bu millətə nə verdik ki?
İnamını noxtaladıq,
İnadını axtaladıq,
Var-yoxunu qarmaladıq,
Bir çeynəm saqqız vermədik.

Bu millətə nə verdik ki?
Halal tikə qənddi,-dedik,
Yoxsuluna dərdli,-dedik,
Kasıbına mərdli,-dedik,
Mərd kasıba qız vermədik.

Bu millətə nə verdik ki?
Çiyinə mindik-öyrəşdi,
Bir dillə min dil öyrətdik
Neçə fəndi - fel öyrətdik,
Milyon aldıq, yüz vermədik.

Bu millətə nə verdik ki?
Biz səhv etdik, batdı qana
Millət ata, millət ana,
İllacı qalsın bir yana,
Dərdi də ucuz vermədik.

Bu millətə nə verdik ki?
Bu millətin səbri böyük,
Dözür: dözümlü həddinəcən,
Dözür: dözümlü səddinəcən,
Dözür: dözümlü xəttinəcən...

Sonra... daha sonra olur,
Sonra qara tufan olur,
Sonra "qullar dünyasının
İntiqamı yaman olur..."

AY ALLAH

Şəhidlərin çoxu mərdlər,
Namərdlər artır, ay Allah!
Nə sənə səsım - harayım,
Nə əlim çatır, ay Allah!

Ha qovsa da kağız, qələm,
Həmdəməimdi bu dərd-ələm,
Öz içimdə öz zəlzələm
Ayıqca yatır, ay Allah!

Könül, böylə didər kimi?-
Didər qəsdi, didər kini.
Haqq yolunda didərgini
Haqqına yetir, ay Allah!

Mən gedərgi, aləm qalır,
Bağrı yanıq laləm qalır,
Dünya duymaz naləm qalır,
Bu nə həyatdır, ay Allah!

Hanı?-dedim-dünya mənim?
Dünya mənim, qovğa mənim,
Dərya mənim, dalğa mənim...
Öz gəmim batır, ay Allah!

9. VII. 1992

VAXTIN O VAXTIDI

Ələ gəlməz əldən gedən,
Şamamalı tağ quruyar.
Gül olmasa güldən gedən
Tufan qopar, bağ quruyar,
İndi vaxtın o vaxtıdı.

Bilmək olmur başın üstdən
Uçan quşdu, uçan daşdı,
Gözlərimdən nur istədi
Neçə gözsüz - gözü yaşlı,
İndi vaxtın o vaxtıdı.

Ünvanımı itirən çox,
Təzə ünvan alan yoxdu.
Şübhə adlı vədə hazır,
İnam adlı qalam yoxdu,
İndi vaxtın o vaxtıdı.

Qoca dustaq, körpə şəhid,
Nə gəzirdim, nələr gördüm,-
Kişi gördüm dəm gölündə,
Qadın gördüm-mələr gördüm,
İndi vaxtın o vaxtıdı.

Bir-birinə tən yazığın,
Söz didməyə yatmaz əli.
Sən yazığa mən yazığın
Yetər nəfsi, yetməz əli,
İndi vaxtın o vaxtıdı.

Haqdan qələm gəlsə belə,
Öz baxtını özün yazsan,
Yüz dalğalan, min çalxalan,
Sınma, sinsan yapışmazsan,
İndi vaxtın o vaxtıdı...

19. IV.1993

AY YAZIQ

Göz ki, gördüyün demədi,
O gözü oyub tullaram.
Ağılsıza yedək ağı
Sapanda qoyub tullaram.
Özüümü səndə quylaram,
Bəs səni neynim, ay yazıq.

Nə yazıqlar cərgəsində,
Nə pozuqlar cərgəsində,
İzin yox, ləpirin yox,
Daşın yox, dəmirin yox,
Ələyin yox, xəlbirin yox
Mən səni neynim, ay yazıq!

Düzün kəhəri sürüşkən,
Mənsəb yəhəri sürüşgən.
Sənin doğrun yalan olmaz,
Səni alsam satan olmaz,
Səni satsam alan olmaz,
Bəs səni neynim, ay yazıq!...

Əyilib ayaq yalamaz.
Hər görünəni görməzsən.
Qurda qoşulub ulamaz
İtə qoşulub hürməzsən,
Tələ qurub, tor hörməzsən.
Mən səni neynim, ay yazıq?

Sənə sarı səs,-soraqlı
Gələn yollar yolu bağlı.
Nə göydə Allah əsidir,
Nə də yerdə bəndə səni.
Heç duymadım mən də səni,
Yazıq ürəyim, ay yazıq...

14. II. 1993

DÜŞMƏN QABAĞINDAN QAÇAN "KİŞİLƏR"

Başını qorudu boş papağınan,
Pay verdi düşməne zər tabağınan;
Tökdi namusunu it qabağına
Düşmən qabağından qaçaq "kişilər".

Əl versə, əlindən əlim yapışmaz,
Yansaq bir ocaqda külüm yapışmaz.
Adını tutmağa dilim yapışmaz...
Döyüş meydanından qaçan "kişilər".

Dərədə quzğuna leş olsa yaxşı,
Özü öz başına daş olsa yaxşı,
Mal kimi naxıra qoşulsa yaxşı
Düşmən qabağından qaçan "kişilər".

Qacır varlığından, varından qacır,
Qacır qeyrətindən, arından qacır.
Oğlundan, qızından, yarından qacır
Döyüş meydanından qaçan "kişilər".

Ha qaçsın - hardasa dirənər dağa,
Haqqı yox özünə qəbir qazmağa.
Haqqı yox bu yurda ayaq basmağa -
Düşmən qabağından qaçan "kişilər".

Qəsdə, xəyanətə quyruq olandır,
Buyruqçu olandır, buyruq olandır,
Yurdsuz duyğulara duyğu olandır,
Düşmən qabağından qaçan "kişilər".

Qacır hiddət dolu nifrətə doğru,
Qacır nifrət dolu hiddətə doğru.
Qacır düşmənlərə xidmətə doğru
Döyüş meydanından qaçan "kişilər".

2. XI. 1993

ATA MİLLƏT, ANA MİLLƏT, AĞLAMA

Pəncərəni külək döyüb ağlasa,
Eyvanına quşlar qonub ağlasa,
Ürəyini nalən yonub ağlasa,
İçində yan, ağı deyib, ağlama,
Ağlamanın yeri deyil, ağlama.

Bu döyüşdü - əzilən var, əzən var,
Ölüm hökmü qoltuğunda gəzən var;
Burda "bizik", nə "mən" vardır, nə "sən" var.
Yox ağlama, ana millət, ağlama!
Qorxuram ki, sına millət, ağlama.

Hayqır, könül, bundan betər çağ hanı?
İnsan yanır, torpaq yanır, dağ yanır.
Bacım, indi ağlamağa vaxt hanı?
Qardaş deyib, yurddaş deyib, ağlama!
Ağlamanın yeri deyil, ağlama.

Əyilməkdir ağlamanın tərs üzü.
Dərdi dartıb üzməyəni dərd üzür,
Ağlayanı tez də tapır dərd-hüzür,
Bəlkə tanrı belə yazıb, ağlama.
Səsini boğ, millət qızı, ağlama.

Bu torpağın son qurbanı mən olsam,
Öz odumda yanıb külə tən olsam,
Eldən ötən güllələrə dən olsam,
Ata millət, oğul, deyib ağlama,
Ağlamanın yeri deyil, ağlama!

3. III. 1992

BU, İNSAN ADLANAN İNSAN

İlahi, sən saxla, kallaşır insan,
Ölüm adiləşir, dərd adiləşir.
Bu insan yanında insan da yansa
Sanır tamaşadır - bu haray - həşir...

Baş əyir, and içir ana torpağa,
Aşınan, daşınan torpağı görmür.
And içir ulduzlu, aylı bayrağa,
Böyründə dilənən uşağı görmür.

Bu insan qara daş, paslıca dəmir,
Görmür, görə bilmir səpilən dəni.
Seçmir, seçə bilmir, seçmək istəmir
Qara geyinəndən ağ geyinəni.

İndi bu insanı ayır, tap - tanı
Qələm görə - görə, söz görə-görə!
Qadın təhqirlənir, qoca tapdanır
Qanun görə-görə, göz görə-görə.

Ölüm adiləşir, kallaşır insan...
Onsuz da ah-vayı ölü eşitmir,
Kallaşa-kallaşa karlaşır insan,
İçinin səsinə cölü eşitmir...

Görmür göz yaşını, çay görən insan,
Vay deyən, saç yolan ananı görmür.
Özü də özünün çıxır yadından,
Özünün oduna yananı görür.

O qədər qan tökən əl var ki, görür,
O, axan qanı da axan su bilir.
O qədər qərribə hal var ki, görür;
Ulayan iti də qonşusu bilir...

Gözümün aynası, oyat nurunu,
Boylan ürəyimə bir səhər çağı,
Gəzdirib sinəmdə boyat nurunu
İnsanı harayla, insanı çağır:

Bir gör ürəyində insan yatırmı?
İnsanla baş-başa insaf yatırmı?
İlahi, sən saxla, kallaşır insan!
Kallaşa-kallaşa karlaşır insan...

5. IX. 1992

"NİŞANÇI ÖZÜMÜZ, HƏDƏF ÖZÜMÜZ"

Böyük Sabir demişkən...

Qorxum yox heç nədən, qorxum var haqdan,
Qorxuram haqq bizə arxa çevirə;
Xalq öz qəzəbini gizlədə xalqdan,
Xalq öz qəzəbini xalqa çevirə,
Biz niyə bu günə düşdük, ay dədə?!

Bəs hanı yurddaşlar atası ölkəm?
Biz gümüş dənizlər sahili idik!
Sözümüz var idi ötkəmdən ötkəm,
Biz qızıl taxtı-tac sahibi idik!
Biz niyə bu günə düşdük, ay dədə?!

Gülşəni pay umur bir gül əkməyən,
Belə dünyagirə dünya az olar,
Ömründə ayağı yerə dəyməyən,
Yer gəzir, yer qura, yerlibaz ola,
Biz niyə bu günə düşdük, ay dədə!

Tamah var - daşkəsən mişardan iti,
Gödən var - bir qara yarığandan dərin,
Doğru da, yalan da bir şumda bitir,
Əlası tez solur yaxşı günlərin,
Biz niyə bu günə düşdük, ay dədə?!

Duru göyümüzə kim kül atdı, kim?
Kim haqqa uzanan əlləri kəsdi?
Babalar qəbrinə baş əyib, deyim:
Bizim dünənimiz örnəkdi, dərşdi!
Biz niyə bu günə düşdük, ay dədə!

Hardasa tanrıya ağ olduq yəqin,
Hardasa şeytanı başa çıxartdıq.
Hardasa yükünə yük olduq qəmin,

Hardasa düz yolu daşa çıxartdıq.
Biz niyə bu günə düşdük, ay dədə?!

Sən çoxdan demişdin: "güc sayda deyil,
Yığma düz tərəfə düz olmayanı!"
Bu indi çoxillik döyüşdü, deyim,
Seçək "biz" olandan "biz" olmayanı,
Biz niyə bu günə düşdük, ay dədə?!

"Nişançı özümüz, hədəf özümüz"...
Beləsə... çürümüş dirəyik belə,
Bir süfrə başında iki sözümüz
Bir ola bilmirsə, ta nəyik belə?..
Biz niyə bu günə düşdük, ay dədə?!

2. V. 1992

QAYITMA!

Gördü öz işini ömür də, vaxt da;
Qayıtma geriyə, qayıtma daha.
Ötənin, itənin dalınca baxma,
Qayıtma geriyə, qayıtma daha.

Dönüb nə görərsən bu əyri yolda,-
Böhtanlar, qeybətlər yarğanı ancaq.
Harayla, yüyür də, özünü yor da,-
"Gəl" deyən, "gör" - deyən tapılmayacaq.

İstər at, istər bük, qəlbində gizlə,
O sevda işıqdı, ocaqdı keçdi.
Üz-üzə dayanıb coşan dənizlə,
Bir ovuc qum ilə oynama, gecdi.

Sənə bu gedişdə yetişmək çətin,
Kaş ola bu gediş bəxtinə sarı.
Kimi uçurumuna ilk məhəbbətin.
Kimi də öz qızıl taxtına sarı...

Bir qoşun yoludur bir tale yolu,
Mənim də vədəmə heç uyma nahaq;
Mənim öz dərdimlə ürəyim dolu,
Yox əlim əlsizə nə əl tutacaq.

Mən səni yolundan saxlasam belə,
Qayıtma, əzizim, geri qayıtma!
Kövrəlib, dalınca ağlasam belə,
Daş bilib üstümdən yeri, qayıtma!

Dönükdən dərs almaq daha pis örnək,
Çalış dönməzliyə dönəni gör sən.
O nurlu bu gündən zəhlən gedəcək,
O ala toranlı dünəni görsən.

Mən dünən, dünənki sədayam, səsəm,
Mən dünən, dünənin dünəni bəlkə,
Haraya yetməzəm, haya yetməzəm,
Atasan bir yolluq o məni bəlkə?

Mən daşam, dəmirəm, torpağam daha,
Üstümdən adlayıb yeri, qayıtma!
Arxada sən görən mən yoxam daha,
Qayıtma, əzizim, geri qayıtma!

GÖZƏLLİK SAXLADI ÖLÜMDƏN MƏNİ

Mən yenib gedirdim qüruba doğru;
Necə dərd - vəsiyyət qolumun üstə;
Önümdə bir təzə dünya doğuldu
Sən nazil olanda yolumun üstə.

Hardan bu doğmalığ, bu istək, bu nur!
Bu kimin bəxtiydi, bu kimin payı!
Ürəyim, ürəyim deməyə qorxur-
Bu mənim yolazan qəlbimin payı...

İşıqlı ulduzlar az-az görsənər,
Yer kimi göyün də paxılları var.
Bu dəmdə, görkəmdə səni görsələr,
Gözünü açmamış batıracaqlar...

Duyğusuz, bu hissi duyası deyil,
Nə qədər buxovlar, sədlər, kilidlər...
Bu dünya sevgilər dünyası deyil,
İtlər dünyasıdır, quduran itlər.

Bu necə məleykə - önümdə belə,
Axı mən heç vadə sevilməmişdim,
Sevincək olmuşdum, ömrümdə belə,
Heç belə, heç belə sevinməmişdim.

Mən tale yoluna tez çıxdım hədər...
Sən də çox gecikdin, yadında saxla,
Onu itirənlər, onda itənlər
Nə tapar, beləcə sayıqlamaqla!

Zamanın bir çopur daşının altı
Göyərrib puç oldu, gör nə günlərim,
Köhnə yastıq kimi başımın altı,
Saralmış günlərim, köhnə günlərim.

Bu odu odsuzun yanan dünyada
Şeytana göz dikən gözə görünmə,
Bu yaman dünyada, yalan dünyada
Gözəl ol, amma ki, gözəl görünmə.

Özüm çəkəsiyəm hər ağır yükü,
Yorulmam, hər anı bir gün də olsa.
O səni yaradan haqqa min şükür,
Gözlərim sevindi bir gün də olsa...

Mən yenib gedirdim qüruba doğru,
Neçə dərd - vəsiyyət qolumun üstə,
Önümdə bir təzə dünya doğuldu
Sən nazil olanda yolumun üstə...

1992

YAŞAMAQ BUDURMU?

Hər gün çıxdığımız çıxılmaz yoxuş,
Bu yenib qalxmanın mənası yoxmuş...
Gəl indi insana qəlb açib yovuş,
Yaşamaq budurmu?
Bu deyil, vallah!

Bu sözü duzsuzlar, sözü yavanlar,
Axşam deyiləni səhər dananlar,
Nə düşməncilik anlar, nə dostluq anlar,
Yaşamaq budurmu?
Bu deyil, vallah!

Söz nadan dilində qəpiyə dəyməz,
Dəyməz, su üzündə köpüyə dəyməz
Dəyməz, heç bir ovuc kəpəyə dəyməz...
Yaşamaq budurmu?
Bu deyil, vallah!

Özülü çöp üstə yaman dərdlərin,
Yalan bərələrin, yalan bəndlərin,
Yanan şəhərlərin, yanan kəndlərin...
Yaşamaq budurmu?
Bu deyil, vallah!

Hələ də mənəmlik düşməyib atdan,
Lağım atmağında hiylə əl altdan,
Sən də, əzab oğlu, əzaba qatlan...
Yaşamaq budurmu?
Bu deyil, vallah!

Dildir - yalançıdır, dilində saxla,
Əldir - talançıdır, əlində saxla,
Bir ümid şamı var - önündə saxla.
Yaşamaq yolu var,
Budur bəlkə də.

Bir gün gövsəməsin tamahımız da,
Boğaq nəfsimizi damağımızda
Sabah lövbər salağ sabahımızda.
Yaşamaq budurmu?
Budurmu? Vallah...

VI. 1992. Quba-Digah.

DİLƏNÇİ QAÇQIN

İlahi, varımdan yox oldum bu gün,
Mən öz yumruğumdan yıxıldım bu gün.
Elə bil dağ uçdu başıma birdən,
Bir uşaq dayandı qarşımda birdən.
Əl açdı, "rəhm edin", qaçqınıq - dedi
Bir az aralıda dayanan qadın
Uşağın sözünü təsdiq elədi:
"Qaçqınıq - dedi"
Uşaq da ananı təsdiq elədi:
"Qaçqınıq - dedi".
İlahi, ilahi, yurd dağılarsa
Qayalar, dağlar da sökülüb gələr,
Çaylar, bulaqlar da tökülüb gələr
Dərə aşağı...
Şirlər balasını öyrətməz belə,
Qurdlar balasını öyrətməz belə,
Quzğunlar, qartallar öyrətməz belə,
İlanlar, çəyənlər öyrətməz belə,
"Kişiyəm"- deyənlər öyrətməz belə,
Bu da azadlıqdır, bəlkə, ilahi.
Dilənçi yetirir, ölkə, ilahi!
Vuruşa bilərmə dilənçi sabah
Kimə arxalana bu ölkə sabah...
Bir sürü canavar yığaq bəlkə biz,
Göndərək bizimçün vuruşa bəlkə,
Bir mərmə yükləyək hər quşa bəlkə,
Göndərək bizimçün vuruşa bəlkə...
Daşlara süd verən yurdum, hardasan?
"Vətənim!"- hayqıran ordum, hardasan!
İlahi, kardırmı, kordurmu dünya!
Bu ağ həqiqəti görmürmü dünya?!

V. 1992

QOŞ MƏNİ DAĞ KÜLƏYİNƏ

Tanrım, məni məndən qopar,
Qoş məni dağ küləyinə;
Dağların bəyaz qarından
Rəng alan ağ küləyinə.

Öz nəğməsi daşın, qumun...
Nəyim qalır, nə də umum!..
Söykənim doğma yurdumun,
Xəfif, yumşaq küləyinə.

Nə vaxt qəmim dəm olacaq.
Onda qəmim kəm olacaq.
Heyif ömrüm yem olacaq
Əsrin sarsaq küləyinə.

Tanrım, məni məndən qopar,
Qoş məni dağ küləyinə...

15. XI. 1992.

ƏSRİN YALANLARI, ƏSRİN VƏDLƏRİ

Bu əsrin yalanı tükənmir, artır,
Bu əsrin vədləri ilğımdı deyən,
İnsan da insanı uçuruma dartır, -
"Bu mənim insana qayğımdır",- deyə

Düşməyə yük çəkir itən yolumuz,
Biz hələ şirincə yatmaq işində,
Bağlanıb sabaha gedən yolumuz,
Biz hələ dünəndə yortmaq işində.

Hayımız, küyümüz göyə yüksəlir,
"Kimsə başımıza kül ələyəcək",
Və ya da "ulduzlar tökülüb gəlib,
Hamını evində güllələyəcək".

Gah elə qürrəli, gah elə xoflu,
Hamımız bir səslə, bir adam kimi,
Hamı cilovludur, hamı buxovlu,
Hamı da sozalan yağsız şam kimi.

Kiminsə ikrahı, kimin istəyi,
Dünənki bəxtəvər bu günkü yazıq,
Fikirli görürəm Əbülfəz bəyi,
Nəriman narazı, Söhrab narazı.

Çörək dükanları boş olur bəzən,
Yalan dükanları ağzına qədər...
Vəzir də, vəkil də seçə bilərsən,
Qartaldan, qarğadan, quzğuna qədər.

Bu əsrin vədləri bir qırıq tikə,
Nə yeyən görübdü, nə görən yeyib.
Bir qırıq tikəni ona göz dikən-
Qazanan yeməyib, götürən yeyib.

Bu elin qibləsi itibdi, vallah,
Kim ona yön tapsa - dahimiz odur.
Aldansan, bu yurdun qızına aldan,
Onun da and yeri bu yurd oğludur.

Mən də haqq yolunu keçmişəm, - deyim,
Vəd yalan olanda yalan vəd olur,-
Onun da "avtoru" cin-şeytan deyil,
Hamımız tanıyan bir namərd olur.

Bu əsrin yalanı külək atlı ki,
Hər bənddən, keçiddən çıraqlar asın.
Ehtiyatlı olun, ehtiyatlı ki,
Gələn əsrimizə yalan sızmasın.

6. XII. 1992

SƏRHƏD ÇƏPƏRLƏRİ

Sərhəd çəpərləri sökülür, Allah!
Bu necə yuxudu
Bu necə haqdı.
Zaman öz hökmünü qandallayacaq,
Tarix öz yoluna qayıdacaqdı.

Özümdən-özümə mustuluq yetər,
Gözlərim, sizin də gözünüz aydın!
Qəlbimdən birbaşa Təbrizə gedən
Bir yol cilovladım, bir tel ayırdım.

Ağlın inqilabı: bu haray-həşir,
Babamın qəbrinə çatsın bu xəbər...
Sərhədçi qımışır, dağlar gərnəşir,
Qorxmazlar qorxunu yedəklədilər!

Qoca Xudafərin qulağı səsdə,
Kim uçan tağına dayaq düzəldər?
Bu dərə yarganda, bu dar qəfəsdə
Qəddini düzəltse, ayaq düzəldər.

Paslı çəpərləri bu hansı qaycı..
Bu xəbər baş aldı Günəşdən, Aydan.
Ürəyim özümdən əvvəldə qacır,
Şəhriyar oyandı bəlkə bu haydan.

Ağarmaz qarası ağ ləkələrin,
Unutmaz bu dağlar bu səsi, qardaş!
Binəsi "dağılmaz" səksəkələrin
Binəsi dağıldı, binəsi, qardaş!

Gücsüzlər güclüdən güclüdür bu gün,
Yara qaysaqlanır-kim sızıldamaz.
İlahi, ilahi haqqına şükür,
Daha daş ağlamaz, sim sızıldamaz.

Xəyanət yoluna haqq deyir hələ,
Gözünə göz taxıb durudan duru.
Həsrətlər körpüyə yetməyib hələ
Pasportlu yalanlar növbəyə durur.

Tanrım, bədnəzərin gözünə xəncər,
Alınmaz qalaydı bu hasar,-uçdu.
Quşlar məclisinə güllədən öncə
Qorxusuz-hürküsz durnalar uçdu.

Qalib də, məğlub da bu dəmdə eyni,
Sərhəd dirəkləri sökülür, Allah!
Sənə də min rəhmət İmam Xomeyni,
Sənin də haqqına min şükür, Allah!

1992

YOXDU

Bu ocaqda söz alışıqan,
Alışan var, yanan yoxdu.
Bu saman ki, saxlamışıq,
Yiyə duran zaman yoxdu.

Dedim qurban şirin dilə,
Yatdımı bir şerim dilə?
Şirin dildə şirin dilək
Şirinliyi duyan yoxdu.

Söz qanmaz ki, şeşlənir,
Söz küllükdə eşələnir.
Min dərdim var-rişələnir,
Bircəsini qanan yoxdu.

Bu yol ki, düşdüm ağına,
Dartınır "ölüm dağına".
Düşdüm ümid sorağına,
Hay verən çox, hayan yoxdu.

Daşdan-kəsəkdən yazıram,
Çəndən-çisəkdən yazıram,
İtdən-pişikdən yazıram,
Heç fərqi nə varan yoxdu.

Harda yoxam, harda varam,
Qərarımda biqərarəm.
Nəyim halal, nəyim haram,
Yoxdu, şərh-i-bəyan yoxdu.

Sözümü yordum bu yolda,
İzimi yordum bu yolda,
Dözümü yordum bu yolda:
Dözümə də güman yoxdu.

III-IV. 1991

BİZ OLMAYANLAR...

Hikmət Ziya üçün

Biz də Ay deyilik, Günəş deyilik,
Bizim də əlimiz günah bitirir,
Tüstüsüz, qurumsuz atəş deyilik,
Bizim də zorumuz çomaq bitirir.

Bizim də körpəmiz əsalımız var,
Keşikçi olmağa əsasımız var;
Belə də nəyiksə biz olmalıyıq,
Belə də biriksə yüz olmalıyıq,
Belə də yüzüksə min olmalıyıq,
Qançanaq gözlərə mil olmalıyıq.

Hardasa insana qurd olur insan,
Cəllad gözlərindən doğulur insan,
Biz nə qurd olanıq, nə cəllad olan,
Nə kölə olanıq,
Nə azad olan;
Yaş-yaş üyüdərik öz dənimizi,
Çörək dənimizi, söz dənimizi.
Sürünən yanında balaca yortar,
Nə yaxşı pərəstik, nə də pis!-Orta,
Biz kimik, bizimçün ölənlər bilir,
Bizim havamızı bilənlər bilir,
Bizi çox astaca bölənlər bilir,
Bizi çox ustaca bölənlər bilir.

Qapımız açıqdır dost qədəminə,
Halal düşməne də açıqdır elə.
O kəş ki qəm qatdı insan qəminə
Min dəfə alçalın alçaqdır elə.

Biz arxa! Biz arxa qədər arxayıq,
Biganə nə qədər! O, biz deyilik-
Suyu pak, dupduru bulağıq, çayıq,
Çirkab çalxalayan dəniz deyilik.

Bizim də bəs qədər böhtan əkməyə
Kotancı varımız, kotan varımız.
Taxıl becərməyə, bostan əkməyə-
Bizi borclu qoyub babalarımız,
Yüz dəfə yusalar, assalar belə,
Namərd əlidirsə, o, təmiz deyil,
Bizimlə baş-başa yatsalar belə,
Biz onlar deyilik, onlar biz deyil.

Bizim içimizdə bizdən uzaqlar
Bəzən qurd ağzından qoyun saldırar,
Əyirilər, quldurlar, yekə qulaqlar
Bizim adımızdan bayraq qaldırar
Bizim içimizdə biz olmayanlar.

BİZİ VƏTƏN ÇAĞIRIR!

İndi bizim ölüm
çarpışan çağımızdı,
Ölümün boğazından
yapışan çağımızdı,
Ölümlə tərcümansız
danışan çağımızdı.

Qılinc qap, Vətən oğlu,
Bizi Vətən çağırır!

Bu, ölüm - qan yoludur,
Ölümdən, qandan keçir.
Bir qolu da qıvrılıb
Azərbaycandan keçir.
Dövrən bizdən bac alır,
Şöhrət bizdən yan keçir.
Qılinc qap, Vətən oğlu,
Bizi Vətən çağırır!

Bu yolda əyilənə:
"Ölüm haqdı", - deyirik,
Əbədi məzarımız
bu torpaqdı, deyirik,
Vətən göyü dəyişməz
Göy bayraqdı, deyirik.
Qılinc qap, Vətən oğlu,
Bizi Vətən çağırır!

Bu, səhra məhkəməsi,
Bu, onun qərarıdı:
"Bircə addım arxada
Son ümid divarıdı!"
Bu yurdda yaşamağa
Haqqı yox,-fərarıdı!
Qılinc qap, Vətən oğlu,
Bizi Vətən çağırır!

Gücünə qəzəbinə,
zəhmini də qata bil,
Düşmənin marığında
pələng kimi yata bil.
Bu dağları baba bil,
Bu daşları ata bil!
Qılinc qap, Vətən oğlu,
Bizi Vətən çağırır!
Bizi Vətən çağırır!!!

20. V. 1992

CIXIB GETMƏK İSTƏYİRƏM...

Cıxıb getmək istəyirəm, cıxıb getmək,
Harda, neçə iz-tozum var, yığıb getmək,
Son gülləmi öz başıma sıxıb getmək...
Cıxıb getmək istəyirəm, cıxıb getmək...

Bir yad qəlbə əsir düşən hörmətimi,
Fərqi yoxdu-o gördümü, görmədimi!
Yığıb getmək istəyirəm, yığıb getmək...
Ömrüm boyu iki həmrəy səs tanıdım-
Xalqın səsi,-haqqın səsi,
haqqın səsi -xalqın səsi.
Yüyürmüşəm xalqa sarı, yetməmişəm,
Daha haqqın dalısınca getməmişəm.
Xalqın səsi haqq səsinə calanmasa,
Hər ikisi bir ocağa qalanmasa
Odamızda od saxlamaq çətin olar,
Odsuz ocaq olsa belə-yetim olar.
Odu yoxsa, nəyi var ki, bir millətin?
Odu yoxsa, yalanı var,
Yalanı var, talanı var;
Yalanın da qalanı var,
Satanı var, alanı var...
Yalan yükü daşımaqdan yorulmadıq,
Duman-bürkü daşımaqdan yorulmadıq...
Bu göy altda, bu yer üstə-yerim dardı,
Dil tapdığım adamlar yox, ağaqlardı
Çinarlardı, qovaqlardı, palıdlardı.
Qonşularım sığırçınlar, qumruları.
Dərd-sərimin çoxdu ardı, çoxdu ardı...
Yaddaşımda cıncıllaşan,
Mənsiz qalıb darıxacaq dərdləri də,
Ürəyimin sızıldayan səsinə də,
Anlarımin kövrəyini, tərsini də
Yığıb getmək istəyirəm, yığıb getmək,
Şimşək kimi hönkürtümü caxıb getmək,
Cıxıb getmək istəyirəm, cıxıb getmək...

Boş vədələr fəxri yerdə əyləşəndə,
Baş tərəfkeş yerlə-göylə əlləşəndə.
Yer üzündə yaşamağa yer çatışmır,
Bör-böcəyə, qurd-quşa da yem çatışmır,
Dərdimizi ağlamağa göz çatışmır
Qaygımızı bölüşməyə söz çatışmır.
İndi qəbir yerlərimiz hərracdadı,
Hətta milli adlarımız hərracdadı,
Havamıza əl uzanır, havamıza,
Əl uzanır dərdimizə-dəvamıza,
Kimdi doğan bu kinləri, qərəzləri,
Boğuşmağa, didişməyə hərisləri?
Varmı yazan bu örnəyi, bu dərsləri,
Yoxmu boğan, deyilməyən bu səsləri?
İndi, vallah, ən birinci çaşqın mənəm.
Yurddan-yurda ən birinci qaçqın mənəm.
Nə itim var-daş atalar, hürdürələr,
Nə atım var-çubuq çəkib hürküdələr,
Nə qoyunum, nə quzum var-qurda qismət...
Varım-yoxum beş-on sözdü-yurda qismət.
Bu torpaqdan bircə ovuc torpaq alıb,
Bircə kəlmə xoş söz alıb,
Öz köcümü yığıb getmək istəyirəm,
Yığıb getmək,
Cıxıb getmək istəyirəm.
Cıxıb getmək...

KƏLBƏCƏR QAÇQINLARINA

Yüz də desək, min də desək
cavab budu:
O torpağı biz uduzduq,
Sənli, mənli, biz uduzduq,
Keçməzliyə keçid olan,
Çəhlilmlərin açarını,
Qıfıllanmış yarganların,
Uçrumların açarını
Biz özümüz uduzduq.
Hər qalası səngər olan,
Hər qayası əsgər olan
Dərələri biz özümüz uduzduq.
Dəlidağa söykənmədik
Ona sınıq vüqar qoyub gəldik.
İtmiş qürur qoyub gəldik.
Ormanları, talaları biz uduzduq.
Günahı var çəlik tutan qocanın da,
Günahı var:
Yumruq boyda daş götürən uşağın da.
Çox döyüşü döyüşmədən uduzduq.
Günahkarıq, biz hamımız günahkar.
Alimi də, şairi də,
Çobanı da günahkar.
Lap iti də, pişiyi də günahkar.
İndi daha əl axtarma,
İndi daha əmək gəzmə!
Əlin də var, ətəyin də.
Öz əlindən, ətəyindən
Yapış, qardaş, yapış sən,
Göydən sizə əl uzatmaz mələklər.

Dekabr 1995

İNSAN YALAN DANIŞIR

Qara sözlə, ağ sözün
Yeri dəyişik düşür;
Yalançının dilindən
Söz düşür-düşük düşür,-
İnsan yalan danışır...
İnsan yalan danışır—
Zaman yalan danışır;
Zaman yalan danışır
İnsan yalan danışır.
Zaman uda bilmir bu yalanları,
Bəzən duya bilmir bu yalanları,
Zaman yuya bilmir bu yalanları,
Zaman küləklərə qoşur yalanı,
Üfüqlər illərə qatır yalanı,
Qara, ağ yalanı, çopur yalanı.
Hardandı bu qədər yalan doğanlar?
Yalanı doğan var!
Boğan da varmı?
Elin zirzəmi ürəkləri bir,
Qalxın ağ gəmili ürəklərə bir.
Yalan tarlasıdır bəy yalanları,
Göy göy də biçirik göy yalanları.
Qorxun, yalançılar, qorxun yalandan,
Qorxun həm satandan, həm də alandan.
Acıbdı ağzını əjdaha kimi,
Gələr dalımızca - haraya getsək.
Kəsər qarşımızı harda dayansaq,
Dönər dar dalana haraya dönsək.
Dönər ağ yastığa qara yalanlar,
Nə qədər istəsən başını qoy yat;
“Sözdür”, nə satan var, nə də alan var,
Özün al, özün sat, özünü aldat.
Bəzən yalançıya gülər yalanlar,
Böyürər, mələyəər, hürər yalanlar.

Qorxun, yalançılar, qorxun yalandan,
 Qorxun, həm satandan, həm də alandan.
 Qorxuram bir səhər sökülməyə dan,
 Haşa yalançıdan, haşa, bu dünya,
 Qorxuram bu yalan ağırlığından
 Qopub məhvərindən, aşa bu dünya.

1995-1996

GECİKDİ

Mən tale-bəxt oyununda naşıyam,
 Bu torpağın yumruq boyda daşıyam.
 Ünvanıma işıq yükü daşıyan.
 Xoş xəbərlər, xoş diləklər gecikdi.

Kimə qəmdi, kimə dəmdi bu çağım.
 Oyan könlüm, bu son andı, çal-çağır;
 Hanı cərrah, hanı cərrah bıçağı?-
 Ağızucu deyəcəklər: "gecikdi..."

Yer düzələr, yox düzəlməz bu kərki;
 Vədəsində getməliidi gedərgi,
 Mənası yox, nə xahişin, nə əрки,
 Mən tələsdim, gələcəklər gecikdi.

10. VI. 1996.
 Quba, Digah

**YA RƏBBİM, BU DÜNYA
SƏN QURAN DEYİL**

İnsandan insana körpümüz sınıb
Ya rəbbim, hamımız sənə sığınıb,
Özünü özündə itirib insan,
Didişmə dişləri bitirib insan.
İçdiyi zəhərdir, qusduğu zəhər,
Qəhəri bəhərdir, bəhəri qəhər.
Ya rəbbim, bizlərə qaytar bizləri,
Şeytan qulağında axtar bizləri,
Tələsi yoxların cələsi işlək;
Cələsi yoxların tələsi işlək:
Çaparlıq istəsək-yolumuz kəsik,
Qılınca əl atsaq-qolumuz kəsik.
Ya rəbbim, əl açdıq, tut əlimizdən,
Çıxmasın bu doğma yurd əlimizdən.
Sən bizi kiçiklər kinindən qoru,
Fil tutur, şir tutur hörümçək toru.
Ya rəbbim, adilsən, hifz elə bizi,
Halal ocaqlara üzv elə bizi.
Gör harda, gör necə Məcnunuq hələ,
Qəbir qazmağınan məşguluq hələ:
Külüng də bizimdir, torpaq da bizim,
Batmış da, yatmış da, oyaq da bizim.
Yalanı tuş elə öz ünvanına,
Özün çək nahaqqı haqq divanına.
Hələ mürgülüyük, xeyli mürgülü,
Zurnalı, qavallı, neyli mürgülü.
Hələ öz içində batanımız çox,
Düşmən laylasına yatanımız çox.
Hələ qoltuqlara sığan nə qədər,
Hələ töküləni yığan nə qədər.
Yolu çox genişdir gedər-gəlməzin,
Ağlınız bu yolla gəlsin-gəlməsin?
Bu gəliş nə gəliş,
Bəllisə sonu?
Bu gediş nə gediş,

Kim qovur onu?
Ya rəbbim, xəlbirlə lovğa "mənləri",
Ələyib sovur da bölünənləri,
"Bizliyə", "sizliyə" bölünənləri,
Dağlıya, düzlüyə bölünənləri.
Keçir ələyindən lovğa "mənləri",
Keçir bölünməklə öyünənləri.
Çoxluğa sədd olan "azlığı" uçur,
Çoxluğu azlığın üzərində qur.
Kimdir qıl verəni fəndgir azların?
Kimdir yaradanı yaramazların?
Əhdini cəhdinə girov qoyanlar?!
Adını deməyək, deyək ki, "onlar"...
Gəlir qulağıma bir səs dərindən:
Qoru sən özünü həndəvərindən!
Bir dinlə zamanın sevdiyi səsi:
Tülkü qaqqıltısı, qurd mələrtisi!..
Ya rəbbim, sən qaytar bizi bizlərə,
Cala boz günləri ağ gündüzlərə,
Nə qədər itik var,-
Min artıq tapan,
Naxırsız naxırçı, sürüsüz çoban,
Qarışıb: xalq kimdi,
Xalqı çapan kim!
İşıq paylayan kim, işıq qapan kim...
Bu necə yuxudu...ayılmaq olmur,
Qaçanı qovandan ayırmaq olmur...
Nə qədər qaçacaq bu qaçan yazıq?
Nə qədər qovacaq bu qovan yazıq?
Ona "qaç" deyiblər-qaçır beləcə,
Buna "tut" deyiblər-qovur beləcə...
Ya rəbbim, mən sənə olanı dedim,
Azacıq yadımda qalanı dedim .
Bizə qalmayacaq nə bizə qalsa,
Dağ dağa qovuşsa, düz düzə qalsa,
Qalan dərdimizi yükləsək əgər,
Kəl olsa, nər olsa-qəddi əyilər.
Ya rəbbim, arabir düş yanımıza,

Arabir ölçü qoy vicdanımıza.
Harda dinimiz var,
imanımız yox.
İmana gəlməyə gümanımız yox,
Gəlsən tufanla gəl,
Tufanla qayıt.
Bu yeri, bu yurdu sahmanla, qayıt...
Ya rəbbim, bu dünya sən quran deyil,
Qudurğan sən görən qudurğan deyil.
İndi qudurğanın altında yatır...
İndi qudurğanlar uzun ömürlü,
Meymunlar yenə də ağacda yatır,
Fəğırlar yenə də quzu ömürlü...
Ya rəbbim, bu dünya sən görən deyil!
Bu sədlər, sərhədlər sən hörən deyil!
Adını, soyunu dəyiş dünyanın,
Odunu, suyunu dəyiş dünyanın,
Yolunu, yönünü dəyiş dünyanın.
Ya rəbbim, bu dünya sən quran deyil.
Fəzada yerini dəyiş dünyanın...

2 . IV. 1991

ƏGƏR MƏN ÖZÜMLƏ ÜZ-ÜZƏ GƏLSƏM...

Bu dünyada, o dünyada, hardasa bir gün
İkiləşir, özü ilə üzləşir insan.
Bir yaxşı bax: nəyi çatmır bütövlüyünün?
Gərək özün öz qarşında utanmayasan.

Günü sabah mən özümlə üz-üzə gəlsəm,
Məni mənle üzləşdirən qüvvədir-haqdan.
İkiliyə bir tel olsa ikicə kəlməm
Qorxum yoxdu bu sınaqdan, bu olacaqdan.

İlk baxışdan tanımasaq bir-birimizi,
Ortalıqda at oynadar vicdanı yanan!
Biz əkməsək, biz dərməsək birliyimizi
Yalanımız doğru olar,
Doğrumuz yalan.

Bir səs deyir:
Ayıq ol ki, sürüşkəndir əsrin aşırımı,
Hər ağrı da, hər ləzzət də sənindi, ancaq
Bu əməldə, əlin bircə düyün açdımı...
Udsan, quru səs udarsan quru ədanla.

Bu günündən sabahına nə dartır gəmin,
Bircə bellik su açdınmı qurumuş arxa?
Qafasına çətin sığa ağıldan kəmin:
Bəd əməldən uçrum qalır, ağıldan arxa.

Qəbahəti eynilərdi çox üzləşənlər,
Nadanları tutaşdırıb zövq alan azmı?
Bir ayının məşqi ilə qalib çıxsə şər,
Bunu yalnız şərəfsizlər alqışlamazmı?

Etirafdır etibarın bünövrə daşı,
İçimizdə beçə verən güvədi, qurddu,

Bir yalançı heykəli var hər addımbaşı,
Topdağıtmaz qalaları yalan uçurtdu.

Bu—vəsiyyə! Bu, özündən özüne məktub!
Varlığı yox, “var”-desə də beləsi, vallah,
İkiləşsək “mənin —” biri ölümə məhkum,
O biri də öz-özünə öləsi, vallah!

IX . 1991

YOL AYRICINDA SÖHBƏT

Mən özüm bilirəm nəciyəm, nəyəm.
Tikdiyim bu daxma, hördüyüm budur.
Odası tərtəzə, odu köhnəyəm;
Əlimdən bu gəlir, gördüyüm budur...
Beşi xoşlasa da, biri xoşlamaz,
Sinəmdə buz yanar, canlı qışlamaz,
Qələmim ot biçməz, küləş xışlamaz;
Məni bağışlayan olarmı? -

Çətin!

Özümdən danmışam öz günahımı,
Nə qədər xeyrimiz, şərimiz qalıb;
Dərsiz yox, bölüşəm könül ahımı,
Bircə soyulmayan dərimiz qalıb, -
Soyun dərimizi, soyun, yaşayaq,
Beş günlük ömürdü, qoyun yaşayaq.
Qurd ola bilmədik, qoyun yaşayaq...
Məni bağışlayan olarmı? -

Çətin!

Talelər dayaqsız dayaqlar üstə,
Bir qəlbi göynətmir min tale dərdi;
Tüstülü, tüstüsüz ocaqlar üstə
Aşları buğlanan biganələrdi.
Mən ki hər ölənle ölə bilmirəm,
Mən ki bölünməzi bölə bilmirəm,
Üzü dönüklərdən dönə bilmirəm,
Məni bağışlayan olarmı? -

Çətin!

Demədim kimə şah, kimə yetimsən,
Bu qara millətin, bu ağ millətin...
Dedim ki, yemini allah yetirsin
Ağlı gödəninə calaq millətin,
Payını it qapar maymaq millətin,
Yamaq millətlərə, yamaq millətin...

Qadını ər doğmaz qorxaq millətin.
Məni bağışlayan olarmı? -

Çətin!

Dünənim, bu günüm ayağım altda,
Baxıram: üfüqdə sabah görünür,
İnsandır çıxaran insanı yaddan:
Sabahın əlində silah görünür,
Sabahın dilində silah səslənir,
İlahi, nə böyük günah səslənir:
Şair dodağında bir ah səslənir:
Məni bağışlayan olarmı? -

Çətin!

23. V. 1991

NECƏ YAŞADIMSA...

Heç nə qalmayacaq, bilirəm, heç nə;
Nə şöhrət çələngi, nə şöhrət tacı.
Vida deyəcəyəm Vətən mülkünə,
Gözləri yumulu, əlləri açıq.

Nə əkdi, nə dərdi şair əllərim?
Gözləri yumulu getməyim haqdı:
Bəlkə gördüyümə şahid əllərim
Oyub gözlərimi oyadacaqdı.

Səhərlə göz açdım, axşamla batdım,
Şax durdum qəhrəman heykəli kimi.
Dünyaya gözləri yumulu baxdım,
Dünyanı görmədim görməli kimi.

Sinəmdə od tutdu söz yığın-yığın,
Əllərim dil gəzdi bu lallıq üçün.
Ümid çıraqları yandırmadığım -
Əllərim açıldı halallıq üçün.

Heç nə qalmayacaq, bilirəm bunu:
İtsə nə fərqi var,
Qalsa nə fərqi.
Bir ömrün nə dəmdə puc olduğunu
Anlayan olmasa... olsa, nə fərqi.

Hər "mənim" dediyim mənimmi? -
Çətin!
Yüz ara, min axtar... pisi mənimdir.
Dünya ocağında bişən nemətin
Tüstüsü mənimdir,
Hisi mənimdir.

Axmaqlar eləcə axmaq qalacaq,
Onlar da baisi: göz yummağımın:
Mənə düynünü açmaq qalacaq
Yalan yumağının, düz yumağının.

Mən alıb satmadım sabahlarımı,
Nəyəmsə, sən məni onda da ara!
Gizlədib gözümdə günahlarımı
Göz yuman olmadım göz yumanlara.

Bu daşa - torpağa mən səcdə qılıb,
Eldən pay aldım,sa, elə payladım.
Bir üzdə buz gördüm, bir üzdə qılıq -
Necə almışdımsa, elə payladım.

Bu ürək - Vətənim, bu ürək - Ölkəm,
Nə pislik tanıdı, nə kin, nə acıq.
Necə yaşadımsa, elə də ölləm:
Gözləri yumulu, əlləri açıq...

28. IV. 1991

ÇOX TƏZƏLƏR KÖHNƏLİR

Sözümüz, nəğməmiz köhnəlir, ay dad!
Qələmdən kağıza düşən andaca.
Daşatdı sevgi də, atüstü toy da
Köhnəlir gözümün qabağındaca.

Alanın əli yox, satanın malı,
Min şübhə doğulur, hey-rət doğulmur.
Təzə söz boğazda tıxanıb qalır,
Doğru doğulmursa, —sənət doğulmur.

Elə bil ilhamın yolu bağlıdır;
Ha gözlə, qayıdıb dalınca gəlməz.
Zaman ağlağanı belə ağladır-
İlham perikdisə öluncə gəlməz.

İllərlə babalar düşmədi atdan,
Zamanla bu sayaq üz-üzə durduq.
Yığılıb qırmızı bayrağın altı
Yasin oxuyurduq, himn oxumurduq.

Sən böyük yazığı xırda millətin,
Sən yığıb nəyin var-bir bənd edəydin.
Yamanın yaxşıya peyvəndi çətin,
Yaxşını yamana peyvənd edəydin.

İllər həsrətinə dözən şerimiz,
Köhnəldi nə yaxşı, susdu nə yaxşı.
Arazdan, Təbrizdən yazan şerimiz,
Köhnəldi nə yaxşı, susdu nə yaxşı.

Qəm hələ nə yanğı, dəmi duyan yox,
Soluxmuş kədəri kim oxuyacaq!
Nimdaş fikirlərə yiyə duran yox,
Cındır nəğmələri kim oxuyacaq!

Şüar yazmağınan çörək qazanan,
Çəpik çalmağınan mənsəb haqladı;
Yenə də haqsızdır haqqa qızınan,
Yenə də haqqını qış qucaqladı.

Bu boyda varlığa yalançı dedim,
Hər alqı-satqıya yalan açıqdı.
Nə qədər vədləri yığıb ələdim-
Ələdim, hamısı yalana çıxdı.

Qartal nəfəsidir sözün nəfəsi,
Duyğusuz ürəkdə bayquş uluyur.
Zamanın gözləri mizan-tərəzi,
Çəkin var, yükün var, səsin var, buyur...

9. V. 1996

GÖY ALTINDA, YER ÜSTÜNDƏ

Bu dünya ibrətdi, bu dünya dərsdi,
İtirən uduzur,
Götürən udur.
İnsanın varlığı quruca sədi,
Sonu da qəfəsdı... Sonrası yoxdur.

Dağ aşar, çay adlar insan qədəmi,
Bir qaçmaq olmayır söz gürzəsindən,
Vaxt olur götürüb kağız-qələmi,
Qaçmaq istəyirəm yer kürrəsindən.

Bu göy Allahındır,
Bu yer Allahın.
İnsana pay verdi - didişmə düşür
Allahı dananlar Allaha yaxın,
Allahı sevənə gor eşmək düşür.

Doğudan Batıya yol uçub deyən,
İnsandan-insana yol gözə dəymir.
Kimsə, deyirlər ki, yol tapıb göyə,
Dəymir gözlərimə möcüzə, dəymir.

Əl verib, əl tutmaq nə dəb, nə vərdis,
Əl tutan bir isə, əl kəsən min-min
Əkindi, səpindi, biçindi, vərdi
Torpaqdı mayası mənim şerimin.

Yada mərhəm deyil hər yadda qalan,
Var kürsü "dahisi", yığnaq "dahisi".
Dahilər- hər sözü bir dağ, bir qala,
Cahillər- dağıtmaq, yıxmaq "dahisi".

Əməl muzeyidir insan yaddaşı,
Ad ki, həkk olundu-şöhrət daşı var.
Torpağın üstündə bünövrə daşı,
Torpağın altında əhlət daşı var.

Tale bir xoş ömrü çox gördü mənə,
Tikan da əkilməz qəbrimin üstə;
Ha qovdum özümü mən öz zirvəmə.
Ha qovdum... dərd yığdı dərdimin üstə.

Torpağa söykəndim - gücüm dağ gücü,
Torpaqdan üzöldüm - çürümüş dənəm.
Mən halal zərimdən bərəkət biçib,
Haram xırmanında döyə bilmərəm.

Qaçana çatmırıq, çatmaq da nahaq,
Uzaqlar uzaqdır, yaxın görünmür;
Bu gözdən o gözü görmürəm daha
Gözümün içi də yaxşı görünmür.

Torpaqsız, bu yurdda min bölgü olur,
Böyüyən iddiam - bəlkə də sonum!
Ey atamın ruhu, mənə həyan dur,
Quş olum bir kola, bir daşa qonum.

Nə göydə göyüm var, nə yerdə yerim,
Yolçuyam Yer ilə göy arasında;
Haradır mənzilim hələ bilmirəm,
Taleyin tay-təker arabasında...

4-5. IV. 1991

İBRƏT, NİFRƏT MUZEYİ

Sən dünyaya göz açdığın bu diyarda
Ünvan gəzdim.

Soraqladım, açıq gəzdim,

Pünhan gəzdim,

Tanımayan tanımadı,

Tanıyanlar baş buladı,

danışmadı.

Elə itdin, elə batdın, bu torpağa

Bircə çimdik külün belə

qarışmadı.

Qapısını açdığın bir dost evi yox,

Qardaş, bacı, qohum yoxdu,

Tanış yoxdu, simsar yoxdu:

Atan-baban tapşırılmış

Heç naməlum məzar yoxdu;

İzin-tozun saxlanmağa

Bir zağa yox, bir kaha yox, mağara yox,

"Vardı" - deyən bir dəli yox, bir səfil yox,

Avara yox.

Nə nəvən var, nə nəticən, nə kötükçən olacaqdı:

Bu tarixi, bu ibrəti yad edəcək

Yadıcalar olsa haqdı.

Qanı-canı bahasına

Gözlərinə baxanların çoxu deyir:

gözün dördü,

Baş kəsəndə, ev yıxanda

Dördünü də birdən ördün.

Deyirdilər: gözlərinin biri hərdən

Ədaləti, haqqı görüb,

O, alqışa susayanda xalqı görüb -

Bu məqamda taxta çıxıb əmr edirdi:

"Hər nə bəddi, hər nə sərttdi,

Hər nə xoşdu, hər nə boşdu"

Hökmün sonu:

Yenə "haqqı" düzləməkdi

Yenə üzde olanları üzləməkdi,

Bu yol - döngə, yarğan- ucrum
 Bir də, bir də olmayacaq.
 Bircə anlıq düşünəsən ibrət üçün,
 Dörd gözünə, dörd mil azdı,
 Nifrət üçün.
 Varlığından nə qalıbsa
 Nə eşidib, nə görmüşəm—
 Çevirəm birər-birər:
 Xəyalımda "sənə layiq"
 Ev muzeyi düzəldirəm.
 Girəcəkdə: bədənsiz baş,
 Qılınç tutan bədənsiz əl...
 İçəridə: Baş cəlladın şəkli başda,
 Sonra gəlir: əmrə hazır cığırdaşlar.
 Sonra gəlir: "Qəbiristana dönən şəhər"-
 Bir xəndəyə kürəklənir
 Əli yoxlar, gözü yoxlar,
 Baş yoxlar...
 Sonra gəlir gülləbaran!
 "Xalqa düşmən xalq kütləsi"
 Altda yazı:
 "Xalqa düşmən olanlara xalq cəzası".
 Sonra gəlir: "Uzaq Sibir mənzərəsi".
 Doğranılmış göy meşədə boz kötöklər...
 Kötöklərin dibindəcə boş qəbirlər...
 Başda yazı:
 "Əvvəlcədən bağlanmış müqavilə" -
 "Sibirdən Bakıya qardaş töhfəsi"
 "Yeni sakinləri gözləyir Sibir".
 Sonra gəlir: Kremldən gələn səslər
 Baş cəlladın teleqramı,
 "Xalqı xalqdan qoruyana dost salamı".
 Sonra gəlir baş cəlladın məktubları:
 "Qızıl sözlər guşəsi"
 Mən görməzdim o muzeyi,
 Mən girməzdim o muzeyə,
 Bacarmadım
 Yox, o muzey mənə çoxdan,

Coxdan tanış,
 Bundan böyük, bundan doğru muzeyini
 Heyf, tarix saxlamamış.
 Ha istədim o muzeyin qapısından
 Pünhan keçəm, - bacarmadım,
 Gözlərimi yumam keçəm, -
 bacarmadım.
 Bircə düyün, yapışmağa bir əl yeri -
 Bir anlığa səni, səni xilas üçün
 Tapılmadı.
 Rəğbət üçün, rəhmət üçün,
 Dəqiqəlik bir yas üçün
 Tapılmadı.
 Sənə yazıq, sənə bədbəxt, sənə sarsaq,
 Sənə harın, sənə sərsəm demək çətin.
 Bəlkə elə günahısan
 Səni doğan bir millətin.
 Ha istədim xilqətə yad xilqətinə
 Bir ad verəm: - alınmadı.
 Mirqəzəblik sənətinə
 Bir ad verəm: - alınmadı.
 İmanımı, gümanımı
 Vəkil tutdum, alınmadı,
 Vəcdanımı Vəkil tutdum,
 Alınmadı.
 "Karsız" dedim, alınmadı.
 "Gorsuz" dedim alınmadı.
 Bir zağan yox, bir kahan yox:
 Mağaran yox.
 Kimsənən yox, simsarın yox,
 Əqrəban yox!
 Məzarın yox, sarayın yox, xaraban yox!
 Dən axtardım,
 Cürük bir dən:
 Öləziyən xatirədə
 Öləziyən bir xatirən
 Bitmə birdən...
 Əl bu günü,

Dil dünəni silkələdi,
Görünmədi.
Söz daş oldu,
Daş mələdi görünmədi.
Hara yazaq bu yazını,
Kimə deyək bu deyimi?
Bu muzeyə nə ad verək:-
İbrət-nifrət muzeyimi?..

1991

DALIMCA GƏLMƏ

Ta mənim dalımca gəlmə, əzizim,
Bir şöhrət çəhlimi tap, qoşul ona.
Çətin cığırımız yollaşa bizim,
İz tapaq bir məslək qonşuluğuna.

Sabahın sədası bu gündən gəlir,
Taledir quruda tapdığın qayıq.
Əvvəlin sonu yox, sonun əvvəli,
Sən mənim dalımca daş at da, qayıt.

Göyün hökmü ola,
Yerin imzası,
Mən özüm istəsəm - dalımca gəlmə.
Doğrunun diktəsi, şərin duası
"Dalımca gəl desə,"
dalımca gəlmə.

Yedəkdə nərin də nərliyi itir,
Neçə çubuq yeyir bir tikan üçün.
Əsrin günahları gözümdə bitir,
Mən kiməm, nəciyəm bu məkan üçün?

Var təkan verəni cəhdin, həvəsin,
Bir gözəgörünməz köməyindədir,
Səni yedəyində aparən kəsin
Özü də kiminsə yedəyindədir.

Mən ki yer eşmədim yola çıxmağa,
Çəkməyə öz yüküm bəs eylər, atam.
Mən öz cığırma özüm sığmaram,
Nə rəva, sığmaza sığmazı dartam.

Noxtası quşquna bağlı yol gedən...
Sonrası? - Beləcə adət, öyrəniş!
Sonrası? - Ləyaqət gedər əlindən,
Sonrası - alçalış,
Sonrası! - hər iş...

Yoluna yol verməz duman da, çən də,
Özün öz yoluna özül olmasan;
Arxadan gələn də, öndə gedən də,
Ortada qalan da özün olmasan.
Sən mənim dalımca gəlmə, əzizim.

19. VI. 1991. Quba

ZAMANA ALDANAN BÖYÜK YAZIĞA

Belə çoxumuzu aldatdı zaman,
Gülüb, arxamızca daş atdı zaman.
Sonra da "gözümdən itilin", - dedi.
"İtirin keçmişi, itirin", -dedi
Aldatdı, beləcə aldatdı zaman
"Şər" - deyib, özünə əl qatdı zaman,
Tutaşmaq öyrətdi söz dura-dura,
Əyilmək öyrətdi düz dura-dura.
Qardaş qardaşına atdı - yenilik!
Nəvə babasını satdı - yenilik!
"Hər yeni səhərə yeni göz açdıq,"
İşdən qayıdanda ünvanı çaşdıq.
Qara siyahıya düşdü çən - duman,
Köhnə çay, köhnə arx, köhnə dəyirman.
Dedik ki, zamanı qabaqlayaq biz,
Ona çatmayanı ayaqlayaq biz.
Çölləri şumladıq vaxtından qabaq.
Dən səpib, suladıq vaxtından qabaq.
Doğdu inəklər də vaxtından qabaq,
Buzovlaır böyütdük vaxtından qabaq.
Boşaldı təknəmiz vaxtından qabaq,
Təzəmiş, köhnəmiz vaxtından qabaq...
Batdı dövlətimiz vaxtından qabaq.
İtdi şöhrətimiz vaxtından qabaq.
Yenə də qışqırdıq: sabah bizimdir!
Sabaha tuşlanan silah bizimdir.
Yaxşı böyürənə əl çaldıq - alqış!
Yaxşı alçalana alçaldıq - alqış!
Ucaldı heykəlin bu çağda, belə.
Çalış heykəlini bərk saxla, belə
İndi yığılmağın çox asan olar,
Çətin yığılanı durğuzan ola,
Səni hiyləgərcə aldatdı zaman,
Sonra boğazına ip atdı zaman,
İp atdı, sürüdü haraya gəldi,

Nə tanrı, nə bəndə haraya gəldi.
 Əlimiz öyrəndi boyaqçılığa,
 Dilimiz öyrəndi boyaqçılığa;
 Qırmızı boyadıq bütün rəngləri,
 "Qırmızı" soy adı bütün rənglərin,
 Adını dəyişdik bütün varlığın,
 Kəşf etdik "Qırmızı bəxtiyarlığı",
 Qırmızı boyandı hər gümanımız.
 Qırmızı parçadan üst köynəyimiz,
 Qırmızı parçadan alt tumanımız...
 Qırmızı "ağladıq", qırmızı "güldük".
 Qurd kimi uladıq,
 İt kimi hüddük.
 Zülmət gözümüzü tutduğu halda...
 Söz açdıq işıqlı gələcək haqda.
 Aldana biləni aldatdı zaman,
 Sonra arxamızca daş atdı zaman.
 Hər evə rəhbərin nəfəsi gəldi,
 Nəfəsilə birgə qəfəsi gəldi.
 Bu gün hər mədhinə yasin oxutduq,
 Yer qazıb, dəfn etdik əməlli - başlı.
 Məni də qələmim atəşə tutdu:
 "Sən də çox aldandın, ay ağıl çaşqın!
 Çoxun dəfn olundu, çox azın qalıb,
 Qalıbsa, bir ağız avazın qalıb.
 İndi də bir qeyri haldadır zaman,
 Aldana biləni aldadır zaman.
 Kiməsə küləşdir, samandır zaman,
 Kiməsə axçalı dövrəndir zaman.
 İndi də zamanı yaşadan bizik,
 Aldadan biziksə, aldanan bizik...

13. IV. 1991

BU ŞEYTanLAR

Böyük Cavid oxuyarkən

Yer üzündə hər nə qədər insan yaşar,
 Yer üzündə o qədər də şeytan yaşar.
 Hər dünyədən, hər müşküldən hali şeytan,
 Yolçu şeytan,
 Sülək şeytan,
 Ala şeytan!
 Onu insan doğmayıbsa
 Hardan belə bu qədərdir?
 O, su üstə üzən quru,
 O, quruda su qədərdir.
 Şeytan almaz insan dərsi,
 İnsan alar şeytan dərsi,
 Şeytan işi düzün tərsi.
 Tərsin düzü olmur, olmaz;
 Onu gəzən yolçu olar,
 Qismətində uğur olmaz.
 Başdan aşar "səxavəti"
 Bizdən bizə pay gətirər,
 pay aparar,
 Vay aparar, vay gətirər.
 Qəlbimizdən çıxıb gedər məqamında,
 Böyükklərə yük daşımaq məramında.
 Didib tökər ağlımızı
 Orda hamar cığır görsə,
 Eşələyib quyu eylər,
 Bir balaca çuxur görsə.
 Sinəmizdə bayquşlara yuva qurar;
 Bircə şaxı sınımış görsə.
 Şax gəzinər, şax oturur,
 Ac - yalavac qurd - quş görsə.
 Çöl dünyası daha geniş, daha böyük,
 Daha ağır çəkdiyi yük,
 Özü dartar, özü saxlar,
 Kürsülərə can atanı,

Özü açar, özü bağlar
 "Qara şeytan", "sarı şeytan",
 "Ala şeytan", "Bala şeytan".
 Cəmiyyəti yaradanı.
 "Alda-verdə" səriştəli,
 Hər yerdədi, hər işdədi.
 Heç yerdədi, heç işdədi.
 Bu gün yaşa, bu gündədi
 Keçmişə köç, keçmişdədi.
 Alqış alar, çəpik satar
 "Üç qəpiyə", "beş qəpiyə"
 Satar şöhrətpərəstlərə,
 Satar mənsəbpərəstlərə,
 Satar yalanpərəstlərə.
 Bu şeytanlar
 kəsə-kəsə
 Əlimizlə əlimizi,
 Darağacı qurğuları
 Çəkib yığar qəlbimizə;
 Elə qurar dilimizi,
 Hər kəs özü
 ölümünə fitva verər.
 Elə burar əlimizi,
 Hər kəs özü cəllad tapar,
 Cəlladına özü iti balta verər.
 Bu şeytanlar:
 Qonşu şeytan qəlbindəki şeytanlara
 Yol axtarar, tapar yolu.
 Bu da şeytan, şeytan oğlu,
 O da şeytan, şeytan oğlu,
 Bu da oğru, o da oğru;
 Bu da quldur, o da quldur.
 bu yol, qardaş!
 Şeytanların
 ünvanından gələn yoldur,
 Bu yol, qardaş,
 Şeytanların yuvasına gedən yoldur.
 Vallah, qardaş,

Öz qəlbində özüne yer qalmayacaq,-
 Belə getsə şeytanların
 Bu artımı.
 Bir qulaq ver:
 Arxamızca şeytanların hürüşməsi
 Qurtardımı!!!

NƏĞMƏ

Millət yolu - haqqın yolu,
Ucal, millət bayrağı.
Vətən andı xalqın yolu,
Yaşa, Vətən torpağı.

Xoş sabah sorağında
Keşikdə durmalıyıq.
Qandan, qandaldan uzaq
Bir dünya qurmalıyıq.

Səslər bizi el səsi,
Səfərbərik, səfərbər.
Gözümüzdən doğulub
Duru, aydın səhərlər.

Dağı-daşı titrədər
Harayımız, hayımız;
Nəğmələrə qanaddır
Dənizimiz, çayımız,

İşıqlansın ürəklər,
Qəlbimizin şamından!
Səadəti pay verək,
Yer üzündə hamıya.

Oyan, qalx, Azərbaycan!
Taleyinə yaxşı bax.
Bu torpağı yaşadan,
Ayıq başlar olacaq.

Hayqır, Araz sədası!
Titrəsin Ağrı dağı.
Öyrədək özümüzə
Özünə qayıtmağı.

1991

YOLÇU, YOLUN HARADI?

Yolçu, yolun haradı?
Qoşulum sənə bəlkə!
Birləşib çıraq olduq
Yolu itənə bəlkə?

Mən keçmişi itirdim,
Sən sabahı bəlkə də.
Qarışdırıb bölərik,
Bu günahı bəlkə də.

Duru gözlər bulandı,
Daha duru nə var ki?
Yaman gözdən gizlənən
Neçə qərinə var ki?

O mənəm - sən adında
Qırıq daşa söykəli,
Dağında yad buludlar,
Bağında yad heykəli.

Arxamda lay-lay duran,
Divarlar aşdı lay-lay,
Oduna isindiyim
Qadın ülfəti - laylam.

Ayrı yoldu söz yolu,
Quyruq olmaz heç yola,
Əyrini də çəkməz o,
Əyri yola, kəc yola.

Öndə nəyim yəhərli,
Arxada nəyim qalıb.
Gir gizlən ürəyimdə,
Bircə ürəyim qalıb.

1991

GÖYDƏN DÖRD ALMA DÜŞDÜ

Nağıl istəyirəm, şirin bir nağıl,
Nağıl istəyirəm, təzə bir nağıl.
Köhnə nağılları yeyib qurtardıq
Köhnə nağılları içib qurtardıq:
Bir az duzlu idi, bir az da şirin.
Üç alma düşmədi nağıldan sonra,
Heç alma düşmədi nağıldan sonra.
Xəlbirlə su dartan divlər - görmədik;
Fillər məğlub oldu qarışqalara,
Şirlər təslim oldu qarışqalara,
Dovşan tələsinə canavar düşdü!
İnsan cələsinə sərçə, - görmədik.
Üç alma düşmədi göydən, - görmədik.
Heç alma düşmədi göydən, - görmədik;
Bu il nağılçılar göylə danışib:
Dörd alma düşəcək nağıldan sonra.
Tələsin, tələsin nağılçı dostlar;
Nağıl dinləyənlər siz də tələsin,
Göyün də vədinə inanmaq olmaz:
Nağıl qurtarmamış düşsə almalar...
Onda nağılçıya kim inanacaq!
Heç alma düşmədi göydən bəlkə də...
Bir şirin nağıl da bitəcək belə.
Üç alma düşəcək, üç alma göydən;
Dörd alma düşərsə, biri bizimdi...

ATALAR

Qədəm aldıq qədəmindən,
Alovludur ilk odumuz.
Söz mülkümüz, söz ordumuz,
Atalardır, atalardır.

Sözünü yendirib yenməz atalar!
Dönməz, mərdliyindən, dönməz atalar!

Ata ömrü axan çaydı,
Ata əli qayığımız.
Sahillərdən sahillərə
Körpü salar hər qayığımız.

Atalar, atalar yolu yorulmaz!
Hünəri əyilməz, qolu yorulmaz!

Qəzəbinə güllə deyın,
Gülüşünə həzin bulaq.
Hara getsək ömrümüzə
Səhər kimi boylanacaq.

Atalar, övlada qanad atalar!
Şirin analara Fərhad atalar!

Ata eşqi dağdan uca,
Ana Vətən - ata andı!
Ata ərzə işıq səpən,
Ata işıq qoruyandı!

QƏFİL

Bir haray yuxuma güllə boşaltdı,
Bir duyğu səsiymiş oyadan məni,-
Qəfil bir səksəkə qoynuna atdı,
O mürgülü məni, o yatan məni.

Qəfil baş kəsmələr, qəfil asmalar,
Qəfil qasırğalar yadıma düşdü.
Qəfil hökümləri qəfil yazmalar,
Naqəfil dağalar yadıma düşdü.

Qəfil oyanışlar, vuruşlar ki, var!
Yaman qəfilləri qəlbim unuttu.
Qəfil hücumlara qəti duruşlar
Gözümə təsəlli pərdəsi tutdu.

Qəfil üsullara çoxdan tanışığ,
Bəzən bu cürəti yada vermişik.
Qacarı qəfildən yaxalamışığ,
Nəbini qəfildən bada vermişik.

Qəfil mustuluqlar az çıxar yola,
Qəfil xoş xəbəri həxla deyiblər.
Qəfil bir sevgini dağdan qolayla,
Sonra dalısınca ağla, deyiblər.

Bu torpaq əsrlər qaranlığında
Qəfil nur dağları dikəldib axı!
Bu torpaq qədimlər toranlığında
Nadan sürüsü də kökəldib axı!

Qəfil təzadları sıçrayış yeri-
Bu yer-gah zülmətli olub, gah işıq.
Biz hələ bu yerdə qəfilliklərin
Əsil damarını axtarmamışığ.

SƏN ÖTÜR MƏNİ

Bu səhər qatara ötürdü məni
Öz ayaq izlərim, öz ayaq səsım.
Yoxdu gül verənim, əl eləyənim,
Alışar anamın qəbri, bilməsin.

Deyirəm - özümə baxıb aynada-
Əziz dost, ayağın, əlin var olsun-
Özümə deyirəm-sağ ol, əlvida,
Özümə deyirəm-uğurlar olsun!

Çətindir, ayrılıq hissınə həyan
Gedən özü ola, tək özü ola.
Sanırsan, sahibi məlum olmayan
Ən ağır, gərəksiz bir yüksən yola.

Kim isə, hardasa itirib səni,
Qaytarıb harasa yollayacaqlar.
Ya da bir uçurumda götürüb səni
Dərənin dibinə tullayacaqlar.

Dalğalar diksindir bu əhvalımdan,
Xəzrini vağzala qaçırdır Xəzər.
Çinarlar, qovaqlar evlər dalından
Boylanıb aramla əl eləyirlər.

Açılır üfüğün nur sərhədləri,
Səhər toranını göylər əridir.
Yol boyu uzanan işıq xətləri
Bakının qayğılı nəzərləridir.

Dalımca tarlalar, düzənlər axır,
Yol payı gətirir Məl bacım, demə.
Bəstəkar qardaşım Kür yola çıxıb
Nəğmə bağışlayır - bir dərə nəğmə!

Qoca atam kimi xəyala dalan
Dağlar da kövrəlib dalımca baxdı.
Mənim gedişimdən xəbərsiz balam-
Göy göl oyananda ağlayacaqdı.

Arazın yolunu bir məftil çəpər
Kəssə də,
 sədasi mənə çatırdı.

Uzaqda ağaran bir kiçik təpə
Anamın qəbrini xatırladırdı.

Yol boyu xoş hava şərbətim idi,
Qayası da qədəh, daşı da qədəh.
Meşə nəgmə dedi, çöl nəgmə dedi
Qatar üfüqləri aşana qədər.

Nə qədər böyüsəm körpənəm yenə,
Hər yerdə çiyninə sən götür məni.
Beləcə, bir ömrün son mənzilinə
Azəri torpağı, sən ötür məni...

Yalta, I. 1966

BABAMIN SƏSİ

Babamın gur səsi vardı:

Babam bəzən

Elə bərkdən danışardı-

Az qalardı taxcadakı

Çıraq söne.

Yarpaqlar

 tab gətirməzdi

Gülüşünün

 ləpəsinə.

Babam elə danışardı,

Bəlkə də bir

Qərbli qonaq

Deyərdi ki, insana bax!

Adətə bax!

O coşanda,

O, qəzəblə danışanda

Deyərdin ki, bu saatca

Sinəsindən şir çıxacaqdı...

Bəli, babam

Dağ oğluydu!

Dağ sinəli olmalıydı:

O, səsini

Şimşəklərlə cilalayıb,

Gurşadlarla yumalıydı!

Babama da bu gur səsi,

Köhlən yoran

Bu nəfəsi-

Miras verən babalardı,

Min illəri yola salan

Bu dağlardı,

Dərələrdi,

Obalardı.

Qıyılısı qulaq tutan

Çay dərəsi

Keçməliydi onun səsi:

Quzğunların qıyılısı,

Arıların geyultusu,
 Dağ selləri,
 Dağ yelləri
 Maqnit olub
 Səsi-ünü
 Tutan yerdə;
 Ağız açan mağaralar
 Top nərəsi udan yerdə -
 Torpağında axın-axın
 At dırnağı görən igid,
 Xoş gününü
 Öldə qılinc
 At belində sürən igid
 Gur səslə də,
 Harayla da
 İlkın hasar oldu yada,
 Meşələrin sükutuna
 Batan kəndlər,
 Dərələrin boğazında
 Yatan kəndlər,
 Nərələrdən qalxmalıydı:
 Bu nərələr
 Basqınlara
 Silahlanmış azğınlara
 İgidlərin ən birinci
 qalxanıydı:
 Bəzən elə bir nərə də
 Sıldırımli bir dərədə
 Səda verib min olurdu:
 Qoca dağlar silkələnib
 Düşməni üstə uçulurdu...

Qoy bu günün düşməni də
 At çapmasın harın-harın;
 Torpaq altda gizlətmisik
 Gur səsinə babaların!

ÇINARLA SÖHBƏT

Qoca çinar, bu səs mənə bezdirdi, əzdi,
 Otağımı, yatağımı haraya dartım,
 Babaların ruhu mənə "sağ ol" deməzdi;
 Yoxsa səni düşməni kimi baltalayardım.

Səhər-səhər göy budaqlar bomboz bozarar,
 Göy yarpaqlar boğular da boz civiltidən.
 Yuxuma boz daş atılar, gözüm qızarar,
 Kişləyəyəm, daşlayaram sərcələri mən.

Perikərlər; iri bomboz arılar kimi
 Topalanıb göy çinari tutarlar yenə.
 Səhər-axşam civ-civləri didər beynimi,
 Səslər dönər ağacdələndə dimdiklərinə.

Qoca çinar, boz sərcələr nə çoxdu belə,
 Sarıköynək, haçaquyruq, sığırçın hanı?
 Yüz illərlə yüz nəğməli birini dinlə,
 Bir an eşit bir nəğməli yüz oxuyanı!..

Qoca çinar, bezmədinmi bu eyni səsdən,
 Eh, sənincün qırğı da bir, qumru da birdir.
 İndi görən hansı evdə,
 Hansı qəfəsdə
 Yazıq bülbül bağ istəyir, budaq istəyir.

Gözəl quşlar qovulublar sözdən, şərdən,
 Gözəl quşlar köçüb getdi qapı-bacadan.
 Qoca çinar bezmədinmi boz nəğmələrdən,
 Qoca çinar, sərcələrin susacaq haçan?

DUMAN ÖMRÜ

Ölüm istəyirəm. Qəfil bir ölüm.

Bir kibrit ölümü.

Barıt ölümü.

Bir anda bir ovuc dumanı dönüm,

İstədiyim səmtə tutum yönümü.

Görüm, hər qonanda dağlar qaşına,

O dağdan, o çəndən necə yazmışam.

Görüm, hər enəndə bulaq başına,

Çiçəkdən, çəməndən necə yazmışam.

Görüm, dumanlara qoşula bilmək

Ayrılib didərgin olmaq, necədir.

İstəksiz - dərədən daşına bilmək,

İstəksiz - dərəyə dolmaq, necədir.

Görüm bir necədir yerlərə hopub,

Vətən torpağının şəhinə dönmək.

Kiçik bir qayanın döşündən qopub

Böyük bir dünyanın mehinə dönmək.

Görüm hər tutanda kəndi, şəhəri

Fatehlər bu dəmdə nə görüb axı.

Nənəmin allahı min ildən bəri

Nənəmin yurduna nə verib axı!

Eh, xoşbəxt olardım onda necə də -

Araza baş qoyub yata bilərdim.

Davasız, tufəngsiz bircə gecədə

Sahili sahile çata bilərdim.

Qorxmazdım diplomat notalarından,

Barışlar, sazişlər gəlməzdi yada.

Qəfil tufanımdan, qəfil qarımdan

Paylardım bir azca adamlara da.

Bəli duman olum - duman... Bir cəngə.

Mənim öz yağışım,

Öz qarım olsun.

İstədiyim yerə yükümü çəkən

Hökmüm, ixtiyarım, qərarım olsun.

Birinin düzündə çiçək bitirən,

Birinin gözündə bitən olmayım.

Seyrək dumanları qovan, itirən,

Qalın dumanlarda itən olmayım.

Mənim sərhəddimdən dalğası keçən

Yaman fikirləri daş edə bilim.

Namərd qılıncının qabağında mən

Qara kötökləri baş edə bilim.

Nə qədər yol getdim fikirlər ilə,

Hələ mənzilimin uzağı qalıb.

Üfüqlər dalında nə qədər hələ

Arzumun əlləri uzalı qalıb...

1967

AĞLAYAN QAYALAR

Ağlayır yol üstdə dilsiz qayalar,
Damlaların yeri göz kimi çuxur.
Çoxdanmı ağlayır, çoxmu ağlayar
Biləni olmayıb, biləni yoxdur.

Yağan yağışları, selləri udur,
Qayalar ağlayır, ağlayır yenə.
Fikrimi daş kimi dağlar uçurdur
Ötən əsrlərin dərələrinə.

Hardasa daş qopub yad ayağından, -
İgidlər atlanıb dağlar aşıbdır.
Kimisi qələbə kef-damağında,
Kimisi ölümle yaxalaşıbdır.

Bir xəbər diləyib cəndən-çisəkdən,
Analar qovrulub yol qırağında.
Ağlaya-ağlaya yol gözləməkdən
Analar daş olub yol qırağında...

Kəlbəcər, VII. 1968.

DAŞ QARTAL

Şair dostum Samil Əsgərova

O, daşdan yonulub dağ zirvəsində,
Baxışı qəzəbli, duruşu məğrur.
Elə dartınıb ki, yan-yörəsindən
Qoca qartallar da uçmağa qorxur.

Gözü hədəf gəzir göy tağlarında,
Uçmağa tələsir, mənzil uzaqdır.
Deyirsən bu saat caynaqlarında
Dağı da havaya qaldıracaqdır.

Qanadı altından keçir boz duman,
Qanadı ucuna ilişir bulud.
Diksindir ötəndə onun yanından,
Qaralıb, ağlayır gümüşü bulud.

Sanki dağ hirsələnir: bu nə duruşdur,
Nə qədər çəkərmis qartal uçmağı!
Daşı qartal etmək dağlara xoşdur,
Qartalın daşlığı kiçildir dağı!

Kəlbəcər-Bakı, 1968.

BU YERLƏR, O YERLƏR

Budur, uşaqlığım keçən o yerlər,
Cadırdas ətəyi, Nursu bulağı.
Burda böyümüşəm, burda deyirlər;
İnana bilmirəm, bilmirəm axı.

Bu dağlar, dərələr dəyişib yaman,
Dərələr daralıb, dağlar alçalıb.
O zaman nərəsi qulaq batıran
Çayın da bir bulaq nəğməsi qalıb.

Sanki ütülənib təpələr, diklər,
Bulaqlar doğulub, bulaqlar itib.
Talada oynayan sarı əliklər
Nə belə az idi, nə belə yetim.

Hanı sizi yoran, ey ağ yoxuşlar,
Axşam məktəblisi, gündüz çobanı?
Oxumu dinləyən o ana quşlar,
Tapşırıq dəftərim sal daşlar hanı?!

Mənim şimşəklərim hara sığıdı?
Mənim dolularım haraya yağdı?
Mənim yağışlarım daha şıdırğı
Qarım daha təmiz, daha da ağdı.

O zaman ləpirim quşlar hürküdür...
Torağay çıxmazdı qarşıma belə.
Kəpənək qonmazdı çiynimə bu cür,
Yemşən ələnməzdi başıma belə.

O zaman yarpaqlar biri bir palaz,
İndiki yarpaqlar qulaq boydadı.
O zaman uşaqlar böyükdü bir az,
İndiki uşaqlar uşaq boydadı.

Çınqıllar az idi "qoşunumuzdan",
Oyuqlar qurardıq qaladan uca.
Əyilə-əyilə keçərdi duman
Bizim qorxumuzdan dərə boyunca.

Mənim cığırılarım qoltuğunda çən,
Arzumun dalınca dağa çıxıbdır.
Mənim arzularım dağ kəllərindən
Diksinib, bir daşda yoxa çıxıbdır.

Mənim öz gecəmin öz ayı varmış,
Hardasa uyuyur, qocalıb indi.
Mənim ulduzlarım yağı qurtarmış
Çırağımız kimi sozalıb indi.

Burda dəfn olunub anamın qəbri,
Qəbirlər batıqdır əvvəlki kimi.
Nənəmin qəbriylə babamın qəbri
Yanaşı yatıbdır əvvəlki kimi...

Bu yerlər necə də o yerlər deyil,
Bu yerlər necə də o yerlər imiş!
Gedən günlər ilə ömürlər deyil,
Təbiət gedərmiş, iqlim gedərmiş...

1968

BİR OTAQDA

Bəlkə də bu günahımdır:
Qələm aldım, şer yazdım...
Sən olmasan, mən bu qədər
Bir otağa qapanmazdım...
Sən olmasan, bəlkə elə
Bir çobandım, dağda-daşda,
Umu-küsü bilməzdi heç
Qohum-qardaş, dost-tanış da.
Kimisinin köynəkliyi,
Kimisinin əlcəkliyi,
Kimisinin bulaması;
Kimisinin dələməsi
Gələrdi də... Atam-anam
Göz yorğunu olmazdılar,
Məktubların, soraqların
Ümidinə qalmazdılar.
Sən olmasan, bu titrəyən,
Bu ağrıyan ürək nəydi?
Bəlkə şair olmamağım
Olmağımdan gərəkliydi?
Bəzisinə ürək qızıb
Söz ələmək asan gəlir.
Düyün düşən fikirləri
Çözələmək asan gəlir.
Göz görməyən duyğuları,
Məhəbbəti, ehtirası,
kefi-yası
cilalayıb
Söz ələmək asan gəlir.
Bəzən olur: saatlarla
Danışram ölü kimi.
Bəzən olur: saatlarla
Öz-özümə danışram
dəli kimi;
Kiminləsə vuruşuram,
Kiminləsə barışıram.
Kiminləsə yarışram,

Oda, közə qarışıram;
Elə bil ki, meteorlar
yağışını
Dəf edirəm bir otaqda.
Mən özümü neçə dəfə
Dəfn edirəm bir otaqda,
Vəsf etdiyim gözəlliyə
Pəncərədən baxıram mən,
Neçə qızın sevgisinin
Orbitindən çıxıram mən.
Gözlərimin şirin yuxu
Damarını kəsirəm mən.
Sevgilimin saçlarının
Tumarını kəsirəm mən.
Həyatımdan bezəndə də
Gəlib şer yazıram mən.
Bir dostumdan küsəndə də
Gəlib şer yazıram mən.
Ömrü boyu körpə olan
körpəm sənsən,
Könüllərdə daşqınım sən,
körpüm sənsən.
Neçə böhtan məclisinin
Şahmatında itsəm belə
fiqur kimi,
Sən varsan, mən əyilmərəm,
Əyilmərəm qürur kimi.
Sən olmasan bu dünyada
nəyəm, kiməm?
Sən olmasan soysuz ata,
Sən olmasan bir yetiməm.
Sən əzabım, sən havarım,
Sən fırtınam, sən avarım...
Ya səninlə, bu sevdamin
Dalğasında batasıyam.
Ya səninlə öz arzusun
Sahilinə çatasıyam...

HƏKİM ÇAY

Ürəyinə qulaq asar
gumuldana-gumuldana;
Ləpəsinin qanadıyla
Bir sal daşa dərman yazar
gumuldana-gumuldana:
Dərə boyu bir az yeri,
Bir az yarpız, bir az nanə,
Bir az da ki, baldırğanla
qayıt geri.

Gün çıxanda, çiçəklərin
Təbəssümü ayrı olur,
Heyrətindən qəss elərsən,
Özünü bu
qız ismətli

Çiçəklərə bəxş edərsən...
Kəklik səkər, qartal uçar
Dırmandıqca dik yamaca.
Ayağından bir daş qaçar,-
Bir qayadan yüz daş düşər.
Dağ diksinər, dərələrə
Dava düşər, təlaş düşər.
Sınıq-salxaq qayaların
Saç yoldusu yatanacan.
Bir daş altda gir, daldalan;
Nəfəsinlə ilkin isit
Buz bulağı.
Dönüb ərgən oğlan olar:
Kim öpersə
Səhər-səhər qız bulağı.
Cığırılarda xəyalının
yedəyini

Vermə yaman fikirlərə,
Yalnız nəğmə sevər dərə,
Yalnız nəğmə deyə-deyə,
Yalnız çiçək dərə-dərə
Geri qayıt.

Sevgilini çiçəklərin
Ətri-mehi ilə ayılt.
Sabah bir də gəl yanıma...
Sabah gəlsən,
Nə vaxt gəlsən,
Qəlbindəki açıq, gizli
Gileyləri alıb atar
sularına;
Qəzəbini,
Əsəbini alıb qatar
sularına;

Sonra çarpıb qayalara gülüş elər,
Ağ bir gülüş,
Ağ gülüşdən,
Ağ gümüşdən
Qızıl xəncər qiyafəli
Balıqlar da atar sənə.
Hara getsən o haqlayar,
Çatar sənə.
Qulağında gurultusu,
Sonra, sonra gumultusu,
Sonra nəğmə, sonra layla;
"Yat, ay bala", "yat, ay bala",
Gərək yuxun şirin ola...

QURD XASIYYƏTİ

(Ovçu söhbətlərindən)

Qurdlar yatışarlar ağız-ağıza,
Qurdlar bir-birinin gözündə yatar.
Dönüb öz yanında geriye baxsa,
Qurd öz balasına diş çaqıldadar.
Gecə qurd yuxusu qurd yuxusundan
Çimir də istəməz öz qorxusundan.
Səhər dumanında birgələşərlər,
Axşam toranında birgələşərlər
Girəvə- marıqda yatar birisi,
İtlərin başını qatar birisi
Quzunu dərəyə dartar birisi...
Birgə geyişərlər, didişdirərlər,
Birgə yeyişərlər, didişdirərlər...
Paxıllıq acığı başlar yenidən,
Qurdlaşar qayalar-daşlar yenidən.
"Qurdlar yatışarlar ağız-ağıza,
Köçür bu sözləri, köçür kağıza,
Oxu adamlara,
Bir hikmət ara..."
Ovçu hey danışar qulaq asaram,
Gizli köçürərəm, gizli yazaram:
Yaşar min illərlə bu qurd xisləti,
Ütüyə, ülgüyə, qəlibə gəlməz!
Ancaq qərībədir, qurd xasiyyəti
Bəzi adamlara qərībə gəlməz!

Sentyabr 1970

İSTISU LÖVHƏLƏRİ

Günəş elə bil ki, zirvədə yatır,
Baxıb bir lövhəyə heyran qalmışam;
Dağın zirvəsində gün günortadır,
Dərənin dibini haqlayıb axşam.

Bir parça buludda bir dəniz yükü...
Külək uğultusu qış nəğməsidir.
Tərtərin ən ağır, ən əziz yükü
Gül-çiçək ətridir, quş nəğməsidir.

Zəhmi dağ titrədir sel nərəsinin,
Bir çayın səsinə bir dərə dardır.
Yarğanda uzanan qar tirəsinin
Nəhəng bir timsaha oxşarı vardır.

Kölgə var uyuyur qaya dibində,
Elə ömürlük də uyuyacaqdır.
Uzaqda alışan bir kibritin də
Qoxusu burnunda duyulacaqdır.

İstisu, iyul 1968

EL ÜÇÜN AĞLAYAN...

Qonşuda ağlayan bir uşaq
Yuxuma daş atdı
Bu gecə.
Fikrimdə qeribə
Duyğular oyatdı bu gecə.
Özüyçün ağlayır indi o,
Gör necə xoşbəxt
Ata da oyaqdı,
Ana da oyaqdı!
Dərdini qapmağa müntəzir
İki qəlb

ayaq üstə əsir...

Bəs sabah görəsən,
Bəs sabah
Böyüyüb ağlasa o uşaq
Onun göz yaşına
Qonşu olan tapılacaqmı?
Onun el dərdinə qoşulan
tapılacaqmı?

Yoxsa ki, ona da mənim tək
Bir macqal deyəcək:
- Hayla, bala, hayla...
- Ay usta, Pirqulu əminin xışı
İlişib daşa.

Qoy qaçaq, yapışaq...
- Hayla, bala, hayla!
El üçün ağlayan gözsüz qalar...
Sıxıram bu sözləri ovcuma,
Dağılır əlimdən tökülür şuma.
Bir dəni düşüb
Qalır yaddaşımda...
Bir uçqun başında
Ağlayıram bir gün:

Hi, hi...

Özünü yetirir Məşədi İbrahim.
- Nədi, bala, nədi;
Nə vanövsədi?..
- Fatma xalanın bircə inəyi vardı,

Onu da sel apardı.

- Yüyür naxırı hayla, bala,
El üçün ağlayan gözsüz qalar.

Bir gün də su üçün

Enirəm çaya,

Baxıram o taya.

Görürəm alışıb

Yanır bir zəmi.

Qışqırıq salıram:

- Ay əmi, ay əmi,

Gəl, gəl...

- Nə olub, gədə?

- Nə olacaq,

yanır bax...

Başıma bir selə qapaz,

Bir yumru

yumruq

Ehməlli ilişdi...

Bunların bir neçə cütü də

əvvəllər dəymişdi...

Oyatdın- əmini, oyatdın!

Oyatdın, fikrində bükülüb

Uyumuş qəmini, oyatdın!

O vaxtdan gözlərim

pis görür, bala,

fəqət sən ağla!

Böyüyüb ağlınla ağla!

Gözündən ellərə su çəkən

ərləri

Uyutmaz nağıllar.

Nağıllar dəmində

Paslanan ağıllar,

Hırıltı sevrələr,

Hayqırtı sevməzlər.

Nə qədər ölməyib Koroğlunu,

Nə qədər itməyib,

Qıratı sevməzlər.

ÜSTÜMƏ QAYIDAN YAZILARIM

Nədir günahınız, açıq danışın,
Üstümə qayıdan yazılarım, siz!
Hansı bir nəşinin, bir ağlıçasın
Ələk baxışından keçməmisiniz?!
Doğulan dünyaya göz açsın gərək,
Siz hələ yaşarsız gözü yumulu,
Sizi əbədimi kor eləyəcək
Bir duzsuz hırıltı, bir gizli yumruq!
Sizə nə ad verim: haraya yığım?
Sizi nə yaşatmaq, nə atmaq olmur
Müəllif qəlbindən günahsız çıxıb
Oraya günahkar qayıtmaq olmur.
Günahkar söylədim. Günahkar kimi
Nədir təqsiriniz- oturun yazın.
Dərindən çıxarılan uşaqlar kimi.
Elə gözləriniz yerə baxmasın.
Yalanmı danışdız? Ağzında yalan
Boğaram öz doğma balamı da mən.
Vətənsiz alısan, vətənsiz yanan
Vətəndaş pasportlu ilhamı da mən.
Doğrumu danışdız?- öz mədəsində
Hamı əritməyir həqiqətləri.
Hələ dolasıqdır yer kürəsində
Yalanla
Doğrunun sərhəd xətləri...
Bəlkə də hər yerdə bir müti, məlul,
Hər qaba yerləşən su halınız yox.
Ağızdan çıxmamış cavabı məlum,
Ölçülü, biçili sualınız yox...
Mənə şərəflidir belə ölümlər:
Qoy batsın sinəmə, batsın min nizə.
Arazdan, Cənubdan yazmağım əgər
Dünyada ən böyük cinayət isə.
Mənim də dağım var, mənim də göyüm,
Siz mənim arabir qəzəb qarımsız.
Siz mənim bir az sərt, bir az ərköyün,

Bir az da dəlisov övladlarımsız.
Sizdə nə günah var, döyürsə zaman,
Sizi yazan mənəm, günahkar mənəm.
Qayıdan haqlıdır, yoxsa qaytaran
Hələ heç özüm də deyə bilmirəm...
Məchul suallarda bəzən çasıram.
Bəzən də lüzumsuz cığallasıram,
Adi hesablarda dolaşıram mən.
Hər vaxt bir almıram bir dəfə birdən.
Cavabı mürəkkəb cəbr alınarmış
Bir dəfə birdən,
Bir tale beləcə iki olarmış
Bir dəfə birdən.
Bəşər anamızda bu təbiət var:
Onda həm intiqam, həm mərhəmət var.
Bəzən bir əliylə boynunu vurur,
O biri əliylə heykəllər qurur.
Dadına yetməyir ac qalan zaman
Öləndə hay salır: "Öldü acından..."
Bəşər anamızda bu mərhəmət var:
Ölən qəhrəmana sahib tez tapar!
Qalın arxivimdə sıltaq hisslərim,
Siz sarı simləri itən tarımsız,
Ən pis yaxşılarım, yaxşı pislərim,
Mənə çox oxşayan yazılarımsız!

14. I. 1968

Şair, qayalara, dağlara söykən,
Mənim də arzumu sən yaşat barı.
Özülsüz şöhrətlər uçurub sökən
Zamana bənzəyən dağ gürşadları
Min il də göz yumub açsa ağzını
Yuya bilməyəcək daş xınasını.
Bu dağlar özəyi, özülü möhkəm,
Şair, qayalara, dağlara söykən!

Ən ağır anında dağlarla danış,
Ən ali loğmandır o müdrik qoca.
Nə qədər, nə qədər qaysaqılanmamış
Dərdlər tullasan da dərə boyunca,
Dağ çayı çökdürüb çay daşlarına,
Duruldub bənzədər göz yaşlarına,
Dağlar öz hökmündə güzəştə, ötkəm
Şair, qayalara, dağlara söykən!

Dağlar sevgisində bir ulu ata,
Dağlar ərköyünlər atası deyil.
Kimini xurcun tək çiyinə atan,
Hellənc sapandına qoyub kimini
Dərələr dibinə atası deyil,
Hətta ildırımlar dağlar çibini,
Dağların qorxusu, xatası deyil.
İgidlər çiyini dağlara tikər,
Şair, qayalara, dağlara söykən!

Başından sağsağan əskik olmayan
Donqar qoz ağacı pıcıldasa da;
Gözündə gözəllər əksi olmayan
Lil bulaq qıyqacı pıcıldasa da,
Söykənmə məhrəsi nəm divarlara,
Söykənmə özülü kəm divarlara.

Ucalıq enilməz dağlar var ikən,
Dağlara söykənən dağlara söykən!

Dağlar dağ: oyadan qıyıltıları
Bütün dərələrə paylaya bilir.
Ötəri, itəri: vıyıltıları
Bəzən min illərlə quylaya bilir.
Beləcə səbr öyrən o dağ əmindən,
Yorulub, beziksən dağ aləmindən,
Mənim ünvanıma qarğıyıb, söylən;
Məni bu dağlara çağırıb, söylə:
Buyur, qayalara, dağlara söykən!
Şair, qayalara, dağlara söykən!

1973-1974

ATA OCAĞI

Çırpısı tətikdə, odunu dəmdə,
Səhərin gözündən od alıb ocaq.
Yanır aram-aram, odu sinəmdə
Sonra kim söndürüb, kim yandıracaq?

Ömrün şənliyində, ömrün yasında
Bura od dalınca gələcəyəmmi?
Yoxsa xatirələr işartısında
Oğulsuz-övladsız ocaqlar kimi
Sönüb gedəcəyəm- bu daş, bu torpaq
Bircə ləpirimi yaşatmayacaq?..

Ocaq çıtıldayır, közü dərinədə...
Axıdır gözünün yaşını çırpı.
Alovlar hay salıb öz dillərində
Özünü o daşa, bu daşa çırpır.

Atam doluxsunub, baxıram ona,
Kişi uşaq olub doxsan yaşında.
Bu nə ayrılıqdı, ata yurduna
Əlvida deyirəm ocaq başında

Ocaq tüstülənir, kövrəlir atam:
"Anan o dünyada darıxır bala,
Ancaq ki, kişinin qəbri od tutar-
Gedə, od-ocağı tüstüsüz qala.

Babandan qalıbdır bu ocaq bizə,
Bir ocaq sönəndə bir tifaq itir.
Bir ocaq söngüsü qeyrətimize
Bir düşmənin nəslinin qəhqəhəsidir;

Apar bu ocağı evində yandır,
O közdən qor alır, közdən odlanır.
Kişi yer üzündə od qoruyandır
Kişi ona görə kişi adlanır".

Gözünün yaşını qurudur səsi,
O, Zərdüşt babaya səcdəmi qılır;
Baxıram gözündə ocağın əksi,
Baxıram, gözündə alov qıvrılır...

Burda neçə nəsil baş əyib oda,
Nənələr əl basıb ocaq daşına,
Burda dəyməyiblər ilanlara da
Pənah gətirəndə ocaq başına.

Bu gün kənd yolları tüstülü, odlü;
Təpələr fikirli adam kimi ydi.
Mürgülü zəmilər gözləri dolu,
Dindirsen- kövrələn atam kimi ydi.

Yaşıl kənd üstünə boz pərdə salır-
Aranır, daranır tüstü telləri.
Əlvida, atamın tüstü dəsmalı;
Əlvida, atamın tüstü əlləri!

VII,VIII. 1969

GEÇƏ NAĞILI

Ah, bir dərə söykənəydi
həyətimin divarına:
Bir çay qonşu kəsiləydi
gözlərimin
şirin yuxu damarına.

Nəhəng zülmət qalağıtək
Qaranlıqda seçilən o
Zirvədə bir ocaq yanıb,
Göz yumaydı çimir-çimir,
İlk baxışda bilməyəydim
o ulduzdur, yoxsa ocaq;

O sönəndə göymü onu,
Yermi onu ağlayacaq?
Bir it səsi, it hürməsi
Doğrayaydı səssizliyi
görünməyən şüa kimi.

Bir daş üstə oturaydım,
Bürünəydim bu gecəmi;
Dinləyəydim çay nənəmin
nağılını,

Dinləyəydim haçanacan...
Bu nağılla yol gedəydim,
Yol gedəydim, iki yolun
Ayrıcına çatanacan;
Bu yolların birisini

düynləyib

Arzuların

dalısınca atanacan,
O yolların birisiylə
Uşaqlığa çatanacan...

Kəlbəcər, VIII. 1969

BİR QƏBİR DAŞINA YAZILMIŞ YAZI

Burada bir nakam cavandır yatan,
Bir ürək dayanıb, ürəklər ağlar.
Ömrünü əbədi ömrünə qatan
Torpaq sızıldayar, küləklər ağlar.

X. 1969

ŞUŞADA BİR GECƏ

Bu gecə gecənin son qatındayam,
Bu gecə bir qəndil qanadındayam.
Sağımda bir dəre qara hörükdür.
Solumda bir dəre- qara hörükdür.
Dövrəmdə buludlar bölük-bölükdür.
Dünyanın damına çıxmışam, nədi?
Dünya qaranlığı harda gizlədib?
Dünya toranlığı harda gizlədib?
Gecə, ağ yağışda durulanıbdı,
Gecə, dağ mehində qurulanıbdı,
Daranıb, bələnib işıqlarına,
Taxıb qarmağını göy tağlarına
Bir çilçirəq şəhər, bir qəndil şəhər,
Hər evi bir qızıl qərənfil şəhər.
Uzaqdan bir ulduz topası kimi
göy üzündədi.
Yaxından- bir qaya lampası kimi
yer üstündədi.
Gecənin qoynunda yanır dağ şəhər,
Fəzadan asılı, çilçirəq şəhər.
Dağlar öz ovcunda yandırır onu,
Ulduzlar qoynuna qaldırır onu
Bu dağlar vüqarı, bu dağlar gücü.
Bu gecə kəşf etdim, bir Şuşa bürcü,
Bir Şuşa bürcü, tamaşa bürcü...

Şuşa, 1970

KÜÇƏ İTLƏRİ

Bu küçə itləri...
 Bu gecə itləri...
 Ən böyük işləri
 Ünvensiz hürməkdi
 Əbədi vərdişləri
 Qaraltı görməkdir;
 Bir ağız hürməkdir,
 Və götürülməkdir.
 Gündüzlər hər yerdə
 Döyülər, qovular
 fağırlar.
 Onlar da qisası
 Gecələr çıxarlar:
 Qoymazlar keflilər
 Uzana rahatca.
 Hünərli pişiklər
 Qovulub dırmanar ağaca...
 Yazıqların çoxu
 Gözü qıpq,
 Quyruğu qısıq,
 Çoxu da axsaq olar.
 Harın ev itləri
 Zənciri qıranda.
 Tozanaq qoparıb, hayqıranda
 Onların bəzisi qurumsaq olar,-
 Yanındakı iti
 qoyub əkilər.
 Bir kolun dibinə çəkilər...
 Onların gözündə
 Bəlkə də
 Ən təmiz, təmizkar adam
 Küçəyə sümük atandı.
 Ən pisi, bihörməti
 Əti adamlara satandı.
 Bir halda ki, onlar
 Daha tez yeməyi
 bacarır,

Bu əti bəs niyə
 Adamlar
 daşıyıb
 aparır?
 Eh, hələ bu nədi,
 Onlara çox görən tapılır
 Bu gecə zülməti.
 Bəzən görürsən,
 Gecələrin bir gecəsində,
 İtlərin dalda bir
 küçəsində,
 Şərikli oldular
 bir xəlvətliyə!
 İki it məhəbbətli
 Rast oldu
 İki adam məhəbbətiylə.
 Onlar hırıldadı,
 Bunlar mırıldadı.
 Onlar:
 "Poşol",- deyib gülüşdülər,
 Bunlar da:
 yer əşib hürüşdülər.
 Qəfil bir əlləmə
 Dəyincə birinə.
 Əlvida deyirlər
 İtlər öz
 sümsünək yerinə.
 Topa-topa
 gəzir bunlar.
 Bizim qəsəbədə.
 Qonşudan bir qoca
 yaman əsəbidi.
 Yata bilmir,
 Deyir, deyindir.
 Gecəyarı geyinir
 düşür həyəmə.
 Ay-hay, yetdi ha itə...

QANADLI QAYALAR

Bir daşını sıyrılıb qopdu qayadan,
Başı hamarlandı bir şiş qayanın,
Burda qayaları qartal sayanın
Uşaq heyrətinə baş əyir adam.

Burda hər zirvəni zirvə qoruyur,
Qartal gözləriylə baxır qayalar,
Bir gündə necə yol bir qartal boyu
Alçalır qayalar, qalxır qayalar...

Şuşa, 1970

TƏK OLANDA

Tək qalmaq istərəm,
Tək qalmaq, hərdən
Özümə çəkiləm bayquşdan betər.
Dartmalar, didmələr, deyilmələrdən
Qulağım dolubdur,
Daşıldı, yetər...
Sanaram bir axşam düşüncəm duru,
Gör necə çırpınıb necələnmişəm.
Bir də görürəm ki, üz-üzə durub
Mən özüm-özümle necələnmişəm.
Ələnər başıma min sual-yağış,
Sualkeş də mənəm,
Cavabkeş də mən.
Bezərəm Xəyyamlar cavab tapmamış
İdrak "neycin"ləri, "niyə"lərindən.
Çiynimə ən yüngül yük alanda da
Sığmır fikirlərim bir qəlbə, vallah.
Tək ola bilmirəm tək olanda da,
Qəribə insanam,
Qəribə, vallah...

Noyabr 1970

MƏNDƏN ÖTDÜ,
QARDAŞIMA DƏYDİ

Bəxtiyar Vahabzadəyə

Ey daşlaşan, torpaqlaşan,
ulu babam,
Bu günümdən dünənimə uzaqlaşan,
ulu babam.
Küləkləşən, dumanlaşan ruhunla sən
Ayağa dur, səninləyəm!
Səs getməyən,
əl yetməyən
Qədim tarix dərəsindən
Səs ver mənim səsimə sən:
Sənə gələn, səndən ötən
nəydi belə?
Səndən ötüb qardaşına dəydi belə?!
Bununlamı neçə dəfə
Ata-oğul, qardaş hissi haçalandı,
Bir şəhərin
Beş qardaşın xanlığına parçalandı?!
O zamanmı bitdi bizim
dilimizin
"Sənin", "mənim" qabarı da?
O zamanmı bitdi bizim
dilimizin
"Haralısan" damarı da?
Səninləyəm, ulu babam
Bu məsəli kimdi yazan?
Hansı soysuz ata idi,
Ataların imzasını
Çəkib, ona möhür basan?!
Adınızı dastanlardan oğrayaram,
Ruhunuzu qıyma-qıyma doğrayaram,
Qara Çoban,
Ulu Babək,
Dəli Domrul,

İNNƏN BELƏ

İnnən belə qayalara salacağam mehrimi,
İnnən belə buludlara salacağam mehrimi,
Boz sulara salacağam mehrimi!
Ulduzlara salacağam mehrimi!

Nə işim var,
Duram bir düz yola çıxam,
Yoluma da bir gödəni dolu çıxam,
Ciblərinə əl ata ki,
"Bu bir yolun,
Bu bir yolun,
Bu bir yolun!.."

Alıb kişi, alıb yolu:
Haqqı var ki, yanı-yanı
Haqqı var ki, dalı-dalı,
Bir əl üstdə,
Başı üstə gedə yolu.
Lap istəsə onuncu ilk sevdiyinin
Üzüyünün qaşı üstə gedə yolu,
Nə işim var!
Nə işim var:
Bir addımlıq cəsərdən
Min addımlıq sual-cavab yükü dartam,
Neçə ağıl şahid çəkəm,
Neçə vicdan vəkil tutam.
Nə işim var:
Bir qurumuş söyüdə
Bağlasalar Günəşi,
Nəsiminin inadına
Cavabdeh
Saxlasalar Günəşi;
Nə işim var...
Söykənərəm bir sal daşa,
Ulduzlara tamaşa, hey tamaşa...
Boz suların dalğasına qaltaqlannam.

Bir səhranın ilğımına yataqlannam,
Nəyimə kar: mərz ətəyi, əkin yeri!
Birisi də yapışa ki;
Pıtraxlıdır bunun şeri!
Buludların ətəyindən
Yapışaraq hara gəldi...
Qulağıma birdən qəfil haray gəldi:
"İki taxta üstündə sən
Məzarına xoş gedirsən".
Tutdum qəfil o harayı,
Dedim: qayıt, ürəyimə, qayıt, qayıt!
Bu bir andı,
Ürək məni bağışlasın,
Dil büdrədi, əl titrədi, qələm yazdı.
Onsuz mənə qara daş da yovuşmazdı,
Eh, nə bilim, hərdən səndə
Çimib çıxan həqiqət də,
Hərdən səndə
Duza
Qoyulmuş bir məhəbbət də
Yorur məni, yorur ürək!
İnnən belə məni məndən,
Məni məndən qoru, ürək!

İSTEDAD

Doğar ürəkli ağıl,
Ağıllı ürək onu.
Bəzən bu gün itirər,
Tapar
 gələcək onu.
Onu bir damla kimi
Dənizə tullasalar --
Damlaları birləşib,
Dağ yıxan dalğa olar.
O, kiminin gözündə
Ucalar ulduz kimi.
Kiminin də gözüne
Sancılar buynuz kimi.
Bir onu,
 ona qəfil
Daş atandan qoruyun.
Bir də qoltuqlar altda
Yaşadandan qoruyun...

1965

İNSAN QAYALAR

"Vətən qayaları, Vətən daşları"
silsiləsindən

Bir qayaya söykənmişəm,
 deyirəm kaş
Bax beləcə daşa dönəm
 yavaş-yavaş.
Taleyimi qayaların taleyinə
 bağlayam mən.
Bircə insan düşüncəmi saxlayam mən.
Daş ayaqlı, daş əlli bir insan kimi
 Enib daşdan-daşa düşəm.
Qayaların lal dilini başa düşəm.
Onların daş qulağına bir daş atam,
Qayaların keçmişini
 qayalara xatırladam.
Deyəm: bir vaxt insan oğlu
 insan olub bu qayalar!
İnsanların nərəsindən
 doğulub bu qayalar!
Nər igidlər düşmən üstə gedən zaman
Babalar da baş qaldırıb yer altından,
 Qaya kimi,
Dayaq olub, yumruq olub,
 ox olublar.
Qayadöslü qəhrəmanlar
 qayalıqda yox olublar.
Bu torpağın taleyində o da elə
 bir gün idi.
İgidlərin yaşaması daş olmaqla
 mümkün idi.
Yoxsa onun qismətinə hardan düşə
 bu qədər daş!
Danış görüm, a daş qardaş!
Siz nənəmin bacılığı,
 siz babamın qardaşlığı,

Qəhrəmanlar səpib gedən

zəmi sanım

Bəlkə-elə bu daşlığı!

Siz ey qədim əfsanələr,

Şərimə yağ, səsimə yağ!

Nə zamansa bu daşlara

bir dil tapan tapılacaq-

Bu daşların, qayaların

keçmişini oyadacaq,

Ordu-ordu qayalıqlar

insanlığa qayıdacaq.

Bu basılmaz nərlər, ərlər,

Bu qaya sərkərdələr

Onda məni- bir balaca daş əsgəri

qoyar yəqin

qoşulmağa bu cərgəyə.

Qayaların keçmişini

qayalara yazdım, deyə.

Onda Vətən sanar məni

bir balaca Vətən daşı,

Vətən daşı olmayandan

olmaz ölkə vətəndaşı.

Şuşa, 1970.

BABƏK QILINCI

Ballada

I

Bir alim dilindən qopdu qığılıcım,

Oyandı hövlnak daş qərinələr:

Deyirlər tapılıb Babək qılınıc,

Muhtuluq paylayın, qarı nənələr!

Bayram edəsiyəm bu günü, bayram

Ox-qılinc nəvəsi silahlar ilə;

Bir yaraq önündə büdpərəst ollam,

Vuruşa-vuruşa allahlar ilə.

Gəlin, a zirvələr, qayalı-yallı,

Qol-qola yapışaq, yaman çağımdı.

Yallı gedəsiyəm, bir dəli yallı,

Araz dəsmalımdı,

Kür şallağımdı.

Riyalar, xülyalar bazarı açan

Minbərler şəninə

vay salmağım var.

Nəsimi, Nəimi məzarınacan

Yerin qulağına hay salmağım var.

Deyirlər tapılıb Babək qılınıc!

Ölümlə əlbəyaxa hansı nər idi

Qanlar daşqınından götürdü onu.

Özünə ərköyün övlad elədi

Babəkin yaralı, qılinc oğlunu,

Neçə il qaldılar mağaralarda,

Bir qoca daşların yeminə döndü.

Qılinc qəzəbindən daş zağalarda

Qayalar əriyib dəmirə döndü.

II

Min qoldan güc alan bir ağıl gücü

Zülmətlər deşəsi yol olmalıydı.

Yaşamaq istəyən bu torpaq üçün
Qol—ağıl, ağıl da qol olmalıydı.

Deyirlər tapılıb Babək qılıncı!
Babək harayının nidalarını
Top kimi çiyimdə saxlayasıyam,
Babək qılıncının şüalarını
Raketlər burnuna bağlayasıyam.

Qürurlu qayalar, səs eşidin ki...
Bir az da şax dursun heykəl qalalar.
Xəndəklər, yarganlar dərinləşin ki,
Qorxuram qorxaqlar evsiz qalalar.

Bu nə titrəmələr, bu nə əsmələr...
Bu necə haraydı, bu necə sədi.
Bütün çeynəmələr, bütün kəsmələr,
Bütün tapdamalar səsini kəsdi.

Gözü qarnındalar hörümçək kimi
Çəkilib qısıldı dib bucaqlara.
Yalançı dilləri gəmirçək kimi
Çəkib tapsırıram
daş bıçaqlara.

III

Bir qoca dəmirçi qılinc naxışlar,
Yazar dəstəyinə: "İnsan vüqarı".
Bəzən bir igidə onu bağışlar,
Bəzən də yüz yaşlı göycək bir qarı

Alar bu təltifi, sıxar döşünə.
Oğul qeyrətinə baş əyməyən,
Ana hörmətinə baş əyməyən
Çəkib bu qılıncı, çaxar döşünə.

İndi bir gözə də bulaq nazlanıb,
Bir dodaq üzünü püləmək istər.

Bir dərə dolusu quş pərvazlanıb
Dünyanı nəgməyə bələmək istər.

Bir səhər bu səsle qalxdım yerimdən,
Günəşlə bir baxdım yer kürəsinə.
Bu səhər dünyada tuş olmadım mən
Ağlayan, sızlayan ana səsinə.

IV

Ana qayğısıyla başıma əl çək.
Xeyirxah əməllər, işıq əməllər.
Qayada bitəcək, daşda bitəcək
Bir toxum yetirib bərəkət əllər.

Ütük bir hiyləgər irişdi üzde,
Xəbər yabısına çubuğu dindi...
Sərhəd qoşunları, üfükümüzdə
Qalxan bir dağa da söykənin indi!
Deyirlər tapılıb Babək qılıncı;

Babəki son anda udan qaraltı
Dirilib bir qara duman gəzəcək,
Babəki son anda satan qaraltı,
Bu səsi boğmağa güman gəzəcək.

Deyirlər tapılıb Babək qılıncı,
Bu, yalan olsa da doğrulmalıdır!
Onun döyüşdüyü dağ xıncım-xıncım,
Dərə qıyma-qıyma doğranmalıdır!

Babəkin məzarı düzəndi, dağdı,
Bu dağlar, düzənlər qazılsın gərək.
Babək heykəlinə Babəkin adı
Babək qılıncıyla yazılsın gərək!

FİLLƏRİN ÖMRÜ

Amandır, fillərin ömrünü qoruyun.

Filləri yaşadan

illərin ömrünü qoruyun.

Təbiət hökmündə dönüklük eləsə,

Güc yatsa, gücsüzlər çeviklik eləsə,

Fillərin yaşına susayan tülkülər,

Dovşanlar, çaqqallar, porsuqlar tökülər,

Fillərin ömründən borc alar,

cığallar,

Fillərin yaşına şerikli çıxarlar.

Hələ bu tünlүkdən

bir neçə yal uzaq

Dumanlar yelkəni yalquzaq

Ularlı salsa ki: "fil nədir,

Yüz əlli il nədir,

Bu filin,

Bu yüz əlli ilin

gecəsi mənimdir..."

Tülkülər baltalar, porsuqlar eşələr, -

Dovşanlar əl çalar:

dəfn olsun meşələr!

Əmr olar: "çevirin, aşırın dağları,

Fillərə yükləyib daşıyın dağları".

Amandır, fillərin ömrünü qoruyun...

1971

YERLƏR

Əgər ad sırası gəzsək həyatda,

Əgər yer davası düşsə serdə,

Alqışlar altında Nizami ata

Keçib oturacaq birinci yerdə.

Birinci bir olur.

Xoşbəxtmi deyək?

Ondan irəlidə yer yoxsa,

nə pis...

Birinci ildırım, birinci şimşək

Birinci yüksəyə kəsilər həris.

Qorxun, birincilər, əli yalından!

Əli yalınlının dili yaraqdır.

İkinci "hay verib", qaçsa dalından,

Birinci birinci yıxılacaqdır.

Haxlar birincini ikinci addım,

İkinci dağ olar,

ikinci dərə.

Saxlar birincini ikinci addım

Bəzən qalxan üçün ikincilərə.

Özü doğulmamış yeri doğulan,-

Ayağı torpağa, əli dəmirə

dəyməyən,

dibçəkdə bir şitil oğlan

Bəzən mismarlanır birinci yerə.

Zaman çəkicinin möhürü yoxsa,

Zaman kəlbətini dişini zağlar.

Zaman gözlüyünü gözüne taxsa

Yerlər də yerində oturacaqlar.

Mənə pay yetişməz bu paylaşmada,

Vaxt hanı yer ovu dalınca düşüm.

Dərə adlamada,

zirvə aşmada

Əsgər yürüşüdür mənim yürüşüm.

Vətən sevgisində birinci ada
Birinci çatmağa pay yetər mənə.
Burda birincilik:

Vətən yolunda
Birinci ölməyi öyrəder mənə!

1971.

ALDADA BİLİRƏM ÖZÜMÜ HƏRDƏN

Aldada bilirəm özümü hərdən,
Özümə xoş gəlir bu qəbahətim.
... Dönəcək gəncliyim uzaq səfərdən,
Dönəcək yanında ilk məhəbbətim.

Yüyən gəmirəcək cavanlıq atım,
Subay gündəliyim hələ ki ağdır!
Zaman saçlarımdan ağ zarafatı
Utana-utana aparacaqdır.

Nə zaman tikildi bu tərs dəyirman?
Bir nəsil sözünü nə tez danışdı?
"Bu da bir zarafat"-deyən Nəriman
Dünən nişanına çağırmamışdı?..

İnana bilmirəm: ölüm haqq ola,
Torpaq rəssam uda, bəstəkar uda!-
Ana dəfn oluna, gözəl qocala...
Bəlkə bir səhnədir,
əsərdir bu da...

Deyirəm: dost olum bu mərd düşməne,
Bu yazıq ölüm də qonaqdı yəqin.
Qəfil büdrəmələr, qəfil düşmələr
Həyatda ötəri sınaqdı yəqin.

Sözün dərgahına dərd yaxın düşə!
İnansam, qələmin bağı çatlayar.
Nizami göz yumub, köçdü günəşə,
Mənə də bir qarış yer saxlatdırar...

Deyirəm dahilik hayım-harayım
Üfüqdən boylanır... Bu nədir hələ-
Günəşdən ayrıca bir işıq payı
Mənim ünvanıma yol gəlir hələ.

Məni mən olanlar
 tez duyub anlar,
Dünyada nə qədər yalançı vardır!
Bəlkə də özünü aldatmayanlar
Dünyada ən böyük yalancılarıdır.

XII. 1973

SƏBRİMDƏN İNADIMA MƏKTUB

Hər "səfər" qabağı mənimlə danış,
Məni məşvəratçı baba bil hərdən.
Nənələr duası yola salmamış
İgidlər az dönüb uzaq səfərdən.

Arabir ürəyin hökmündən daşın,
Arabir sən ağlın ağzını ara.
Təmkinsiz əllərdən atılan daşın
Özü də pillədir çox azgınlara.

Çəkməli olsan da boş yüyənləri,
Üzəngi basmaqdan özünü saxla.
Bircə şapalağa dəyməyənləri
Hörmətə mindirmə bir şapalaqla.

Yüyrək demirlər ki, hər qaçağana,
Qaçmayan qovulsa yaxşıdı bəlkə.
Ömrümüz qibtəçi bir sağsağana,
Səhvimiz sağsağan yaşadı bəlkə.

Nə pisdir -şaxəli budaq içində
Qalasan bir tənha yarpaq kimi sən;
Sən hərdən bir dəstə uşaq içində
Oyuncaq itirən uşaq kimisən:

Əli cibindələr- göz yayındırar,
Gözü cibindələr- güman hədəfi.
Ov var, ovçusundan iz yayındırar,
Ovçu var, ovundan bərəni qəfil.

Hər gün də nur umma nur dağlarından,
Ömürdə hər günü düzməzlər sapa,
Çox “qızıl baxtların” budaqlarından
Qızıl yarpaqları tökəcək sabah.

Tozanaq görmüşük boş inadları,
İnad çöp daşıyar- caynaq olanda.
Çəkər zoğlarını torpaq qatları-
İnad, inamına qaynaq olanda.

İnamdan göyersə bir dağdır inad-
Bu, Vətən dağıdır söykən ki, söykən!
Nə uçan qusunun dalınca daş at,
Nə qopan daşının dalınca söylən...

... Mənim inamımın sərhəddini çək!-
"Ədalət sərhəddi!"

Belə səs gəlir.
Bir burda geriye çəkilməyəcək
Bu inad, səbirsiz Vətən əsgəri...

IX. 1972

VƏTƏN MƏNƏ OĞUL DESƏ

Buyruqlara sığışmayan inaddım,
Çox qanadlar yorub salan qanaddım.
Ulduzlara barmaq qıcıb, daş atdım;
Nizamlara baş əyməzdı nizamım.

Qayaları hacalardı qüdrətim,
Buludları parçalardı qüdrətim
Şimşəkləri qıcalardı qüdrətim,
Yorulanda nur mizrablı ozanım.

O selablar seləliyim yalanmıs,
Ötən günlər çağağnmıs, çalanmıs.
Bircə kövrək xatirələr qalanmıs,
Onu da ki, ha çevirim, ha sanım...

Vətən mənə oğul desə nə dərdim,
Mamır olub qayasında bitərdim.
Bu torpaqsız harda, nə vaxt, nə dərdim-
Xəzanımdır, xəzanımdır, xəzanım.

Dünənimi döşdən asan deyiləm,
Dünənime qəbir qazan deyiləm.
Ürəyimsiz kəlmə yazan deyiləm,
Nə qədər ki öz əlimdi yazanım.

1972

ŞÖHRƏTƏ ATILAN GÜLLƏ

*İlyə Cəvcavadzeni öldürən güllə
indi onun ev muzeyində saxlanılır.*

Bir dərə bağırıb güllə səsindən,
Açılıb döşlərdə yargan-yaralar.
Bir qaya hellənib dağ zirvəsindən,
Bəlkə şairi yox, onu vuralar.

Cıxıb məhvərindən fayton çarxları,
Atlar göy qaşayıb dırnaqlarıyla.
Səksənməsin deyə gürcü dağları
O, boğub səsini dodaqlarıyla.

Qırmızı püskürüb vulkan sinəsi,
Ağaclar qırmızı yarpaq gətirib.
O gün düşmənin alqan sinəsi
Özüylə evinə qonaq gətirib.

Döşündə yatmayıb qurğusun qonaq,
Kəşikçi dayanıb ev sahibinə.
Baxıram, boz kini indi də oyaq
Qorxur oyadamlar, oyanar yenə...

Uyuyur bir evdə ilham, xəyanət,
Şair ayrı deyil öz millətindən;
Şöhrətin yanında dustaq xəyanət
Necə də ərimir xəcalətindən.

O, mənə çox tanış göründü, dayan!
Neçə yüz illərin gülləsidir o.
Bəlkə Nəsimini dabandan soyan
Cəllad bıçağının qəlpəsidir o.

Bəlkə də yayınıb yönəlib bura
Dantes gülləsinin təpdiklərindən.
Qafqazda sağ qalan Lermontovlara
Tuşlanan tüfəngin tətiklərindən.

Sabirə tuşlanan hiylələr hərdən
Nizəyə dönməyi bacarmayanda.
Tiflisin xəyanət muzeylərindən
Sifarişlər gəlib yəqin o anda.

Baxıram, bir xurma dənəsi boyda
Bir güllə nə dondan nə dona girir.
Bəzən bir elatın qurduğu toyda
Min illik adətin qoynuna girir.

Sürünür şöhrətin quyruğunda o,
Keçib divar olur, yeri gələndə.
Bir az aralı dur, aralı, qatso,
Qurğusun göyərir şair görəndə...

GÖZLƏRİ YOL ÇƏKƏN ANA MAHNISI

(Nəğmə)

Bir ana, boynunu burmaqdan yorulmaz.
Daş heykəl yanında durmaqdan yorulmaz.
Gözləri yolları yormaqla yorulmaz.

Bu necə bahardı?

Bu necə qışdı bəs?-

Ay-Günəş gətirər,

Muhtuluq gətirməz.

Bu Vətən yolunda dağ aşan oğullar,
Torpaqdan göyərək daşlaşan oğullar.
Əbədi şöhrətə yaraşan oğullar.

Səhərlər sizsiniz üfüqdə işıq-zər.
Gecələr gözünüz ulduzdan gülümsər.
Həsrətim yollara dil səpər, gül səpər...

Bu necə bahardı?

Bu necə qışdı bəs?

Ay-Günəş gətirər,

Qar-yağış gətirər,

Muhtuluq gətirməz!

1973

DAĞ YADDAŞINDA YAZI

Birisini çıxartdılar uca bir yerə,
Tez aşağı daş hellətdi:
- Baxın, hardayam!..
O birisi özü qalxdı bu yüksəklərə,
Heç demədi: "Mən də varam,
Mən də burdayam".
... Yazı gördüm dağ döşündə-
Dağ yaddaşı:
Birincinin helləncinin

çuxuru qalıb:
İkincinin ayağının cığırı qalıb...

1973

QOCA ƏMİM BELƏ DEDİ:

Kitabdan da, yaddaşdan da qayadı möhkəm,
Bu qayalar sirr bilir ki- Loğman da bilmir.
Bir haray çək

bu dağlarda qalsın harayın.
Könül səsi könüllərdə yaşamalıdır.
Kişilərdən haray qalıb,

ad qalıb bizə.
Nakişinin səpdiyi dən qum bitiribdi.
Sən arabir bu yerlərə özgə kimi gəl.
Qərrib yolçu donunda gəl.
Şər qarışanda:
Gör atının yedəyini tutan olurmu!
Varsa, demək, bu yerlərdə kişiler ölmür.
Qoca əmin bu dağlardan dağ ömrü alıb.
Sən arabir bu yerlərə söz almağa gəl;
Söz çəkməyə sözdən düzgün tərəzi yoxsa,
Etibarın "para", "bütün" çeşidi yoxsa,
Dul arvadın çəpərinə daş atan yoxsa,
"Üç ayaqlı uşaqlara" sataşan yoxsa,
Bulaqları övlad kimi qoruyan varsa,
Dağ çayını nənə kimi qoruyan varsa,
Demək, burda qoca əmin yaşayır hələ;
Demək, burda kişi ölür, kişilik ölmür.

XII. 1973

YURDUMUZUN QIZLARI

(Nəğmə)

Zəhmətiniz üz ağılığı,
Yurdumuzun gül qızları.
Başımızın ucalığı,
Bəxtimizin ulduzları.

Nur daşıyar, bu ağ yollar,
Bələdçisi mərd oğullar.
Təbəssümlər "uğur" -deyər.
"Məni səslə, çağır"- deyər...

Ön sırada gedənlərin
Qismətinə alqış düşər.
Qəhrəmanlar nəfəsindən
Qayalara naxış düşər.

Bir saz kimi çalaq Kürü,
Bu düzlərə nəğmə qoşaq.
Ağ işıqlı Mil-Muğanda
Gül qızlara nəğmə qoşaq.

VII. 1973

DAĞLAR MƏNİ TANIMADI

Xam otlağı yara-yara
Göy yastana çıxdı maşın.
Bulud endi, çən çəkildi
Üz-gözünə dağın-daşın,
Dağlar məni tanımadı.

Qartal uçdu, bir daş qapıb
Kölgəsiylə ötüsmədim .
Keçən ceyran sürəyinin
Tozuna da yetişmədim,
Dağlar məni tanımadı.

Şəlaləylə qurşaq tutan
Günlərimi saldım yada,
Çaya ayaq atan kimi
Yıxdı məni mamırlı daş,
Dağlar məni tanımadı.

At istədim, bir dəli at,
Şahə qalxdı sarı kürən.
Yüyəninə əl atanda
Ayaq çıxdı üzəngindən,
Dağlar məni tanımadı.

Döşdə bitən, daşda itən
Cığır haray, çəhlim haray...
Selablara selələnməz
Günüm haray, ilim haray;
Dağlar məni tanımadı.

Haray saldım, mənəm-dedim,
Həmin uşaq, həmin cavan...
Zirvələrdən dərələrə
Daş enmədi harayımdan;
Dağlar məni tanımadı...

DAĞLAR KÜSÜB

Neçə yazdı düşmür yolum,
Yəqin dağlar küsüb məndən.
Gedim öpüm, qurban olum,
Yəqin dağlar küsüb məndən.

Çoxdan dağa-daşa yadam,
Salmır qonum-qonşu yada
Əlim yatmır qoşmaya da,
Yəqin dağlar küsüb məndən.

Kəklik uçmur çopur daşdan,
Dağ kəlləri baxmır qaşdan,
Bulaq tutqun, çay pərişan,
Yəqin dağlar küsüb məndən.

Sağsağanlar səksəkəli,-
Kim baltalı , kim gülləli?
Yarpaq gördüm qan ləkəli...
Yəqin dağlar küsüb məndən.

Düzlərimə şöhrət Araz,
Harayıma həsrət Araz,
Gecikmişən, Məmməd Araz,
Yəqin dağlar küsüb səndən ...

X. 1976

İLHAMIM

Xudu Məmmədova

Yenə dağ döşündə dənərləndi qar,
Yenə zirvələrin həsrətində qal,
Sel qopdu, dərəyə düşdü qalmaqal...
Bir ocaq başında bir isinməsək
Sən kimə gərəksən,
Mən kimə gərək?!

Şimşək yelkəninə qoşulu anlar,
Göy bizi yamanlar, yer bizi danlar.
Görüm ayılmaya gec ayılanlar...
Dolular qırımlı, daşlar döyənək...
Sən kimə gərəksən,
Mən kimə gərək?!

Bax donqar dəvənin səbət yükünə,
Bənzəyir içi boş şöhrət yükünə.
Ömür karvanının sənət yükünə
Bir- iki qeyrətli söz yükləməsək
Sən kimə gərəksən,
Mən kimə gərək?!

Tarix qayalarda yazı qalır mı?
Çoxu çoxdan itib, azı qalır mı?
Dağ öz duruşundan razı qalır mı?
Yalan yarganlara nağıl söyləsək
Sən kimə gərəksən,
Mən kimə gərək?!

Bu dağlar qardaşım, bu çaylar bacım,
Özündən gəlməyən özündən qaçır.
Zaman qapımızda əlində qayçı...
Hər adi ölçüyə, ülgüyə gəlsək
Sən kimə gərəksən,
Mən kimə gərək?!

Kecək dərələrin boğanağından,
Kecək dolayların doğanağından,
Günəşin zirvədə doğan anından
Nur alıb, bu yurda səpələməsək
Sən kimə gərəksən,
Mən kimə gərək?!

1977.

DÜNYA GÖZƏL DÜNYADI

(Nəğmə)

Yenə gördüm gördüyümüz dağları,
Nəfəsindən əriyirdi dağ qarı.
Yenə elə durnaların qatarı
Yenə elə dərə, düzən dünyadı-
Dünya gözəl, dünya gözəl dünyadı.

Gündüzündə çiçəklənər duyğumuz,
Gecəsində gülablanar yuxumuz,
Oyunumuz, inadımız, uyğumuz,
Ömrümüzdən bir gül üzən dünyadı.
Dünya gözəl, dünya gözəl dünyadı.

Dumanların çağrışına yar olma.
Tufanların qəzəbinə qor olma,
Yoxuşunda ayaq saxla, yorulma:
Səndən əzəl, məndən əzəl dünyadı
Dünya gözəl, dünya gözəl dünyadı.

Baxışında üfüqlərin baxarı,
Gülüşündə çaylarının axarı,
Əllərində işığın acarı,
Kimə gülzar, kimə xəzəl dünyadı,
Dünya gözəl, dünya gözəl dünyadı.

1978

QIZIL QAYA

Nə yaxşı bu boyda qızıl deyilsən.
Adicə qayasan,
Adicə daşsan.
Minlərin gözündən gilələnib sən
Birinin boynundan asılmamısan.

Kürəyin söykəli nəhəng bir dağa.
Bir bulaq nəğməsi başlar dibindən.
Şöhrət aparmadın özgə torpağa
Fateh xurcununda,
Oğru cibində.

Qocadan qocasan, cavandan cavan:
Döşündə ildırım nərəsi sınar.
Sellər yedəkləyən, küləklər çapan,
İgidlər son anda sənə sığınar.

Qızıldır vətənsiz gələn dünyaya
Qızıldır hər üzə irişən qadın.
Nə qədər xoşbəxtsən, a Qızıl qaya,
Bu boyda daş oldun,
Qızıl olmadın.

Qızıl tabaqlarda qızıl badələr
Qızıl qan daşdı həris şahlara.
Sən boyda qızıl da azlıq edərdi
Xəzinə içində ac tamahlara.

Başında sızıldar səhər yelləri
Dibində qaqqıldar urun, kəkliyin.
Sinənin mamırsız, hamar yerləri
Dağ kəli yalayan yerlərdi yəqin.

Nə yaxşı lal oldu bu boyda yalan,
Riyalar, məkrilər çovğuna düşdü.
Nə qədər qan-qada, nə qədər talan
Yarğana tuşlandı
Uçruma düşdü.

Qızıl söz ələyər dindirən əgər.
Vüqarı əyilməz,
Özülü möhkəm:
Qızıl qayaları belə görüblər,
Bizim qayaları belə görmüşəm...

1980

SİZƏ YETİM DEYƏN OLSA

Son anımda qəlpələnmək istərəm-
Araz boyu səpələnmək istərəm.
Gözünüzdən od ələnə, istərəm
Sizə yetim deyən olsa, qızlarım!

Namərd dili bir ağızda qıvrılan,
Zəhərli söz balalayan bir ilan.
Məzar daşım bir ox kimi sıyrılar
Sizə yetim deyən olsa, qızlarım!

Arzum olub: ömrüm boyu oyanam:
Günəşlə bir yurdumuza boyanam,
Səhər-səhər dan yerinə boylanın,
Sizə yetim deyən olsa, qızlarım!

Söz meydanım bu Muğandı, bu Mildi:
Mənim şerim atalıdır min ildi.
Nəsiminin inadını dirildin,
Sizə yetim deyən olsa, qızlarım!

Mən əyilməz ata adı saxladım,
Vidənimi ovuclara sağmadım,
Bu dünyanın məhvərini laxladın,
Sizə yetim deyən olsa, qızlarım!

Demək günəş Yer üzünü qarğıyıb,
Demək sənə, Vətən eşqim, qar yağıb.
Demək kardı Azərbaycan torpağı,
Sizə yetim deyən olsa, qızlarım!

1980

HƏR ŞEYDƏN YAZANDA

Hər şeydən yazanda heç nə yazmıram:
Heç nədən yazıram daha pərgarı.
Bir otaq küncündə domuşan ilham.
Qalxan eləməyə kötük axtarır.

Baxıram: nə hamar, nə düzdü masam-
Bir çay yatağına bənzətmək olar.
Bir az da deyirəm, insafa qalsa,
Kəhkəşan tağına bənzətmək olar.

Arabir göy olur futbol meydanı,
Mərkəz hücumçusu Ay ola bəlkə.
Asaram döşünə qızıl medalı,
Öz qızıl nurunu başıma tökər.

Ulduzlar-azarkəş tamaşaçılar,
Ulduzlar qol-boyun, verər səs-səsə.
Bəxtimin qapısı göyə açılar,
Yerdə sevilməsəm,
Yeri sevməsəm.

Burnumun ucuna səykənir qələm,
Əkindən, biçindən, elatdan uzaq.
Təkcə mən deyiləm mövzu dilənən,
Hamilik eləyən Aya, ulduza.

Belə yazıların çoxusu qasqa,
Eynicə alaca, ya da ekiztay.
Meşə cığırında iki qarışqa
Göstər- bənzər olsun,
Göstərdin, ay-hay...

Hər şeydən yazanda heç nə yazmıram,
Dəvə dəllək olur.

Ayı pinəci.
Mən ki, nağıllara qulaq asmıram,
Canavar aşbazdır,
Bəs dovşan nəci?
Bu ki, nağıl oldu,
Soruşma qağa,
Gedirəm dovşana çul axtarmağa...

1980.

TƏLƏSDİM

Dağlar gördüm, dağlarımın oxşarı,
Zirvələrin görüşünə tələsdim.
Küləkləri saçlarımı oxşadı,
Boranına, yağışına tələsdim.

Ağ kağızda söz ucalır, söz yenir,
Közərtili könüllərdə söz yeni...
Hara çəkdi söz qədəmi, söz yönü-
Enişinə, yoxuşuna tələsdim.

Ay köçərim, ürəyimdə qal qısı-
Kərəm kimi qar altında qalmışın.
Günlərimdən qova-qova qar-qısı,
İllərimin qar-qısına tələsdim.

El sazında səsim qala bircə sim,
El yazında nəsim olam bir əsim,
Harda olsan, ey eşqimin bircəsi,
Harda olsam, çağrışına tələsdim.

Torpağımdan duman kimi yığılsam,
Son nəğməmin uçrumuna sıxılsam,
Qəfil qəza yıxmaz məni, yıxılsam,
Ana yurdum, ağuşuna tələsdim.

Pitsunda, X. 1980

MƏNİM DƏ YAŞIM AZ DEYİL

Mənim də yaşıma az deyil,
Bu dünyada nə görmədim!
Bir-birinə yamaq gördüm,
Calaq qərinə görmədim!

Çiçəyindən alağı çox,
Kişisindən papağı çox,
Köpəyindən yalağı çox,
Bu üzün olmaya, dünya!

Dolu gödən kürkə sığmaz,
Boş balqabaq börkə sığmaz,
Yəhər qanmaz, tərəkə sığmaz...
Bu dünyada nə görmədim!

Nöqtə boyda ölkə- vulkan,
Dərya boyda diyarı qan.
Biri tikən, biri yıxan
Bu hissin olmaya, dünya!

Raketlər dös kimi dolu,
Gələn nəslə əmzik olu.
Kimin qolu, kimin yolu...
Bu dünyada nə görmədim.

Boş inaddan, könül, əl çək!
Özündən özünə yol çək.
Bu boynu əyri dünyanın
Bir üzü ağdı həmişə,
Vüqarı şaxdı həmişə...

YAŞADIM

Öz ömrümü şum elədi öz əlim,
Yazında gül, payızında xəzəlim,
Gündoğandan günbatana mənzilim...
Bu da belə bir ömürdü, yaşadım.

Zarımağa ömür deyib ağlama,
Hər ölümə ölüm deyib ağlama,
Tale döyüb, haqlı döyüb, ağlama,
Bu da belə bir ömürdü, yaşadım.

Oğlun yoxdu- sonun yoxdu, dedilər,
Sağın yoxdu, solun yoxdu, dedilər,
Odun boyda suyun yoxdu, dedilər,
Bu da belə bir ömürdü, yaşadım.

Gah özümü özüm qovdum, yoruldum,
Öz diqtəmin buyruğuna qul oldum.
Vətən göyü göylüyündə duruldum,
Bu da belə bir ömürdü, yaşadım.

Zirvədəki əl çatmayan qala mən,
Ətəkdəki sinə- cığır tala mən.
Xudafərin harayından qalan mən...
Bu da belə bir ömürdü, yaşadım.

Ocaq oldum, ocaq daşı olmadım,
Hər çalaya axan naşı olmadım,
Arazımla yol yoldaşı olmadım,
Bu da belə bir ömürdü, yaşadım.

1980.

ƏL DƏYDİ, ÇAXMAQ DAŞIYAM

Dostum Ağayara.

Təklidə çaylaq daşıyam,
Məni qoymayın təklənəm!
Əl dəydi, çaxmaq daşıyam,
Məni qoymayın təklənəm!

Bir dəryadır hər zərrəcik,
Dəm zərrəcik, dərd zərrəcik,
Namərdə də mərd zərrəcik
Dəni qoymayın təklənə!

Dağsız duman yalnız ahıdı,
Qara bulud yalqız axdı:
Çən təkləndi-yalquzaqdı,
Çəni qoymayın təklənə!

Xəlbirlənə kaş ömür də,
Boş il düşə boş ömürdən...
Xoş an qalar xoş ömürdən,
Anı qoymayın təklənə!

Yaman çoxalıb bu azlar,
Bu kəndirsiz kəndirbazlar!
Körpülənin, ay Arazlar,
Məni qoymayın təklənəm!

XII. 1980.

DURNALARI DÖNMƏZ OLDU

Boz qayalar çapıqlandı, qaraldı;
Durnaları gəlməz oldu dağların.
Ala göllər çamırlandı, qaraldı,
Durnaları dönməz oldu dağların.

Azad durna yol istədi, yol bölük,
Tala bölük, çala bölük, göl bölük.
Göylüyünü necə saxlar bu göylük,
Durnaları dönməz oldu dağların.

İki cavan bulaqda söz bağladı,
Durnaların yoluna göz bağladı.
Saxsı sənək göyərdi, buz bağladı.
Durnaları dönməz oldu dağların.

Əyriliyə əyilməyən Əyriqar,
Yağdı sənə ayrı yağış, ayrı qar.
Qoşadağa qoşa güllə qoydular;
Durnaları dönməz oldu dağların.

O, Vaqifdi - odasına od düşən,
O, Zakirdi- sədasına od düşən,
O, Arazdı- səmasına od düşən.
Durnaları dönməz oldu dağların...

VII. 1981.

OD KİMİ, SU KİMİ..

Hələ yeriyrəm qəlbimlə qoşa.
Hələ çoxlarına örnəyəm, bala!
Qoca büdrəyəndə büdrəyən qoca,
Körpə ağlayanda körpəyəm, bala!

Ömürsüz ömürdən çox asılıyam,
Gərəkdir söz deyəm, söz yastılayam;
Hardasa gül üzə gül yastığıyam,
Hardasa ilana köynəyəm, bala!

Bəlalı başında nə dövlət, nə quş...
Təbriz nə istəyir?- Təbriz qurtuluş
Bax indi pətəyi suya tutulmuş
Arı topasından göynəyəm, bala!

Dünyamız bir sapla asılı göydən,
Səsim, bu torpağın səsinə köklən!
Desələr şerimin avazı köhnə...
Od kimi, su kimi köhnəyəm, bala!

1981.

QONŞU ÇƏPƏRİ

Qonşu qardaş, az qurdalan o cəpər boyu,
Əsəbini, qəzəbini hörmə cəpərə.
Bizə tərəf əyilməkdən tikan quruyub,
Pozma onun yatımını hədərcə yerə.

Bizim bağa su axıdır açdığın bərə,
Bizim tutdan sizin bağa kölgə düşəcək.
Gözümüzü gözümüzdən qorusaq belə,
İtlərimiz məqam tapıb həvirləşəcək.

Tüstü qalxır iki evin həndəvərindən,
İki tüstü bir havada əriyəcəkdir.
“Sizin”, “bizim” dediyimiz sədd cəpərində
Qarışıqlar eyni yüklə yeriəcəkdir.

Sənin baban bulaq çəkdi, ya mənim babam!
Nə fərqi var— Su— çəkənin, su—
icənindi.

Yol boyunca cərgələnən bu qoz, bu badam,
Əkənindi? Yeyənindi?- Nə deyək indi?

Olmasaq da, bir süfrədə bir dəmə ortaq,
Günümüzün gəlişi bir, axarı birdi.
Dağa çıxaq, düzə enək, göyə dırmanaq,
Yolumuzun kilidi bir, açarı birdi.

Yüz ocağa od veribdir o qara təndir,
Çəpərlərdə bitən gördüm qaratkanı.
İki qarış torpaq udsan- biri sənindi,
Dünyagirlər yemədilər quyruq dünyanı.

Mən Təbrizli, Naxçıvanlı, mən
Gəncəliyəm,
Çox görmüşəm hasar üstə ölənləri də.
Mən torpağı bölünməyə öyrəncəliyəm,
Heç qazanan görməmişəm bölənləri də.

Pitsunda, 3 avqust 1981.

GÜNƏŞ GÜNÜ

Əkinçi, səpinci gününə yaxın,
Dəmirçi, kömürçü gününə yaxın,
Bir günü qoparaq il budağından;
Elə adisinin, elə bozunun
Süpürüb qarını, silib tozunun,
Yuyub gözümdə, sözümdə biz,
Sərib, qurudub da sinəmizdə biz,
O günə ad verək: ad- Günəş günü,
Əkək ağlımıza, yaddaşımıza.
Bir gün salam verək;- Işığın aydın!
Töhfəmiz olmasın ışıqdan ayrı
Bir gün işıqlansın zirzəmilər də,
Üzügülər olsun gözü nəmlər də.
O gün:
Birinci and yeri qoy Günəş olsun,
Bir yola çıxacaq iki istəyin:
Son dəfə baxdığı qoy Günəş olsun,
Ulaqsız xəstənin, ağır xəstənin;
İşıq xərcləməyək cinayətlərə,
İşıq xərcləməyək xəyanətlərə,
Çörəyə nur qataq, suya nur qataq,
Söhbətə nur qataq,
Sözə nur qataq!
İşıq çaparları meydanı açaq,
Ulduzlar tökülsün tamaşasına;
A şair, qurutma yaranı duzla,
Qaralıq gətirmə sən ağ şerinə.
Bir işıq ilinə gələn ulduzlar,
Yüz işıq ilinə dönməz yerinə.
Dünyamız o qədər qatı dumanda:
Gözləri tor bağlar ulduzların da,
Bir günün nurunu yıgsaq bir yerə
Bəs edər ən tutqun planetlərə.
Bu bir gün
O qədər xoş olsun, o qədər işıq,
O qədər mülayim, o qədər ilıq...

Pis günlər utansın pis günlüyündən...

Haylayıb Nazimin cocuqlarını,

Bir gün onlara da işıq içirdək.

Bir gün heyretimiz tuşlansın göyə,

Dünyada nə vardır heyrətdən böyük?

Qıraq raketlərin qanadlarını,

Kürsüdən endirək diplomatları.

Dartıb hədə-qorxu nazirlərinin

Yarımçıq saxlayaq çıxışlarını.

Onların parlament alqışlarını

Qapıb əllərindən, ümək bir anda.

Bu bir gün seçici salonlarında

Səs satma, səs alma nırxını ala.

Bu gün dünyamızda,

Bir rəngli bayraq,

Bir rəngli hökm olsun,

Bir rəngli arzu.

Nə üz cırmaqlansın, nə göz yorulsun;

Qoy bu gün tərifə öyrənişənlər

Günəşin eşqinə sağlıq desinlər,

İmzalarla deyil, gözlə görsünlər

Ağlın duruluğu nə təhər olur,

Hökmün bulanığı nə təhər olur,

Günəşin işığı necə paylanır,

Niyə bu işıqlar gecə paylanır?

Amma ki satılır toxum yerinə...

Hər günün, hər ayın kürəyində yük,

Vahimə tuşlanır yerin qəlbinə,

Bəşərin inadı qorxudan böyük,

Təsəlli məlhəmdir insan qəminə.

Deməyin boşalmaz bu dolu boşluq-

Zərrəni zərrəyə düysə bu birlik,

Bəlkə bu minvalla günə gün qoşub,

Dünyada işığı qoruya bildik.

1982.

YAZI MASAMA

Biz iki ocaq kimi,

Sinə-sinəyə yandıq.

Odumuz öpüşəndə

Közümüzə inandıq.

Dərd eləmə, desəm ki,

Yazı masam, ölürəm.

Ölə-ölə yazmıram,

Yaza-yaza ölürəm...

9 avqust 1982.

BİR ÖMÜR YOLUNDA

Dostum Fuad Ələsgərova

*Bir ömür yolunda yollar görmüşəm
Coxu da başlanıb dost qədəmindən...*

"Bir ömür yolunda"... bu başlıq nədi?
Bir köhnə xalçada bir köhnə yelən.
Köhnə söz bir əldə təzəcə dəndi,
Bir əldə min illik boz qumdu elə.

İllərim qum oldu, dən oldu harda?-
Gərək unudam da, gərək yazam da.
Zamanın nəfəsi divarlarımda,
Zamanın addımı yazı masamda!

Xatirə bitəndir ürəklə əksən,
Yaddaş itirəni kağız itirmir,
Yaxşılar yol çəkən, pislər yol sökən,
Miyanə adamlar yuxuma girmir.

Ötən gün yaxşıdı ötən gün kimi,
Geriyə baxmaqla sağalmaz yaram,
Dönsə, heç demirəm pis günlərimi,
Yaxşı günlərimə yiyə durmaram.

Kimlər cilovunu tutdu atımın,
Dalımca daş atdı kimlər bu yolda-
Kimin sapandında dağdan atıldım,
Kimlər hənirimi dinlər bu yolda?..

Yüz dərdim dağılıb dost nəfəsiylə,
Zülmətdə işaran ağı görmüşəm.
Doğruluq, ayrılık tərəzində
Yaxşını yamandan ağır görmüşəm.

Qəlbimin səşindən sözümlə doğulub,
Külək olmamışam yanan şamlara.
Olsa da pislərin özündən olub-
Pislik eləmişəm pis adamlara.

Dağda yığılanda dağdan yapışdım,
Enmədim kiçiyin kiçik dizinə,
Əldən yapışanda haqdan yapışdım,
Əldən yapışmadım əlim isinə!

Hər fikir yolcusu yollara sığmaz,
Yol adlı çəhlim də, şimşək də gördüm.
Heç yoldan başlamaz, heç yola çıxmaz
Yolları həmişə yedəkdə gördüm...

Ömrümə kibrit çək dost əlləriylə,
Ömürdü, bir çəngə küləşdi,- deyim!
Döşümə düymə tik dost əlləriylə,
Sinəmdə göyərən Günəşdi,- deyim!

27 iyun 1982.

BƏD XƏBƏRLƏR

Bəd xəbərlər qoymur məni şər yazmağa,
Dönür döyüş səngərinə ocağım-odam
Vaxtım qalmır ürəyimə qulaq asmağa,
Vaxtım qalmır qələmimlə həmsöhbət olam.

Göz önündə: yurd da bəlli, yurdsuz da bəlli,
İnadına çəpər çəkib qəsbkar, harın.
Ərəb Şərqi od içində illərdən bəri,
Məşvərəti davam edir diplomatların...

Bircə qarış torpaq verin bayraq sancmağa,-
O bayrağı səngərlərdə gəzəri kimdir?!
"Torpaqdan bərk yapış" demək- torpağı yoxa,
Başı yoxa başsağlığı vermək kimidir.

Şad xəbərlə qohum çıxır bəzən bəd xəbər,
Haradasa həmdəm tapır, ürək qızdırır,
Ömrü boyu arvadına çor deməyənlər
Neçə xalqın taleyinə quyu qazdırır.

Bəd xəbərlər qış dumanı, yaz çovğunu tək...
Neçə misra itik düşür iş otağımdan,
Çoban çaşdı- bir qoyunu bir qurd yeyəcək
Alim çaşdı, xadim çaşdı, mat qalır zaman!

Qəzetlərdə hücum çəkir filə qarışqa,
Döyüş gedir dovşan ilə şir arasında.
İnsan durub özü ilə qarşı-qarşıya,
Ağıl qalıb xeyir ilə şər arasında.

"Sənin qəzan dosta gəldi"- xəbəri bəddi,
Dost əlinin sənə dəyən xəbəri kimi.
"Bir yaltağa söz verildi"- xəbəri bəddi,
Sevdiyinin sevdiyi var xəbəri kimi.

Bəd xəbərlər: bəd niyyətlər başında xonça,
Bəd əməllər yığnağında bəzəkli daş-qaş;

Bəd xəbəre qail olan dillərə xəncər!
Bəd xəbəre malik olan qulaqlara daş!

Qəzəbini duza qoyur kefdən bezənlər,
Gündən-günə əsrin yolu dirənir dağa.
Yer şarını aşırmağa uçrum gəzənlər
Qoymur məni ürəyimə qulaq asmağa...

15 avqust 1982.

İNSAN

Mən getsəm dünyada uçrum yaranar,
Toyda da, yasda da görünər yerim.
Yay da bir ah çəkər, payız da yanar,
Qışda da, yazda da görünər yerim.

Mən getsəm, saç yolub dağların çəni
Ağlayar bir ana, bir bacı kimi.
Təbiət düşünər, düşünər məni
Bir fiqur itirən şahmatçı kimi...

1964.

BİZ QOŞA GETMƏLİYİK

Bu həyatdır, əzizim:
Ömür alan, gün satan;
Toyuna da gül satan,
Vayına da gül satan,
Bu üzdə cay körpüsüz,
O üzdə körpü çaysız:
Təzə nəgmə oxumur
Dərəsi köhnə çaysız.
Doğmalığı yadlığa
Döndərən döngə qısa...
Ocaqsız bir düşərgə
Düşsə də baxtımıza,
Bu yolu getməliyik;
Andını möhkəm elə!
Hər təpə bir yumurta,
Hər qaya bir göbələk-
Asırmaq çox asandır.
Asırmırıq, aşırıq.
İnamdan kəmənd hörüb,
Zirvəyə dırmaşırıq.
Yolları tərlətməli,
Vaxtımız hələ öndə?
Tərsi avand olacaq.
Baxtımız hələ öndə
Dan yerində hər kəsin
Gözü də var, payı da;
Hələ görən olmayıb:
Səhər küsə, gecikə,
Gələ, geri qayıda.
Üzümüzü örtəcək sonuncu səhərəcən,
Biz qoşa getməliyik!
Nitqimizi bağlayan sonuncu qəhərəcən
Biz qoşa getməliyik!
Bu şüarı gumulda:
Bizsizsə dünya əgər-
Göysüzdü göydəkilər,
Yersizdir yerdəkilər...

Oktyabr 1982.

EYHAM

Kürsü— ağılların qalxdığı zirvə,
Söz də ağılların bəhəri üçün...
Sən sözü alçaltdın özündən əvvəl,
Alçaltdın bir ağız afərin üçün.

Həqiqət sözüdür sözün Allahı,
O, qala uçurdu, o, qala qurdu.
Gətir xəyalına Xətai şahı:
Qılınca hökmran, qələmə quldu.

Hündürlər çox idi Vaqif dağından,
Sənət ucalığı uca dağ oldu.
Sözü ayaqlara atmadığından
Özü vəzir oldu, sözü şah oldu...

... Yüz səmtə fırlandın kürsülərdə sən,
Axır ki, şərqini, qərbini tapdın.
Özündən aşağı hündürlüyündən
Sənə əl uzadan qəlbini tapdın!

Yerini tanıdın, haqqını qandın,
Bir məlum hikmətin dodağı qacır:
Qoltuğa öyrəndi— qoltuqda qaldı,
Qol-budaq atmadı qoltuq ağacı.

Birsən, birincisən "yürüşdə" demə!
Səninlə yanaşı çapan da vardır.
Qarışqa iyləməz, çayırtkə yeməz
Sözləri dilindən qapan da vardır.

Düşün ki, bu günlə qurtarmır zaman,
Sabah var, sabahın sabahı da var.
Günlərin birində tutub qolundan
Yenidən kürsüyə çıxaracaqlar.

Boşdur görəcəklər söz çinədanın,
Daşqır eləməyə dən qalmayacaq!
Onda deyəcəklər yerini tanı,
Onda üz tutmağa yön qalmayacaq!

Onda əl istisi gedər yaxandan,
Əlinə "qurdiyeməz" kababı düşər.
Cıdır meydanına dolu yağanda
Bəxtinə yəhərsiz bir yabı düşər...

Onda görəcəksən görmürsən daha,
Ayağın başdadır, başın ayaqda.
Təzə nağılınız qalsın sabaha,
İstəsən sabahsız bir ayrı vaxta...

22 avqust, 1982

YALAN

*Yalan eşitmədik böcəkdən quşdan:
İnsandı insana yalan danışan...*

Tər axır alnının qırıqlarından,
Cır-cırpı kimidir ona yan-yörə,
Sanki yalançılıq yarışlarında
Təzəcə çıxıbdı birinci yerə.

Söz dildə əsgidir,
söz dildə ütü,
Bu dünya önündə dəyirman pəri,
Qupquru göyərdir,
Yaş-yaş üyüdür-
Vədli yalanları , yalan vədləri.

Qora söz ən şirin kişmişdən şirin,
Tökür qabağına yesən, yeməsən.
Götürsən ikisi-üçü bəsidir,
Bəsindir əlli il yalan deməsən.

Yalandı, böhtandı sözün də qısı,
Babalar "yalan da ilandı" deyib.
Dili qulağıma yalan danışır,
Gözləri: "bu yalan yalandı" deyir!

Bəsdir bir damlası yüz qatışığa,
Yalan— mürəkkəbdir,
Yalan su deyil.
Bəzən inanmıram düz qatışığa,
Bəlkə heç doğru da doğrucu deyil.

Ay atam, ay babam qalxın məzardan,
Kim səpdi cıncılı bu hamar düzə?
Bu söz xəlbirində haram əl hardan
Pıtrağı ələdi söz süfrəmizə?!

Yalan ayaq tutsa düz yetməz ona,
Atını dörd nala çapasıdır o,

Yol tapsa ədalət salonlarına,
Bir əldən yüz alqış qapasıdır o.

Keçəsi deyildir günəşə, aya,
Yalançı rolunda baş qəhrəmandır.
Çoxu inanmasın bu tamaşaya,
Bəsidir minindən biri inandı...

İyul, 1982

NƏ GÜNAH

Bu ömürdü , öz baharı, öz qışı,
Gələn yazda, gedən qışda nə günah.
Xirtdəyəcən günahlara batmışı
Yuya bilməz, qar-yağışda nə günah.

Göylər qala: buludları axımlı,
Yer körpəli, yer cavanlı, ahıllı.
"Dəli"- deyib daşlayanda ağıllı
Xəncər qapan ağılcaşda nə günah.

Yekə-yekə xırdalanan "addılar"
Heç bilinməz çapardılar, atdılar;
İki itə para sümük atdılar;
Qarabaşda, Alabaşda nə günah.

Qara külək tumanını qaldıra,
Xırmançının samanını qaldıra,
Dəyirmançı dabanını qaldıra,
Bir-birini yeyən daşda nə günah.

Hər havaya, ciyninə baş qoymayan:
Fırfıra tək fırlanmaqdan doymayan...
Bu başlarla aşıq-aşıq oynayan
Çevik əldə, ayıq başda nə günah,

Bəlkə əlli misrası yox əllimin,
Bu titrəyiş günahıdır əlimin...
Qollarında dost əli var əlli min,
Məmməd Araz, əlli yaşda nə günah.

1982

ƏLLİ İL YAŞADIM

Əlli il! Bəsimdir orta bir ömür,
Taleyin hökmü də vaxtını bilir.
Ulduzlar qocalır,
Ulduzlar ölür.
Mən nəyəm? Zərrənin milyonda biri.

Hələlik düşüncəm, qəlbim duyğulu,
Kiməsə gəmiyəm,
Kiməsə yükəm.
Vay odu-olasan yataq yorğunu,
Vay odu— vədənə ölüm gecikə.

Oddan qor götürür əllərim hələ,
Küldə eşələnmək deyildir peşəm.
Çoban çomağına yalmanıb hədər,
Yalaq kənarında çöngüməmişəm.

Özümdən özümə yol getdim bəzən,
Köhnə bayatıdı çox dediklərim.
Dibində su tapdım-şərbətə bənzər
Keçəl yoxuşların, qozbel diklərin.

Duruxmaq bilmədi yorğun köhlənim,
Üzəngi itirdim cilov tapanda.
Ömrüm də, əsrim də toz olar mənim
Büküb öz əsrimi qoysam sapanda.

Yox dərya üstündə qalam, qalaçam,
Dalğası dağ yıxan dərya kimiyəm,
Nəyim töküləcək,nəyim qalacaq?-
Əsəbi gərilmiş dünya kimiyəm.

Söz sözə çarpanaq,
Söz sözə özül.
Yanğın söndürəndir söz yanacağı.
Dünyanın sözüdü, dünyanın özü-
Dünyanın sonuncu dayanacağı...

Əlli il yaşadım— orta bir ömür,
Taleyn hökmü də vaxtını bilir.
Ulduzlar qocalır,
Ulduzlar ölür.
Mən nəyəm? Zərrənin milyonda biri...

1983.

GETDİLƏR

Mərdi yıxılmağa qoymadı mərdlər,
Hayına, sayına yaraq getdilər,
Namərdlər gah qara,
Gah ağ yamaqdı.
Yamaq yaşadılar, yamaq getdilər.

Boylan günəşlərə tüstülü bacam,
Mənzil haqlamadı hər yüyrek qaçan.
Bəzən gözü müzün qabağındaca
Aramla gedənlər uzaq getdilər.

Qapılma şöhrətlər,
tapılma şanlar,
Kiminə yəhərdi,
Kiminə şallax.
Yüzü haxlayanlar, yüzü aşanlar,
Yenə də dünyadan uşaq getdilər.

Torpağa yar deyən qovuşdu ona,
Var sözü— keşikçi, qoşundu ona,
Susan qələmi də qoşuldu ona,
Vədəsiz getdilər,
Üzü ağ getdilər.

Sentyabr 1983.

XATİRƏLƏR YORDU MƏNİ

Bu ilğımdı— üzü gülər,
Boş vədələr yordu məni.
Yüzü ağlar, yüzü gülər
Xatirələr yordu məni.

Dadı, duzu —doyulmazdı,
İşıq kimi yuyulmazdı,
Duyğu kimi duyulmazdı,
Şirin dillər yordu məni.

Qarlı zirvə, yaxan mənəm,
Öz başıma yağan mənəm.
Qılinc mənəm, qalxan mənəm,
Xatirələr yordu məni.

Qayanın hər üzü qaya,
Qayadan baxmadım aya,
Həsərim həsrət o taya,
Aylar, illər yordu məni.

Sən bu səmtə yön görmədin,
Kor da gördü, sən görmədin,
Ha yol getdim, son görmədim,
Xatirələr yordu məni.

1983.

BORC

Dönüb, ömrün qürubuna baxıram hərdən:
Zarıdığım, sızladığım çağlar olubdu.
Qələmimə, varlığıma göz yaşı həmdəm,
Göz yaşımın sirdaşı da çaylar olubdu.

Kədərimgə yük olmuşam bir kədərliyə,
Qolsuz olub— dişləriylə qolumdan tutub.
Bir sünbüldən bir sütünük dən alım deyər,-
Qılçıq dartan qarışqalar əlimdən tutub.

Həkim olub— cərpayımnda ölüm küsdürüb,
O, inama ovsun deyib, ölümə gürzə
Sinəmindən doğru donlu yalan püskürüb
Gümanımı inamıma şübhəli görsə.

Çağırışıma uşaq kimi yüyürən qadın,
Tez ələyib,
Yox eləyib dərdi-sərimi.
Gözsüz olub-ürəyinin gözünü qatıb,
Ümid verib: necə xoşca,
Necə səmimi!..

Ünvanıma yarpaq-yarpaq şerlər yağıb,
Hər alqış da qələmimə bir söykənəcək!
Bu torpaqdır bu gün mənim ilham çırağım,
Bilməm sabah nə yazılıb,
Nə söylənəcək?..

Borcun borcla qaytarmazdı bizim babalar,
Yaxsılığı yaxsılığa xırdalamazlar!
Bu özöldən ucalıbdı bizim qalalar,
Bunu yazsa-
Mənim kimi bir şair yazar.

İndi mənim bir borcum var:
Borclu qalmayam-
Ağlar, sızlar anlarımı

Yığam bir yerə,
Özəyində qəlbim olan tonqal qalayam,
Boz külünü yem eləyəm quduz yellərə.

Ünvanımı tanımasın
Qəm adlı o cən;
Gündoğandan günbatana qolumu açam,
Deyəm: indi qalan ömrü zərrəsinəcən,
Ölümlərə
Baş əymədən yaşayacağam...

25. X. 1983

QALIR HƏLƏ

Ustad Şəhriyara

Dönən döndü, yenən yeni dönməzliyə,
Doğru yolun nərdivanı qalır hələ.
Bəy deyiləm, söz hökmündə, Atabəyəm,
Ər olmaza ər divanım qalır hələ.

Dərdlə yarış meydanı da əlimdədir,
Dərdlə gülüş meydanı da əlimdədir.
Dərdə atəş meydanı da əlimdədir,
Ehtiyatda söz meydanım qalır hələ.

Bir ölkə var— özü boyda bir körükdür,
Həqiqəti dil ucuna hörüklüdür.
Çoxu zülmət suvağını söküb, gülür;
Heydər babam, Savalanım qalır hələ.

Mən bir elin, bir vicdanın küləsiyəm,
Göy uçulsa, torpaq ölsə, öləsiyəm.
Nə zamansa Nəsimini görəsiyəm,
Bu inamım, bu gümanım qalır hələ.

Öz əlinlə qala qursan öz andına
Əcəl səni qoya bilməz sapandına.
Qəfil düşsəm bir sevdanın kəməndinə...
Qaynar təbim, qaynar qanım qalır hələ.

Yüvənsizdi çoxumuzun mənəmliyi,
Adilikdə dahiliyə dönəmliyi,
Başımızda bu məstliyin, bu dəmliyin
Boz dumanı, toz dumanı qalır hələ.

Məmməd Araz, əzilsən əb əzim-əzim
Araz boyu meh olmazsan bircə əsim.
Ürəyindən ürəklərə köçüləsi
Nur daşqını,

Nuh tufanı qalır hələ.

1983

MÜBARƏKDİ, MÜBARƏK

Andım yoxdu— bu urvadı, bu duzdu;
Andın varsa— quruşdan da ucuzdu.
Bir uduşda bir taleyi uduzdun,
Qumarına: Mübarəkdi!— deyirəm.

Söz süfrəmdə Günəş dilim, Ay dilim;
Dərələrə qol paylayan çay dilim.
Çox güvənib, çox ötüşdün, ay dilim,
Qabarına: Mübarəkdi!— deyirəm.

Dəli dalğa necə öpür qayanı.
Eşqi öpür, hirsı çapır qayanı.
Məhəbbətin donqar, çopur qayanı
Tumarına: Mübarəkdi!— deyirəm.

Yenimlər də, dönümlər də yel atlı,
Öz andından öz əhdinə yol atdın,
Bir ürəkdə iki hökmə qol atdın,
Qərarına: Mübarəkdi!— deyirəm.

Bir də ömür o dəmlərə tuş olmaz,
Səma olar, bulud olmaz, quş olmaz,
Haray çəkib haraylara qoşulmaz
Havarına: Mübarəkdi!— deyirəm.

Pitsunda, 5. X. 1983.

XƏSTƏXANA HƏYƏTİNDƏ BÜLBÜL OXUYUR

Həkim dostum Cəfər Quliyevə

Xəstəxana həyətində bülbül oxuyur,
Tibb bacısı dönüb baxır əlində dərman.
Nə yaxşı ki, dərdi yoxdur,
Dərmanı yoxdur,
Xəbərsizdir bu dünyanın gedişatından.

Yuva qurub bir ağacın uc budağında,
Layla çalır? Himn oxuyur?—
Sirdən də sirdi...
... Xəstə qoca titrək qalxır öz yatağından,
Bəlkə ölüm bu fürsətdə içəri girdi?

Bülbül ötür,
Bütün səslər kəsir səsinə,
Yarpaqlar da bir-birinə ehmal toxunur.
... Xəstəxana həyətində həkim gəzişir,
Xəstəxana həyətində bülbül oxuyur,

Bülbül ötür...
Nə ayırır bülbülü çağdan?
Çalağanı marıqdadır-duyur quşcuğaz.
... Gözüyaşlı qadın çıxır qonşu otaqdan,
Gedən getdi...
Səs ayıltmaz, haray ayıltmaz...

Çalağanlar Yer üzündə səs oğruları,
Sərhədlərdən sərhədlərə ölüm çəkənlər,
Meşə qırıb, dağ uçurub,
Çay, dəniz yarıb,
Yer şarının nüvəsinə mərmə əkənlər...

Çalağanlar caynağında ölkələr itər,
Çalağanlar: dimdiyində qanadlı raket.

Ayıq olun:

Əqidələr! Millətlər! Dinlər!

Daha yekə vəd verəcək caynağı yekə!

Məqam var ki, göz baxmasa qulaq da daşdı,

Bəzən olur: ən xoş səsi səssizlik udur,

Kim ümidli,

Kim narahat, kimsə təlaşlı...

Bülbül ötür, qəlbimizdən xəbəri yoxdur...

Bu dünyadır:

Biri susdu, yüzü çağlayır;

Son anda da bal dadı var, havanın, suyun.

Təbiətin hikmətinə qulaq bağlayın:

Xəstəxana həyətinə bülbül oxuyur...

29. XI. 1983.

MƏNİM VALIDOLUM

Bu fikir mərhum şairimiz Əhməd Cəmilə məxsusdur. Bir dəfə səhhətini soruşanda dedi: "Nəvəm mənim validolumdur. O, bizə gələndə bütün ağrılarımı unutturur". Bir neçə ildən sonra bu hiss mənə də doğmalaşdı. Həmin fikri yazıya çevirməyə çalışdım.

Mənim validolum körpəcə nəvəm...

O gəldi— ürəyim ağrını danır.

O gəldi— çay gəlir, çöl gəlir evə,

Olur iş otağım futbol meydanı.

At kimi cullayır yazı masamı,

Acıb qayışımı cilov düzəldir.

"Quyruğu bəs hanı?

Yalı bəs hanı?

Yox, belə at olmaz!"- xoşuna gəlmir.

Kağıza bığ çəkir: uzun bığ, eşmə.

"Qoy— deyir, babası, cənəndən asım,

Qara bığlarını buna dəyişmə,

Qoy elə saqqalın bığ da saxlasın".

Sualın aramı, uyğusu yoxdur:

"Niyə qaranlıqda ulduzlar azmır?"

"Bəs niyə pişiyin buynuzu yoxdur?"

"Göy niyə tökülmür?"

"Yer niyə aşmır?"

Kiminsə kəlamı yadında qalıb;

Mən tutqun olanda dillənir balam:

"Günəş güləyəndir,

Ay qasqabaqlı...

Birisi nənəmdir, birisi babam".

Mənim validolum, körpəcə nəvəm,

Həniri gəldimi— qəm itkin düşür,

O gəldi— çay gəlir, çöl gəlir evə,

Gözümə, könlümə gün ilkin düşür.

Boyuna boy alım dağ zirvəsindən,

Adına ad verim: qeyrət səngəri!
Mən qoca qoruqçu vəzifəsində,
Sən ana dilimə sərhəd əsgəri.

Suya yönəlməyə, oda varmağa
Qolum, qanadım ol, ey körpə nərim.
Üfüqdən-üfүqə od aparmağa
Gözündən qıgılcım gözlər gözlərim.

Pitsunda, 2 . XI. 1983.

KİRPİNİN XƏBƏRDARLIĞI

İlan dedi:— Çalağan,
Gəl səninlə dost olaq,
Bundan belə ikimiz
Qoşa gəzək, dolanaq.
Sən leyləyi qovala,
Qoy boş qalsın yuvası,
Mən də sənə gətirim
Göyərçin yumurtası.
Sən qaçırt tez kirpini
Bağ-bağatdan uzağa,
Mən də sənə gətirim
Balaca göy qurbağa.
İstəsən sarınaram
Dimdiyinin altına.
Hamı heyrtlə baxar
Qızıl xallı xaltana.
Çalağan əvvəl güldü,
Sonra qorxdı, duruxdu.
Bu dəmdə kol dibindən
Kirpinin burnu çıxdı.
Qulağında səs tutan
Uzun qamış qarğısı,
Sən demə ki, ilana
Bayaqdan qulaq asır.
Mat qaldı ovçu kirpi.
Fit caldı ovçu kirpi.
Dedi:— İlan sözünə
İnanma, ay çalağan!..
İlan sürünüb çıxdı
Elə bu an aradan.

Oktyabr 1983.

HƏBİB MÜƏLLİM

*Görkəmli kimyacı —alim, şer-sənət
vurgunu dostum Həbib Məmmədəli-
yevin xatirəsinə sonradan yazılmış
başsağlığı.*

Moskvada yaşardı
İki göz otağı vardı.
İki gözü
İki dünya görmüşdü
İki göz otaqda;
Bir balaca Azərbaycan
Bakılı, Təbrizli,
Biri də böyük dünya,
Qurulu, dənizli.
“Hansı ağır gələr?-
Tərəziyə qoyaq?”
Sorusardım ondan,
Ciddicə deyərdi:
“Azərbaycan!”
Dünya Azərbaycan olası deyil,
Əbədi dünyadı Azərbaycan.
Bir bax: nəyi çatmır onun?..
Baxardım “Azərbaycan otağına”.
Xəzəri var, Şahdağı var,
Bütün aran torpağı var.
Naxçıvan, Ordubad, Şuşa
Gəncə, Şamaxı, Quba...
Nizami başda əyləşib.
Yanında Nəsimi,
Vaqif, Nəvəvan,
Sabir,
Asıq Ələsgər.
Nəyi çatmırdı otağın?
Deyərdim zarafatla
Bircə Arazı çatmır—
Qəşəngcə bölə bunları!
Arazı da mən.
Başım da pis çıxmır

Bölməkdən, bölünməkdən...
Səttarın dəlisiydi,
Tez-tez görüşərdilər
Həyatda, rənglərdə,
Məktubda, yazıda.
Deyərdi: pirimdir Bəhlulzadə,
Ocağım, qorum, odumdur.
Hər görüşəndə hədiyyəsi
Bir ovuc torpaq olur.
Nazimi də sevərdi,
Sarı Aşığı da.
Toxumluq türkülərdi
Onun hey Moskvaya
daşdığı.
Fikirsiz şerlərə
“Toyuq dəni” deyərdi.
Yasamal dərəsinə
Onların vətəni deyərdi.
Nə böyük olarmış
Bir qəlbin şerə ayrılan
səpin yeri;
Yazında sel lal idi,
Yayında səmum yeli,
Elə tez-tez yuxuma
Dalğalı dəniz girir.
Görürəm iki otaq
Yelkənsiz bir gəmidir.
Gömgöy dənizlər boğazından,
Xəzərə yol axtarır,
Araza yol axtarır...
Xanım Qalina hardadır?
Varislik hissindən
Bir az ucada dayana,
Gəmiyə bələdçi ola.
Böyüklük yoxdu, mənəcə
Ta bundan o yana!

May 1983.

QARA DƏNİZ ŞƏRQİSİ

Yer əlimdən, göy telimdən öpürkən,
Mən Koroğlu,
Vaxt dəyirman
Ömür dən...
Bir doyumluq möhlət umdum ömürdən,
Qara dəniz, heç şərqiindən doymadım.

Kimsə demiş: ağ yalmanlı göy atdı,
Ürgə bilib boğazına ip atdım,
Daş sahili sahilindən qopardım,
Qara dəniz, heç şərqiindən doymadım.

Bu məqamda carpanaq daş kimiyəm,
Qassız üzük,
Üzüksüz qas kimiyəm,
Ağlıma yad, yada yaddaş kimiyəm,
Qara dəniz, heç şərqiindən doymadım.

Şərqi doğar bu damazlıq dalğalar,
Veysəl gözlü,
Şəmsir sazlı dalğalar:
Ömründə bir şüar yazdı dalğalar:
Qara dəniz, heç şərqiindən doymadım!

Queduğum qum,
İtirdiyim dağ ləpə,
Öz içimdə "olmaz" adlı bir çəpər,
Öz içimdə "yox" doğacaq bir təpə...
Qara dəniz, heç şərqiindən doymadım.

Pitsunda, 1983.

BELƏCƏ

Arzularım qırır bəndi,
Baxıb üzöldüm beləcə.
Öz ağlıma öz inadım
Qənim kəsildi beləcə.

Ürək olsa sınıq saxsı,
Başına hey ulduz yağsın...
Sınan sındı— ya sax sınısın,
Ya da əzilsin beləcə.

Bu dəhnə sel dəhnəsidir,
Lil hökmran, qaya əsir...
Bu səhra söz səhrasıdır,
Yola düzəldim beləcə.

Nə ad verim bu ad —sana?
Sözüm küləş, dilim şana!
Yağ olmadım bircə şama,
Dünyaya gəldim beləcə.

Dil taparsa bir ocaqla,
Bir misramı qonaq saxla,
Payım qalsın dal budaqda,
Beləcə kəndim, beləcə...

10 mart 1983.

TARİXÇİ ALİMƏ

Çox da tərifləmə bu qalaçanı,
Babalar adından danışma çox da .
Kimin əlindəydi onun açarı?
Yazanı qalmayıb, biləni yoxdu.

Zaman nə zamandı, kimdi qorunan?
Hər daşda hənir var— ayağa qaldır.
O kərpic qocanın yapış qolundan,
Bəlkə hər divarın özülü qandır?

Tarix əlifbası daşdan başlanır,
Əl dəydi: yumşalır, göyərir indi.
Başdı-daş olubdu, daşdı-baş olub-
Bunları seçmək də hünərdi indi.

Tarixə dəyməsin yalan barmağı,
Haqqım yox quşun da haqqını danam.
Mən öz keçmişimə heykəl yonmağı
Alnına yazdıran oğullardanam...

Bir daşa tarixim yazılıbdısa,
Düz oxu, qoy olsun ikicə kəlmə.
Genişdi- geniş yaz,
Qısadı-qısa;
Üstündən götürmə, üstünə gəlmə.

Dilimin ətrindən dili kallaşan,
Təzə dil axtaran dillərdən qorun.
Dünənki tarixi bugünkü daşa
Yamayıb, basdıran əllərdən qorun!

Bu qala bəlkə bir əsrin günahı...
Hər şamda min gözün yağı yanıbdı.
Qalaça küncünə qısılan şahın
Xalqı pəlcıq kimi tapdalanıbdı.

Çox da tərifləmə bu qalaçanı,
Axtar dünənimdə bu günü axtar.
Kimin əlindəydi onun açarı?
Axtar, bu birinci düyünü, axtar

16 fevral 1983.

PALID, SƏNİ KİM YIXDI

Ucalmağa göyün dayaz,
Dərinliyə yerin dayaz.
Baş-ayaqdır dərin-dayaz
Palıd, səni kim yıxdı?

Donqarınla donqar ayı
Qaşovlandı bütün yayı
Boz qaban ağzı dolayı...
Palıd, səni kim yıxdı?

Söykəndiyin qaya dinməz,
Min il tənha qala, dinməz,
Qara fəndgir qara-dinməz.
Palıd, səni kim yıxdı?

Vurulan var, vuran "yoxdu".
Bu tələni quran yoxdu.
And içən var, "Quran" yoxdu,
Palıd, səni kim yıxdı?

O namərddir, qorxur hələ
Cəsədinə yaxın gələ.
Baltasızdı ağacdələ...
Palıd, səni kim yıxdı?

Sual səpir sarı simlər,
Çiyin dartır "nə bilimlər".
Əgər heçdi bu heç kimlər,
Palıd, səni kim yıxdı bəs?

1984.

DOSTLAR QAZSIN MƏZARIMI

Gözlərimə payın yetmə
Gözün aydın, torpaq anam.
Son sözlümü, son andımı
Gumuldana-gumuldana,
Dostlar qazsın məzarımı.

Qar odası Kərəmindir,
Bulaq başı Ələsgərin.
Araz üstə sivri duran
Bir qaya da mənim yerim.
Dostlar qazsın məzarımı.

İci gülər İsmi Dönük
Gözlərindən yaş ələyər,
Məqam tapa, yaş yerinə
Son evimə daş ələyər.
Dostlar qazsın məzarımı.

Halal sözüm, hardasa bir
Halal qəlbə dənim düşdü!
Harda, çaşdım, harda aşdım
Yönsüzlüyə yönüm düşdü...
Dostlar qazsın məzarımı.

Günahlarım çoxsa, yığın,
Büküb qoyun başaltına.
Bəlkə elə başım halal
Baş altdakı daş altına
Dostlar qazsın məzarımı.

Sinəm üstə həkk oluna
Xış dəstəyi, bir də qələm...
Öz qəbrimə gülə-gülə
Özüm yenmək istəyirəm;
Dostlar qazsın məzarımı.

SƏNİN ETİBARIN

Sənin də etibarın bura qədərmiş, heyif.
Dözümünün dözümlü çatmadı sona qədər.
Mən aldadım özümü:
Qəzaya— qismət deyim;
Sən aldat ki, özünü: “naxışdı yanlış qədəm...”

Kimsə bilməz kim olub ilk yolçusu bu yolun.
Xəyanət sellə yaşadı,
Boranla-qarla yaşadı...
Bilmirəm bu kəlamı kim yonub,
Yaxşı yonub:
Qohum badalağından cəllad bıçağı yaxşı!

Üzünün üzü gülür, astarı qapqaradır,
Orda bir ağ kölgəni
Bir qara kölgə udur.
Kölgələr tutaşanda təzə kölgə yaranır:
Nə ülfət duyğuludur,
Nə hörmət duyğuludur!

Dil felə qoşulanda baş əldə diyircəkdi
Dilin behişt vədləri-
Bihuşdarı olarmış.
Bir qarış səddimizi gör zaman
hara çəkdi...
Zirvə qarı bildiyim-
Güney qarı olarmış.

Şərəfli tanıyıram
şərəf tapdaya bilə,
Alçaqlardır-
Alçaqlıq axtaran ucalara,
Deyin ki, “göyərçindən, leyləkdən ismət dilə”.
Bir qəlbi viran qoyub, bir qəlbə uçanlara.

Ələdim, dənələdim ötən günləri bir-bir,
Harayından dikəldim:
Ərlərin, ərənlərin.
Bir xatirə təsbeh zor — güclə düzə bildim.
Yadıma gələnləri,
Yanıma gələnləri...

İlk qədəmdə öpüsdü,
Son qədəmdə tüpürçək.
Bir qeyri mükafatın olacaqmı, nə deyim?..
Peşə süpürmək isə
Axtar qızıl süpürgə...
Sənin də etibarın bu qədərmiş, heyif!

May-iyun 1984

GƏRƏK BELƏ OLMAYAYDI

Bu nə yazdı, bu nə qışdı-deyə bilmirəm,
Ürəyimdə pöhrələnmiş adın qurudu.
Qoşa idik-milyon idim,
Tənhayam-birəm;
Dilim qarsdı, suyum yandı, odum qurudu.

Dünən iki qumru gördüm bir budaq üstə,
Dimdikləri bir-birinə söykəli idi.
Təbiətin görküydümü o bizə qəsdən?
Yoxsa elə iki mehrin heykəli idi?

Sən özünün dalınca qaç,
Özünü haqla.
Ağılsız baş, ya eləcə bir it kəlləsi...
Qürur odur tən dayana ən uca dağla,
Əsgir odur...onun səsi hardan gələsi?

Biz dünyanı bölməmişdik "sənin-mənimə",
Gözlərimiz bir-birinin oduna şərək.
Ağ qanaddın baxt adlanan ağ yelkənimə,
Lüğətlərdə dəfn etmişdik rıyanı, şəri.

Tilsim açar, buxov açar sözün açığı,
Yalan atı cilovladı,
Düz düşər atdan.
İkilikdə qulağına pıçıldadığım
Sözlər indi tikan olur dilimin altıda.

Mən yuxuda görmüş idim necə il əvvəl:
Son ünvanım sel ağzında uçuq çadırdı.
Yaman gözə şeşələnən buynuz hədəfə
Bu daş çoxdan atılmışdı,
İndi çatırdı.

Düycələdim, sürüklədim ayaqlarımda
Ürəyimdən ürəyinə gedən yolları.
Nə yaxşı ki, yönü uçrum bu çağlarımda
Aylı, günlü, insanlıymış Vətən yolları.

“Gərək belə olmayaydı” deyirəm hərdən,
“Gərək”, “gərək”-ömür keçdi,
Əlli də oldu.
Gərək nədi bu gərəksiz düşüncələrdən?
Elə necə olmalıydı-elə də oldu...

May-iyun 1984

“ÖZÜNƏ BAX”—DEYİRSƏN

Özümə necə baxım, söylə, atam balası?
Hər gün “xeyrə açılmır” dünyamızın bal ağzı.
Özünü qəlpə-qəlpə yapmalıdı öz əlin,
Balta əlin kəsmədi,
Kəsməliidi söz əlin.
Ömür elə çevrədi: irəli yox, geri yox.
Yerə təkən verənim:
Heç özünün yeri yox!
Bəzən olur naharın gəlir qoz qabığında,
Ən yaxşı bürüncəyim şirin söz qabığında!
Biri çıxıb çiyinə qoynuna ulduz yığır,
Biri ağlar görəndə göz yaşından duz yığır.
Kəklik tumarlanınca

qırğı vurub yal aşır,
Özümə necə baxım, söylə, atam balası?
Biri səni iynənin ulduzundan keçirir;
“Ol yalandan yalana əriş-argac keçidi!”
Atamın vəsiyyəti: “əlsizlərə əl uzat,
Göz gərəksiz oldu tök-
Əl gərəksiz oldu sat-
Bir qarışqa gücündə-bir dəyirman gücü var.
Başı olan baş əyməz!
Kotancı var, cütcü var!
Dövrəmdə vaxt olur ki, necə dövrən rəqs edir,
Tərifli küləkçidir,
Tənqidi-ələkçidir”.
Biri işıq daşıyır insanlar arasına,
Biri səfir göndərir ayı mağarasına.
bir də gördün birisi qapına şüar yazıb:
“Ayın qaranlıq üzü-hədiyyə mağazası”.
Sözlü də söz istəyir
Söz bağı-cənnət bağı.
Üzümə min göz baxır-özümə necə baxım?-
Gövdəmi tumarlayım,
Gödənimlə əlləşim...
Özümün ola-ola özümə özgələşim!

Bu yoldur-sınaq yolu,
Dağ yolu-qınaq yolu.
Aylarca keçmək olmur bu bircə varaq yolu.
Burulğandı-qudurğan,
Qudurğandı-burulğan.
Sözümü səsə yazım, səsimi sözə yazım...
Özümə necə baxım, söylə, atam balası?

Fevral, 1984.

DAŞ HARAYI

Vaqif Bəhmənlilər.

“Xudafərin su altında qalacaq”-dedin:
Yol sökməyin mübarək, yoldaş mühəndis!
Bir qulaq ver: o haraydı, haydı, nərədi...
Daş dilini anlamazsan, ey daş mühəndis!

Uçuracaq, doğrayacaq, teyləyəcəksən;
Öz içinə töküləcək hər daşın qanı.
Səməd Vurğun qəzəbini neyləyəcəksən,
Görəndə ki, alov dili ərşə dayanıb?!

Ucalanı uçurmaqda mahirdi bəşər,
Əl kəsənə yaraq verir əlindən qabaq.
Nə yaxşı ki, insan əli yetmir Günəşə;
Yetə bilsə, min qitəyə parcalayacaq.

Xudafərin söykəndiyi sahillər qaya-
Dikələnə dirək olmaz,

Aşana çiyin.
Gözlülərin gözlərinin qabağındaca...
Sualı yox, cavabı yox yiyəsizliyin.

Hacıleylek yuva qurub bir daş qanadda,
Ana quşun bala quşa yadigarıdı,
İnsan qurur, insan yıxır,
Göylərin altda-
Nə yaxşı ki, qurdun-quşun izləri qalır.

O təbiət fəhlələri yol getmir hədə,
Bir az dayan, maşın cənab,
Kəfkirli harın!
Düz körpünün ortasında yükləri, hələ
İş vaxtları qurtarmamış qarışqaların.

Bəşər oğlu, heç üzünü tutma göylərə,
Allaqları üsütmədi allahsızlığın;
Sənsən doğan,
Haqq səsinə sənsən süd verən,
Sənsən əkən yer üzünə hər haqsızlığı.

Bəlkə daşdan doğulubdur insanlar elə,
İndi-indi çox hikməti aqlım əridir.
Bəlkə sönmüş sandığımız vulkanlar elə
Nə zamansa dəfn olunmuş haqq səsləridir!

Su altında balıqları heyrtləndirər
Yer üstündən tulazlanan abidə-daşlar.
Bu heyrlər donuqları heyrtləndirər,
Bu daşların görünməmiş vulkanı başlar.

Xudafərin udulsa da, udmaz səsinə,
O, paslı bir ox deyildi-çıxdı yayından.
Qulağına daş yamansa Yer kürəsinin,
Dodaqları çat-çat olar daş harayından...

Fevral, 1984.

VAXTIN QALSA

Vaxtın qalsa əgər
Mənə də baş çək...
Əgər əyilməsən hər əyləncəyə,
Əgər hər vədəyə umsuq olmasan,
Havaya sovrulan hər deyləncəyə,
Ağlı kar, gözləri yumuq olmasan,
Tərif güləbindən huşun itməsə,
Başlar çəkisində başın itməsə,
Anlar aramasan qızıl qayçılı,
Umulu, küsülü, ərqli, qayğılı,
Ədalı, gileyli çağında hərdən
Mənə də baş çək.
Ağıl dəyirmanı nağıl üyütməz.
Nağıl dəyirmanı nə desən udur.
Bəzi kişilərin vədələrində
Qızıl tabaxlarda daş-qaş soyuyur.
Hənir təklənəndə gül yastıq belə
Sanasan kəsilməmiş başdı, uyuyur.
Kimdi təkliyimə şərikli çıxan?
Alışma eləyək keçən günləri.
Mənim də payımı qoynuna yığa,
Mən yığam əlindən tökülənləri,
Mən nağıl danışmaq bacarmamışdım,
Bölə bilməmişdim üçü üç yerə.
Gəl indi min dilli nağıl danışım,
Üçü yüz yerə,
Yüzü heç yerə...
Qeybət də qiymətli xammaldır indi,
Allam qeybətini necəyə desən.
Girsə tərəziyə, bu da yəqindi,
Bərabər gələcək əzilən, əzən:
Pulsevən çox olar, yoxsa gülsevən,
Zəvzəyən artıqdı, ya kövsək çalan?
Çoxalıb bu sayaq suallar verən,
Cavab istəmir də cavabsız qalan,
Olmaz yalanın da heç dili qısa,

Tapar ünvanımda bir üz, bir qılıq
 Arada bir damla ülfət qalıbsa,
 Çəkməyə, satmağa söz axtarmırıq,
 Baş çək ürəyimə
 Vaxt tapsan əgər,
 Qəfləti üzləşdik orada bəlkə.

Mart, 1984

ARAZ DİLİ

*Eyham toru tullayanda ARAZA
 Hörmət səddi tapdanmasın arada.*

Mən necə yol danışmışam Arazla...
 Hansı dildə danışmışam?-
 Bilmirəm!
 Quş dilində danışmışam?-
 Bilmirəm!
 Daş dilində danışmışam?-
 Bilmirəm!
 Mən necə yol danışmışam Arazla...

O, dərəyə "Mənim"-deyib,
 Mən: "Mənim".
 Deməmişik: "Mən səninem", "sən mənim".
 Deməmişik: dili birik, yolu bir;
 Barı birik, varı birik, yoxu bir.
 Yan-yanası uzanmışıq dərədə,
 Deməyinən: uzunmuşuq dərədən,-
 Mənim sözüm köpüklənib nahaqdan,
 Onun səsi köpüklənib nahaqdan.
 Nə yaxşı ki, bunu duyan olmayıb,
 Səsimizi qayçılayan olmayıb.
 Hər dərəyə sığmaq olar Arazla,
 Hara desən axmaq olar Arazla.
 Möhürlərə suyu yatmaz Arazın,
 Hay aldatmaz, vay aldatmaz Arazı;
 Hər yedəyə noxtalanmaz çaydı o,
 Üfürməklə laxtalanmaz çaydı o.
 Lili təmiz çox ürəyin lilindən,
 Döyüş olar, söyüş olmaz dilində,
 "Al" deməmiş, gödən çəkib "ver"-demir;
 Daşdı-daşır,
 Sudu-susur, üzü bir.
 Mən də ona Aran çayı deyimm?

Araz dilli, "Ara çayı" deyimmi?
 Bəlkə elə demişəm də, bilmirəm,
 Hansı ağlın yenişində?-Bilmirəm.
 Araz dili nə qılncdı, nə hədə;
 "Mənim" olmaz, "bizim olan" zərrə də.
 Səninləyəm, şər oğlu şər, səninlə,
 Özü tikan, adı bəşər, səninlə.
 Bu sərhəddə çox təzadlar görmüşəm.
 Yad doğmalar, doğma yadlar görmüşəm.
 Sağsağanlar xalı hörür-görmüşəm,
 İt böyürüb, dana hürüb-görmüşəm.
 Gəl, haqq sözü bölüşdürək səninlə,
 Bölünməzi bölüşdürək səninlə.
 Tufanları bölüşdürək səninlə.
 Meylin çəkir: bu daşı çat dalına,
 Apar, bəlkə papaq oldu dağına.
 Meylin çəkir: səpib qurut bu çayı,
 Qurumasa, daşla, qurut bu çayı,
 Qurtum-qurtum daşıya da bilərsən,
 Yatağını qasıya da bilərsən,
 Araz dili nə qılncdı, nə hədə,
 Sənin olmaz bizim olan: zərrə də,
 Səninləyəm, sahildə az qurcalan,
 Yenə dolub daş-kəsəklə xurcunun.
 Bir daş atıb, gəl oyatma min daşı,
 Ünvanına alqış yetə bir qasıq,
 Araz daşı ələməkdə mahirdi,
 Ələyib qum ələməkdə mahirdi.
 Mən neçə yol danışmışam Arazla...
 Araz dili: ürək dili, göz dili,
 Torpaq dili, hava dili, göy dili.
 Mən neçə yol danışmışam Arazla...

1985.

TƏKLƏNMƏ

Dost arası yol çəkilməz,
 Dost arası yol sökülməz,
 Tale hər vaxt üzə gülməz,
 Təklənmə, könül!

Bir otaqda bir sən, bir mən,
 Gəlhagəllər hanı, bilməm?
 Son güman da itsə birdən
 Təklənmə, könül!

Öz dərdinə ortaq da ol,
 Öz içində dustaq da ol,
 Dön özünə bıçaq da ol,
 Təklənmə, könül!

Bu mənzilin sonu müşkül,
 Zirvəyəcən yüyürmüşdün,
 Dərəsinə qəfil düşdün,
 Təklənmə, könül!

Arazıma körpü asa
 Düyünü yox bir nəğmə-sap,
 Son vurğunu son nəğmə san,
 Təklənmə, könül!

1985.

SAÇ AĞARTDIM

Saç ağartdım: söz yolunda,
Sevda yolunda,
Təsbeh kimi dənələndim qovğa yolunda,
Yolağasız yolçu gördüm dünya yolunda,
Saç ağartdım,
Saç ağartdım.

Bir ağ üzə-üz söykədim, qubarım itdi,
Hansı qəlbə qıfıl asdım-açarım itdi,
Boz dumanla həmdil oldum, qatarım itdi,
Saç ağartdım,
Saç ağartdım.

Qara kölgəm güzgü bilib divara sindi,
Buz sinəmi elə sıxdım, divar isindi.
İsmi Dönük, divar dedim, divar isimdi...
Saç ağartdım,
Saç ağartdım.

O ürəkmi? Çaylağı boş, dəhnəsi boşdu?
Duz-cörəyi tapdayanın təknəsi boşdu,
Söz anlamaz boyadımış bayatı qoşdu,
Saç ağartdım,
Saç ağartdım.

Dil yalandan damla içsə-düzü ağarmaz,
Göz gülürsə, göz yaşının duzu ağarmaz,
Araz boyu ha daş çəpdim-izim ağarmaz...
Saç ağartdım,
Saç ağartdım.

1986.

TANRIM, MƏNİ MƏNDƏN QORU

Tanrım, məni məndən qoru bu yaşda:
Hər döngəyə döndərməyim döngəmi,
Boyaqçıdan borc almayım rəngimi,
Zurnaçıya pay verməyim cəngimi...

İnsana yad insanlığım göyərsə,
Yaxşı şumda yamanlığım göyərsə,
Köhnə kösöy şeytanlığım göyərsə,
Tanrım, məni məndən qoru bu yaşda.

Döyülməkdən əyilməyim qorxulu,
Bir qədəhdə əriməyim qorxulu,
Bir ipliyə əyirməyim qorxulu,
Tanrım, məni məndən qoru bu yaşda.

Ağıla hay ulduz axdı, ay axdı,
Ağılsız baş gödənciyə ayaqdı.
Bədəməl də ha çeynədi, ha yaxdı;
Tanrım, məni məndən qoru bu yaşda.

Bu dəyirman: nahaqqı dən, haqqı dən;
Bölən böldü: nahaqqı tən, haqqı tən;
Nahaqqa tən olan yerdə haqq itən...
Tanrım, məni məndən qoru bu yaşda.

Birdən qəfil yada gəlsə: Dahilik!
İçimdə bir səda gəlsə: Dahilik!
Vay odu ki, əda gəlsə: Dahilik!
Tanrım, məni məndən qoru bu yaşda.

Birdən çaşam: "yeni dəbdə"-desələr,
Hırıltıya: "nə qəh-qəhdi"-desələr,
Qırıltıya "nə cəh-cəhdi"-desələr...
Tanrım, məni məndən qoru bu yaşda.

Tapqır bildim, quşqun bildim yaltağı,
Alçağa da alçalan gör alçağı.

Ağlamalı bir məqamda çal-cağır!..
Tanrım, məni məndən qoru bu yaşda.

Bəla budur: dəmli ola bu dəsgah:
Sonra ipək nənni ola bu dəsgah,
Sonra məzar yönlü ola bu dəsgah...
Tanrım, məni məndən qoru bu yaşda.

Quba, Digah. 21 iyul 1986.

MƏNSİZ

Yarsıza ki, yar-yar olur-
Qədd əyilməz çinar olur,
Təkə yol da çidar olur,
Çıxma, gülüm, yola mənsiz.

Pas atdısı qılinc qında,
Özün qıvrıl, sıyrıl onda.
Bir dəli dağ sıyrımında
Mən qalasız, qala mənsiz.

Zirvəsində qanad açdım,
Ətəyində süfrə açdım.
Qoyub gəldim gözü yaşlı,
Dağlar çətin qala mənsiz.

Bu düzlərdə iz göyərdi,
İz göyərdi-düz göyərdi,
Söz göyərti, söz göyərdi,
Çöllər ölü tala mənsiz.

Təklirimə hayan odur,
Yanan odur, yaman odur.
Mənliyimi qanan odur:
Mənsizliyi qana mənsiz.

1986.

MƏMMƏD ARAZ QAYASI

Bu yaxınlarda aldığım oxucu məktubunda deyilir ki, "Sarıbulaq" adlanan dərəyə gedən yolun üstündə bir sal daşa "Məmməd Araz kürsüsü" adı vermişik. Kövrəldim. Onu çoban dostumun hədiyyəsi saydım. O sal daş mənə bir qaya boyda göründü. Xəyalən o qayanın görüşünə getdim.

Fərmanına, təltifinə alqış, ey çoban!
Məmməd-Qaya, Qaya-Məmməd,
Xoş gördük sizi!
Olsa-olsa mən olaram adi daş çapan,
Çopur qaya, Qara Məmməd,
Xoş gördük Sizi!

Bu görüşü göydən baxan qartal da duyur,
Qanadından lələk salır-
Təberrük üçün.
Qabaq-qənşər qayalıqda kəklik oxuyur,
Var ol səni, xallı pəri, bu təbrik üçün.

Yaz dolusu, qəzəbini çiynimdə soyut,
Qış sazağı, qılıncını çiynimdə gəzdir.
Qara şeytan, qiyafəni yanımda soyun,
Boz canavar, böyrümdəcə bala əmizdir.

Fərhad külək,
Yıx, yelpiyin yıxan daşları,
Beyinlərdə, ürəklərdə daş yara-bilək.
Yuxarıdan aşağıya yağan daşları
Aşağıdan yuxarıya qaytara bilək.

A dağ çayı,
Səs vermişdin səbindən mənə.
Bir yaz günü nəfəsimdən qapdılar onu.
Yumalayıb, tapdalayıb palcıq yerinə
Üzü bomboz divarlara yapdılar onu.

Səhidlərin qəbri üstə yanan səsimi
Yanan qandı, duyan duydu...
Danan qaldımı?..
Qılıncımı bürmələyib, qalan səsimi
Şəhriyara pay yolladım, bilməm aldımı?

Bu daşların daş quyuğu, daş yamağı yox!
İnsanlığım, daşlığımı söykən, qürrələn.
Daşın daşa baltası yox,
Badalağı yox.
Batan səsim, bitən səsim-qaya qüllələr!..

Kürəyimdə yerin-göyün ağır yığını,
Möhürlənmiş hər ucalıq
yüksəliş deyil.
Mən duyuram sən olmağın ağırlığını,
Ey mən-qaya, mən olmaq da asan iş deyil...

25 dekabr 1986.

QORXU GÜNÜ, İNSAF GÜNÜ

*Yüz gündə bircə gün Allahdan qorxun.
Olmasa da qorxun, olsa da qorxun.*

Sizə üz tuturam, sizi deyirəm:
Ölüm düzlərində şumçu işləyən,
Toxumçu işləyən, suçu işləyən,
Küləkçi işləyən, cənci işləyən,
Sovrucu işləyən, dənci işləyən,
Qazmaçı işləyən, daşçı işləyən,
Bütün bu işlərə başçı işləyən!
Sizlər, siz kimilər və nələr, nələr!
Bir gündə yüz günah yaptı əliniz.
Yüz gündə bircə gün sarpsın əliniz.
Bir gün əlinizi tutun göylərə,
Bir gün göz qoymayın göydələnlərə,
Bircə gün yudurdun imanınızı,
Verin qalayçıya vicdanınızı.
Yığın bu bir günün qorxu haqqını,
Paylayın aclara toxun haqqını.
Bircə gün qorxun ki, haqq divanı var,
Bütün yarananın yaradanı var,
"Bu qoca dünyanın nərdivanı var".
Endirir qafası boş nazirləri
Başını itirən baş nazirləri
Qorxu çəkəni var, dərdin, qarğışın,
Yüz gündə bircə gün əldən yapışın,
Didənlər bircə gün caynaqsız olsun.
Sınaq meydanları sınaqsız olsun:
Bircə gün dəfn etsin şəri, günahı
Bağdad Allahıyla, Tehran Allahı:
Bircə gün düşünün bölgü nahaqdı
Ağlar qaradılar, qaralar ağdı
Ya göydə, ya yerdə, ya qəlbədə-canda
Bir qorxu yaradın Allah adında.
Pislik sərgiləri tərtib edənlər,
Nahaq qan tökəni özünə qarşı,

Bir əl cilovlasın bir sərsəm başı.
Bir əl balta çalsın bir yamanlığa.
Bir baxtı səsləsin firavanlığa.
Günahlı yüz gündən alın bu günü.
Olsun: Qorxu günü,
Ya: İnsaf günü!
Bu bir gün yudurdun imanınızı,
Verin qalayçıya vicdanınızı...

GƏLDİN, NİYƏ GƏLDİN?

Bu necə gəlişdi-düşdü meylinə,
Bu qədər mehriban niyə danışdın?
Mən axı bu sayaq qadın mehrinə,
Qadın nəfəsinə yadırgamışdım...

Toxtayıb durmuşdum arın-arxayın,
Nə aşan dirəyim, nə batan gədim...
Palıdlar yıxılır palıd arxalı,
Nəymis büdrəməyi bir bəxti-kəmin.

Babalar öyrətdi şax yeriməyi,
Qadına baş əymək-bu, hörmət olub.
Qəbahət pislərin səhər yeməyi,
Qəbahət yaxşıda qəbahət olub.

Cox "dostlar" əl yetməz, "mələk, məleykə",
İlğımlar əl yetən çaydı, bulaqdı.
Bu necə umusuz "salam-əleyküm"
Yaşın bu məqamı, günün bu vaxtı?

Yalına yatdığım çox əyləncələr
Turşuyan pay kimi çölmək dibində.
Qəlbimdən dünyaya baxan pəncərə
Beş-altı onluqdu qoltuq cibimdə.

Adamlar görmüşəm xoşlu-paxıllı;
Düzlərin düz yolu qalaydı belə!
İç üzü görmürük paslı, paxırlı
Çöl üz görünəndə qalaylı belə.

Hərdən nərdivanam yolsuz yoxuşa,
Hərdən düz yoluma daş yumalanıb.
Görmüşəm soyulmuş ürəyə oxşar-
Qayalar döşündə quş yuvaları.

Köhnə təzəlikmi düşdü meylinə?
Bu qədər mehriban niyə danışdın?
Mən axı bu sayaq qadın mehrinə,
Qadın nəfəsinə yadırgamışdım.

DAHA İNANMIRAM...

Daha inanmıram boş vədələrə,
Göz yaşın od olsa-qəhər demərəm.
Ağızdan ağıza qaçan xəbəre
Sağsağan deyərəm,
Xəbər demərəm.

Bu yorğun yolçunun yolu yoxuşlu,
Cənnət vəd eləmə üfük dalında.
Yoluma daş-qaya diyirlə, xoşdu,
Alnıma güllə sıx açıq alınla.

Toxumu haram əl hövkələyəndə
Səpinçi döslüyü dəni saxlamır.
Meşə dincliyinə balta dəyəndə
Meşələr dumanı, çəni saxlamır.

Yalana dəm tutdun-yağışdı, yağır,
Qıbləyə tuşlanan andı neynirəm:
Yəhəri yastıqlı,
Yüyəni yağlı,
Ayağı buxovlu atı neynirəm.

Daha boş vədəyə inanmıram mən,
Vədə yük olanda yerimək olmur.
Doğrunu görəndə xəcalətindən
Qar kimi,
Buz kimi ərimək olmur.
Bu necə vəddir ki, irişən ilğim;
Qaçanı, qovanı bara yetirməz:
Bu kobud məsəldir-ayğırsız ilxı
Kişnərti yetirər,
Bala yetirməz.

Söz kəlam bişirər ağız kürrədə,
Dəyər öz başına-dəyənək olsa...
Şükür bu günə də,
Ötən günə də,
Hər şey olacaqdı gələcək olsa.

Mən rəncbər oğluyam-doğruya qulam:
Od halal olmasa, ocaq alışmır.
Ha dedim: vədindən atəşgah quram,
Kibritim alışmır,
Vallah, alışmır...

28 dekabr 1986.

MÖHTAC OLDUM

Bir türk şərqişindən təsirləndim.

Gəlin, gəlin, söz aclarım,
Əlaclarım, illaclarım,
Baxışına möhtacların
Baxışına möhtac oldum.

Hay-harayım genişləndi,
Hər ilməyə söz işləndi,
Hamar yolum enişləndi,
Yoxuşuna möhtac oldum.

Sənsiz günüm qova təndi,
Kırpıklarım kibritləndi.
Dodaqlarım kilidləndi,
Gülüşünə möhtac oldum.

Sən-ümidə qanad açdım,
Tufanıyla qarşılaşdım,
Buludlaşdım, səhralaşdım.
Yağışına möhtac oldum.

Ovutdumu incə qəlbim
Yüzcə qəlbi, mincə qəlbi!
Mən Arazam, bircə qəlbin
Alqışına möhtac oldum.

1986.

Böyüklər, böyüklər hörür çəpəri,
 Uşaqlar, uşaqlar yarır çəpəri.
 Böyüklər, böyüklər çəpər boyunca,
 Qaratikan əkir, gicitkən əkir.
 Uşaqlar, uşaqlar çəpər dibində,
 Bənövşə axtarır, süsən axtarır.
 Böyüklər, böyüklər-çəpər adlayan,
 Qonşu kölgəsini əzməyə hazır.
 Uşaqlar, uşaqlar biri-birinə,
 Çəpər-deşiyindən pişik addadır;
 Böyüklər, böyüklər-çəpərdə paya,
 Uşaqlar, uşaqlar-çəpərdə qaycı...
 Beləcə uşaqdı qonşu böyüklər,
 Beləcə böyükdü qonşu uşaqlar,
 Nə yaxşı yamanlıq öləzimekdə
 Nə yaxşı yaxşılıq yanmağındadır.
 İnandım: hər uşaq bir od parçası!
 İnandım: səngiməz bu od, bu ocaq!
 Təbrizlə Naxçıvan arasındakı
 Çəpəri yıxan da bunlar olacaq...

1986.

BU PAYIZ QARI

Tez yağdı, tez yağdı bu payız qarı,
Söndü çox əllərin odu barında.
Nə qəfil seyrəldi dost sıraları,
Nə dolu şax sındı dostlar bağında!

Təzəcə bölmüşdüm qardaş qəmini,
Göz yaşım göz yaşı üstəydi hələ.
Firudunun qəbri göyerməmişdi,
Elçinin başdaşı istiydi hələ.

Dərd asan əkilir, çətin biçilir,
Namərd əlləridir çox dərdə dibçək;
Əyilib bir qolu məzardan keçir,
Sən çox da düz yolda düz xətti düz çək.

Fələyin qılınıc daş parçalayan,
Taleyin qalxanı yarpaq gücündə,
Dost qəlbi dayandı, ürəyim, dayan!
Dost səsi qeyb oldu səslər içində!

Qəşəm-o dağ çayı, o dağ qartalı,
Varağı torpaqdı, yarağı torpaq!
Yadımda bir zərif misrası qalıb:
"Sahibsiz torpaqdı yaralı torpaq!"

Möcüzə inanmaz möcüzəydi bu
Son görüş nidası bu nida, qardaş!
Səhəri sən mənə təbrik məktubu,
Axşamı mən sənə: əlvida qardaş!..

Faiq-dost bağında var əlli bağban,
Gözündən daşardı qəlbinin nuru,
Nəydi borc aldığı ata-babadan?-
İnsan sədaqəti, insan qüruru.

Nə qara qar oldu bu payız qarı
Kimi qaralayır bu yazı indi?
İlahi, seyrəldi dost sıraları!
Mənə yönəlibdi sel ağzı indi...

Noyabr, 1984. Noyabr, 1986.

HƏR GÜN

On beş mərtəbəni düşürük hər gün,
On beş mərtəbəni qalxırıq hər gün.
Beləcə, hər səhər bir yeşik adam,
Beləcə, hər axşam bir yeşik adam.
Dərdimiz-sərimiz yüzmərtəbəli,
İsimiz-qaygımız yüzmərtəbəli...
Kimsə bu get-gəlin ilk pilləsində,
Mən bu qaygıların son qatındayam,
Kağızdan od almaq iddiasında,
Ağızdan od almaq iddiasında...
Gərdənlər çəkilir, baxışlar soyuq,
Sanki xəbərsizik, od qonşusuyuq.
Hava qonşusuyuq, səs qonşusuyuq.
Çox vaxt qol-qoladır, əyilmə, qürur;
Dartılan-dartana minnət də vurur.
Belədi, hər səhər, hər axşam belə;
Belələr içində qalmışam belə.
Aydan xəbərsizik: bata bildimi!
Gündən xəbərsizik: doğa bildimi!
Bulud da sağırımı inək sağanlar!
Yalan yuyulurmu yağış yağanda!
Beləcə hər səhər, hər axşam belə...
Taxtını, dəmiri tələsdiririk,
Anları gəmirib tələsdiririk,
Polad əritməyə tələsiyən var.
Bina ucaltmağa tələsiyən var.
Tələsən az deyil əl çalmağa da,
Alçağa fit olub, alçalmağa da.
İlkin dan yerinə xış salmağa da,
Şəri uçumlara tuş salmağa da.
Tələsir hamının tələsən atı,
Sarı pişiyini dərsə aparan,
Qara pişiyini rəqsə aparan...
Başında dağ boyda yük daşıyan da,
Başında bir çəngə tük daşıyan da.
Ən böyük işimiz tələsiməkdir:

Birlikdə ayrılıq, ayrılıqda bir.
Bizi liftəbaxan ötürür hər gün,
Bir nəğmə oxuyur hamımız üçün:
Ağ qoyun, qara qoyun,
Başını yerə qoyum...

Oxuyur və deyir:

"Bu qədər zurnaçı, züycü əbəsdir,
Hər adam bir quzu yemləsə bəsdir".
Gözlərdən sırsıra, qırov tökülür,
İcdən gülməyən də dodaqdan gülür.
On beş mərtəbəni düşürük hər gün,
On beş mərtəbəni qalxırıq hər gün.
Bu da bir binanın eniş-yoxuşu,
Enəndə qonşuyuq, qalxanda qonşu-
Beləcə hər səhər bir yeşik adam:
Beləcə hər axşam bir yeşik adam.
Kimi od qaldırır çinədanında,
Kimi ot qaldırır çinədanında.
Bircə nəğməsi var liftəbaxanın:
Ağ qoyun, qara qoyun,
Başını yerə qoyum...

1986.

KÖÇƏRİ

Sən də köçərisən, mən də, bilirik,
Deyən yox özünə "yazıq köçəri".
Göyün dilmancıyıq, Yerin diliyik,
Hazır yır-yığışı, hazır, köçəri!

Haqqa ağ olana ağ olmaq azdı.
Vaxtsız hökmləri qayadan asdır
Ölümün qəbrini ölümə qazdır;
Desinlər yolunu azıb, köçəri!

"Başına ələdik dürr"-deməsinlər,
"Nə səmtə hür desək-hür" deməsinlər.
Hər nə desələr də, bir deməsinlər:
Qəbrini ölməmiş qazıb köçəri!

Qucaqlar dünyanı, dünyanı duymaz;
Tamahı, qərəzi, qəsdı uyumaz.
Ərzi yığ gözünə, ay gözüdoymaz,
Əlləri dünyaya açıq köçəri!

Araz, and içməyi bacarmayana,
Arazı keçməyi bacarmayana,
Bir qəlbə köçməyi bacarmayana
Bir kəlmə söz yazıb,
Yazıb "Köçəri".

24 iyul, 1986.

ƏLİM ÇATMAZ, ÜNÜM YETMƏZ

Bir də gəldim, bir də gördüm dağları:
Əlim çatmaz, ünüm yetməz...
Gündən-günə yüz nərdivan qurarsam-
Əlim çatmaz,
Ünüm yetməz.

O zirvədə qar buluddu, bulud qar,
O zirvəyə biçilməyə bulud dar,
Əl eləsəm əlcək olan buludlar-
Əlim çatmaz,
Ünüm yetməz...

Suda sınıb su sənəyi deyəsən,
Kimsə qırıb bir ürəyi deyəsən...
Havalandı dağ küləyi deyəsən,
Əlim çatmaz,
Ünüm yetməz...

Harayladım-qovuşmadı dağ-dağa,
Daşdan-daşa qol atmadı dağdağan.
İnnən belə şah vüqara-Şahdağa
Əlim çatmaz,
Ünüm yetməz...

Yaş artdımı-yağış artır, qar artır,
Xan Kərəmə, son mənzilim qar altı...
Məmməd Araz Arazda son qaraltı-
Əlim çatmaz,
Ünüm yetməz...

27 iyul, 1986

QOCA ARIÇI İLƏ SÖHBƏT

Qoca, yaxşı qoru bu dərələri!
Qalsa, bizə bu dərələr qalacaq,
Bu selablar, bu dərinlər qalacaq,
Bu arılar, bu pətəklər qalacaq.
Ballı, südlü biçənlər qalacaq.
Burda çayın sel ədası görünməz.
Qarışqanın fil ədası görünməz.
Ardıc kolu sığallansa azacıq,
Acı şivdən şirin şərbət sızacaq.
Burda rəngi, boyası var hər səsini,
Qayalarda buynuz yeri, tur səsi...
Burda ala buğanındır boz inək,
Kəpənəyi qovan yalnız kəpənək...
Sürçək döşdə yox ayağı sürüşkən,
Sərçələr də qırğı kimi döyüşkən.
Bu dərədə yaşmaqlı quş görürəm,
O tay-bu tay qayanı tuş görürəm.
Yeri- göyü bacı-qardaş görürəm.
Yatağana burda arsız deyərlər,
Kasıb deməz, arısızdır,-deyərlər,
Qonaqsız ev divarsızdır,-deyərlər.
Söz qapıdı, söz sərhəddi burada,
İt də mərddi,
Qurd da mərddi burada,
Yad dərənin sümüyünə sümsüməz,
Yad sürünün çəhlimini imsiməz,
Qoca, yaxşı qoru bu dərələri,
Bir də yurd yerimiz düz olmayacaq,
Dərələr də qoşalığı sevəndi,
Dərələr də qonşuluğu sevəndi,
Bir dərəlik haqq qorusan bəsəndi,
Doğru yoldan əyri yolu kəs indi;
Tələ qurmaz, cələ qurmaz qış yaza,
Dağın dağa badalağı olmasa.
"Mənəm"liyə çox əlləşir zirvələr;
Qorx ki, bir gün kəllələşə zirvələr,

Dağlar axa—
 Dağ döyüşü başlaya;
 Qayaların tank döyüşü başlaya;
 Düzenlərin düz ahəngi pozula,
 Əyri-düzlük,
 Düz-əyrilik yozula;
 Torpaq göyü, göy torpağı sümürə.
 Alov qona hər ota, hər sünbülə,
 Dəli şimşək su odlaya, daş kəsə;
 Azan bulud sığınmağa yer gəzə,
 Gizlənməyə göz tapmaya bulaqlar;
 Bu dərələr dibək daşda su saxlar,
 İtən səsi, batan səsi hifz elər,
 İldırımlar kişnərtisi hifz elər.
 Daş kahalar Ağ evlərə görk üçün,
 Bir-birini didənlərə görk üçün.
 Bu dərədə ayı, əlik qonşudur,
 Nurla zülmət əbədilik qonşudur.
 Silahlara görk üçündü pətəklər,
 Hər arı da bir gözətçi, bir əsgər.
 İlk baxışda kürsü kimi hər qaya.
 Ahıl qaya!
 Gəlin qaya!
 Nər qaya!
 Bu kürsüdə çəkişmə yox, bölgü yox;
 Haqq udmağa tərəzi yox,
 Ülgü yox.
 Burda qədim, nağıldan da qədimlik.
 “Mənəm”—desə noxtalanar
 “mənəmlik”.
 Bu kürsüdə qova bilməz səs səsi.
 Yıxa bilməz,
 Boğa bilməz səs səsi.
 Kəklikdisə nəğməsini oxuyar,
 Maraldısa mamırları qoxlayar,
 Boz qayaya bir boz çadır söykəli,
 O çadırdə sən məhəbbət heykəli!—
 Səksən yaşda: beş yaşında

uşağın—
 Hikmətidir bu dərənin, bu dağın,
 Baldırğanlı, ballı dərən var
 olsun,
 Ballı dilin, ballı süfrən var
 olsun.
 Bu oxusuz, bu yazısız arılar
 Yox olsalar “Göydələnlər” yarılar.
 Bu dağların sərinliyi çəkilsə,
 Çaylar daha dərinliyə çəkilsə
 Ağılların səsi batar, —deyirəm;
 Bu dərələr nə yaxşı var, — deyirəm
 Ey sürücü, arabanı uzaq sür,
 Bu dərələr sənsiz gözəl görünür—
 At kişnəyir,
 Kəl finxırır,
 Quş ucur...
 Bir hənir də hənirlərə qoruqçu
 Qoca, yaxşı qoru bu dərələri
 Qoca, yaxşı qorun bu dərələrdə...

İyul-oktyabr, 1987.

SAĞLIĞIMDA...

“Sağlığında qiymət verin insanlara”

Cabir Novruz

Göz yaşını tök sinəmə-dəfn elə,
Ağlayırsan-sağlığımda ağla sən.
Qəhrin varsa, sağlığımda qəhr elə,
Ağlayırsan-sağlığımda ağla sən.

Varmı indi ahdan yanan Kərəmlər,
Odu odla söndürəcək Sənəmlər?
Bir də çətin ələ düşə bu dəmlər...
Ağlayırsan-sağlığımda ağla sən.

Gedən gedər, qəmi qalar bir içim,
Fərqi yoxdu: ya üç mini, ya üçü...
Məzar üstə çoxu ağlar görk üçün,
Ağlayırsan-sağlığımda ağla sən.

Qorx ki, sabah qəbirlər də capıla,
“İnciləşən” göz yaşları qapıla,
Göz yaşları alverçisi tapıla,
Ağlayırsan-sağlığımda ağla sən.

Ölüm odur-başda oturt, baş olmur;
Sağlıq odur-təriflərə aş olmur;
Daşa da bük, daşı da bük-daş olmur;
Ağlayırsan-sağlığımda ağla sən.

1987.

AĞLAMA, QORXURAM GÖZ YAŞLARINDAN

Yenə gözün dolu, ürəyin dolu,
Təsəlli sənindir, gileylər mənim.
Vallah, öz içimdə öz dərdim donur,
Vallah, bu gileylər kül eylər məni.

Gözündən ovcuna arx açdın, yetər,
Əl atsan, çiçəklər solar, quruyar.
Üzünün yangısı ocaqdan betər,
Buludlar quruyar, sular quruyar.

Mən nədən yapışım, nədən barınım,
Gözlərin varisi göz yaşlarıdır.
Qadın ziynətinin, qadın varının
Ucuz mirvarisi göz yaşlarıdır.

Hələ dostlarım var-əli qolumda,
Bir dərdə itiyəm, bir dərdə tuşam.
Gecədən gündüzə gedən yolumda
Bu göz yaşlarına çox uduzmuşam.

Gördüm gülüşündən güləb yağanı,
Bir gözü qızıldı, bir gözü gümüş!
Duydum bir məqamda o ağlağanı;
Gözü ağlayanda qəlbi gülürmüş!..

Dərdiylə, qəmiylə qoşa yatdığım
O necə nəfəsdi, o necə səsdı,
Büdrəyib aşanda əl uzatdığım
Dikəlib qalxanda əlimi kəsdi.

Yıxıldım, yıxana qəhmər durdular
O göz yaşlarına inandıqlarım.
Gözümdə hörümçək toru qurdular,
O göz yaşlarına inandıqlarım.

Qoy belə nə odum, nə gözümlə olsun,
Ayıl bu tənəli söz daşlarından.

Götür gözlərimi, dörd gözüün olsun,
Ağlama, qorxuram göz yaşlarından.

Hələ dostlarım var - əli qolumda,
Bir dərddən uzağam, bir dərdə tuşam.
Gecədən gündüzə gedən yolumda
Bu göz yaşlarına çox uduzmuşam...

1987.

YAŞAT MƏNİ

Bu dünyada qurmaq çətin, yıxmaq asan;
Bir təkanla dağ yıxılar, yıxan olsun.
İpə dönnəm-əgər göyə çıxan olsun;
Odun sönsə, qorun ollam,
Yaşat məni!

Harayımı batırmağa səs alınca;
Tərsi düzə cəm eləyib, tərs alınca,
Mənə balta qıcıyandan dərs alınca,
Baltan ollam, qolun ollam,
Yaşat məni!

Əyri yoldan ayılı yolun yaşı qədim,
Üzüyündən üzüyünün qası qədim,
Bilməm: eşqin yazı qədim, qışı qədim...
Yazın olum, qarın olum,
Yaşat məni.

Haqq-bir daşdır,
Nahaqq-dərə, bir ağ dərə:
Zülmətsevər yalquzağa qulaq dərə;
Qara selin gurultusu qulaq dələr...
Nahaqqa haqq qurum ollam.
Yaşat məni.

Qar altında yaz gözləyən əkin kimi,
Ədalətə heykəl yonsan, əklil kimi.
Doğruya qan, şərə qalxan vəkil kimi,
Gərək ollam,
Qoru məni,
Yaşat məni!

1987.

MEYMUNA ƏL ÇALMAQ ÖYRƏDƏN UŞAQ

Meymuna əl çalmaq öyrətmə, bala,
O bir gün özünü oyada bilər,
İnsan dünyasından əl çala-çala
Heyvan dünyasına qayıda bilər.

Yığılar başına dost-tanışları,
Hər ağız açana əl çalar qonaq.
Sonra bu vərdişə uyan başları
Ağıllı başlardan kim ayıracaq?!

Ədalı başçılar qızar, qızınar,
Meymun da meymuna alçalar indi.
Daş üstə kəkliyi didən quzğuna,
Daş atan meymunlar əl çalar indi.

Meymuna əl çalmaq öyrətmə, bala,
Uşaqsan, bu ağır bir dərddi, bəlkə,
Palıd yarpaqları əl çala-çala
Palıda əyilmək öyrətdi bəlkə.

Gərnəşər ağac da, daş da, qala da,
Tülkülər, dovşanlar xoşlar bu dəbi.
Tikilər fillərə yaxın talada
Çəpik qərargahı, alqış məktəbi.

Arı balsız qalar, qarışqa dənsiz,
Vaxt tapmaz ot çala, çəpik çalanlar.
Çətin ki, yorulsun, səbri tükənsin,
Meymuna əl çalmaq öyrətmə, bala,

Köhnə duruşunda baxar dağ-dağa,
Dağ qonşu ucaya uca dağ deyər.
Meymun güllüyündə sülək sağsağan
Qanad çalmağına əl çalmaq deyər.

Birdən əl çalmağa şir payı-sillə!
Meymunlar meymunluq eləsə-azdır.
Birdən bu cəpiyə şirniksə sirlər...
Bir meşə qoşulsa bu səsə-azdır.

Yaxşıya yamanlıq öyrətmə, bala!
Meymuna insanlıq öyrətmə, bala!

1987.

VƏFALIYA CAN QURBAN...

"Vəfasız atar gedər".

Hec bilmirəm kimdi, yazan, kimdi oxuyan?
Vəfaliya qurban olmaz can nəyə layiq?
Kimdi səhər səfəqindən çələng toxuyan?
Kimdi deyən: ölüm sözü ölməyə layiq?

Səhər-səhər qapı döydüm-ürək qapısı,
Dedim: "Əhdə vəfalıdan bir dəstə çiçək...
Seldən qopub, yeldən qopub,
Oddan yapışıb,
Bir də bunu bu ünvana kim göndərəcək..."

Üz dönəndə ünvanlar da sıfətsiz, uçrum,
Yaxşı olub cib töhfəsi gül töhfəsindən...
Durub indi daşı öpüm,
Taxtanı qucum?
Nitqim batdı, dilim dondu "dil töhfəsindən".

Nə yaxşı ki, yaxşılardan ünvanı dünya,
Qum üstündə söz göyərdir sayalı əllər.
Ovundurdu sinəmdəki dünyanı dünya,
Əl uzatdım—
Gül uzatdı vəfalı əllər.

...Göy gurlayır, yağış yağır, ildırım çaxır;
İtən nəgmə, batan nəgmə doğulur yenə.
Təzə çəhlim, təzə cığır yollara çıxır,
Təzə səslə köhnə nəgmə oxunur yenə...

Mən bilmirəm əhd-etibar azalıb, artıb?
Odun rəngi, otun rəngi dəyişməzdi ki...
Köhnə dəbdə layla demək köhnəlib artıq,
Bəs neyləyək?
Körpə səsi "köhnə" sədi ki...

Dəli könül, vəfasıza nə söz, nə hədə,
Can qurbandı söz yazana, oxuyana da!

Daş heyifdi, vəfasıza, daş atma hədə,
Dəli könül, görək qeyri nə düşür yada...

Bəd əl düşür öz fəndinin mənəgənəsinə,
Məqam tapdı-qənimini qənimət verir.
Zamanını çək zamanın məhkəməsinə,
Zaman üzü dönüklərə zəmanət verir...

1987.

YALANÇININ EVİ YANDI...

Yalançının evi yandı göz qabağında,
Hamı baxdı, hamı gördü,
Hamı inandı.
Şübhəsi yox: ilanın da, qurbağanın da:
Evdı-yandı, daşdı-yandı,
Torpaqdı-yandı.

Yalançının dili yandı göz görə-görə,
İnanmadı dili alov yaxanlar belə.
Xəbər yetdi ona töhfə dil verənlərə,
İnanmadı kirpiyindən yaxınlar belə.

Ağlığına inam itər dağda qarın da,
Ara vuran bal qatanda şərə, qeybətə.
Yalançının dili yanmaz, söz bazarında
Yaxşı yalan satılarsa yaxşı qiymətə...

24 mart 1987.

SÖZ AÇIQ OLANDA...

Dur aç pəncərəni açıq havaya,
Qorxma görünməyə,
Görməyə qorxma.
Dur, ey yoldaş insan, dur çıx havaya;
Dur, təzə gözlə bax köhnəyə, qorxma!

Nə qədər söz udaq, dil sancaqlayaq,
Göyərdi pıçıltı qapı dalında.
Bizi anlayanı, biz də anlayaq,
Səsimiz qovruldu qapı dalında.

Burda iddiamız başdan yuxarı,
Qapılar dalında pələngik, şirik,
Burda başımızı yaddan çıxarıb,
Özgənin başıyla fikirləşirik.

Söz açıq olanda-göz açıq olur.
Göz açıq olanda-"beş", "əlli" deyil.
Söz açıq olanda düz düzə quldu,
Şapalaq zərbədi,
Təsəlli deyil.

Dartmalar, didmələr, fəndlər, bölgülər
Oxunu gizlədən yay ola bilmir,
Biclik tələsindən qaçan tülkülər,
Düzlük tələsindən yayına bilmir.

Qoşa buynuzunu gizlətmə başda.
Qarnını deşəcək-içinə çəksən.
Özünə görünsən sən açıq-aşkar
Elə özgəyə də görünəcəksən.

Sirr açar, dürr açar açarımız da,
Od donsa, buz yansa-inam ələnməz;
Söz açıq olanda içərimizdə
"yalanlar, filanlar" qafiyələnməz.

Boş vədə fil olsa-dizi qatlanar,
Tarixin "düzü düz" varağı ağdır;
Açmağa düyünlü həqiqətləri
Duyumlu barmaqlar tapılacaqdır.

Ədalət qamçısı qəzəb soyudur,
Qırımlar, qurumlar itirməz onu,
"Açıq söz" dediyin qızıl suyudur,
Pas atan ağıllar götürməz onu.

Ötəri hay-küydən qulağım batar,
Yalançı köçəri,
Yalan köçəri.
Acdım ürəyimi, acdım taybatay,
Xoş gördük, doğru söz,
Buyur içəri...

1987.

VƏZİFƏ, İNSAN...

*Vəzifə insana şan-şöhrət deyil,
insan vəzifəyə şöhrət olmalı!*

Bəxtiyar Vahabzadə.

Kecərdin göylərin yeddi qatından,
Çağlayan çağında nə çağa düşdün!
Ayağın üzüldü mənəşəb atından,
Ayağın üzüldü—
Ayağa düşdün.

Yolun əvvəlində görünmür sonu,
Bu gülünc sonluğa gülməzdin onda.
Sağ gözüün sol gözə qonşuluğunu
Bilməli olsan da, bilməzdin onda.

Devikmə, təntimə, özünü yolma,
Yoxdu ötürmələr, qarşılamlar,
Bu həmin qatardı, həmin yolunan...
Bu həmin adamlar, o qarışıqlar...

Özün öz gəzənin, özün itiyin,
Bir daş yaddaşında izin qalıbsa,
Qonşu pişiyinin, qonşu itinin
Üzüne baxmağa üzün qalıbsa,
Səhərlər eyvana çıxmağa qorxma.
Üfüqə, Günəşə baxmağa qorxma.

İndi öz hökmünlə ev dustağı sən,
Üzü dönüklərə dönükdür bu xalq,
Əyil, sürət üzünə bu torpağı sən,
Əyilsən, bağışlar, böyükdür bu xalq.

Bir dən bitirmədi öz alın tərini,
Yox Günəş zərrəsi qanında, yazıq,
Yazıqdı yaşmaqlı pəncərələrin,
Dost əli açmayan qapın da yazıq.

Hərdən çıx sahilə ayaq gəminlə,
Su səni daşlamaz, meh səni yıxmaz:
Cavanlıq dostların şeş-beş dəmində,
Vəzifə dostların sahilə çıxmaz.

Mənəmlik, hərislik gözdən tük qapar
İnsan alçalanda, insan enəndə.
Vəzifə çapardır, kəmfürsət çapar,
İnsan öz əliylə yəhərlənəndə.

Duyarmı eyhamı söz duymaz qalın,
İnsanlıq ən qədim qoruqdu yerdə.
Vəzifə itəndə insanlıq qalır,
İnsanlıq itibəsə-yer yoxdu yerdə.

1987.

GÖZLƏYƏNİM OLAYDI...

*Gedən yerim olaydı.
Qabil.*

Gözləyənim olaydı...
Məndən qabaq deyiblər,
Başdan gələn boş sözü
Başa çomaq deyiblər;
Gedən qalandan qopur,
Qalana dağ deyiblər;
Hər ağılsız addımı
Ağla yamaq deyiblər;
Söz hikmətə dönəndə-
Qızıl tabax deyiblər.

Gözləyənim olaydı...
Elə səmtə gedəydim:
Elə səmtə-görəydim:
Quzular qurd yeyəndir.
Toxlar toxluqdan doyub,
Toxlar sükut yeyəndir.
Aclıq aca plovdur,
Aclar ümid yeyəndir.
Gözləyənin yanına
Səsləyənim olaydı...

Elə səmtə gedəydim,
Elə səmtə, görəydim
Ulduzlara çatmağa
Mələklər at satırlar.
Əlsiz-ayaqsızlara
Quşlar qanad satırlar.
Bir görəydim əzənlər
Necə "imdad" satırlar.
Tale qoyub hərraca,
"Ay haray-dad"-satırlar!

Gözləyənim olaydı...
Kaş o günü görədim;
Sədamın əks-sədami
Öpdüyünü görədim;
Yerin yerə halallıq
Səpdiyini görədim;
Həlimliyin büdrəmiz
Sərtliyini görədim.
Mindən bircə namərdin
Mərdliyini görədim...

Gözləyənim olaydı...
Görüş müşkül olsa da,
Təzədən alışardım
Atəşim kül olsa da;
Ölüm yedəkçi olsa,
Batmaz ömür yelkənim,-
Özümü saxlamasa,
Saxlar diri kölgəmi!
Gözləyənim olaydı...
Gözləyənim olmasa,
"Döz" deyənəm olaydı...

7 dekabr 1986.

TİKANSIZ YAZILAR

Dostum İsaya.

Tikanlı yazılar yazdığım yetər,
Kağız da, qələm də dincəlsin bir az.
Nə qızıl üzəngi, nə gümüş yəhər,
Yol hamar olmasa könül oxsamaz.

Bəs kimdən "töhfədir" yolumda bu tir?
Yolum, yol kəsəni kövrək görmədim.
Çiçək talasında qanqal da bitir,
Heç bundan darılan çiçək görmədim.

Tikansız yazılar-kökü dərinədə.
Sözə arğac elər söz bildiyini,
Tikanlı yazılar çax-çax yerində,
Zaman üyüdəcək öz bildiyini.

Mələklik yaşıdır-deyək ki, yaşım-
"Bütün su arxları süd dartır gecə..."
Uçuma söylədim: "nənnidi", yaxşı,
Uçuma gedənin qolundan, necə?..

Bəlkə az düşünüm, dayaz düşünüm?-
"Oların", "olmazın" təkəri birdi.
Arı tikanıyla ilan dişinin
Bəlkə çəkisi bir, zəhəri birdi.

Bəlkə heç görməyim görünən qəmi,
Malalı ömrə də ömürdü deyim.
Xəyanət caynaqlar didsə sinəmi
"Qarışqa tükümü gəmidir",-deyim?

Qurda quzu desəm-bu, qurd arzusu,
Yazıqlıq bacarır cəllad olanlar.
Quzuya qurd desəm-istəməz quzu,
Yazıqlar! Hər dəmdə yazıqdı onlar.

Taleyim, taleyin hökmünü çağır,
Ömrümə qış verdi-qarı yarımçıq...
Könlümə üz tutdum yır-yığış çağı,
Baharı yarımçıq, yarı-yarımçıq...

Bu dünya güllükdür, əgər inansan,
Bir lələ camına dolmaq olurmu?
Söykənək bildiyim qara tikansa,
Gör onda tikansız olmaq olurmu?..

Hardasa işıqdan cələng toxunur,
Hardasa səsimə dağ qulaq asdı:
Nə yaxşı dost sözü palıd toxumu,
Nə yaxşı tikanı becərən azdı...

1987.

XƏBƏRİM OLMADI

Bu mənzilə necə yetdim,
Vallah, xəbərim olmadı.
Hecdən qaçıb, hecə yetdim.
Vallah, xəbərim olmadı.

Bu dağlar üzü ağdılar...
Qarını pünhan sağdılar,-
Qara üzlərə yaxdılar!-
Yaylaq, xəbərin olmadı.

Dünən özümü yormuşdum,
Günəşli göydə kor quşdum...
Üzü uçuma durmuşdum,
Qorxaq, xəbərin olmadı.

Daşda, dəmirdə yaşadım,
Açıq qəbirdə yaşadım,
Dəni xəlbirdə yaşadım,
Torpaq, xəbərin olmadı.

Bu necə dəhnə: yuyundum,
Bu necə novça: üyündüm,
Nə arxdı açdın, suyundan
Allah, xəbərin olmadı...

1987.

PUŞKİNƏ

Necə deyim: ölmünün yüz əlli ili?..
Sənin əlin tətikdədir yüz əlli ildi.
Çox xırdalar bərk ayaqda qeybə çəkilir,
Böyük dərdlə vuruşana böyük deyildi.

Səndən keçdi Rusiyaya atılan güllə,
Namərd bilir: xalq ürəyi-şair ürəyi!
Ölümsüzdür açıq-aşkar açılan güllə,
Qara həsəd gizli-gizli yeyir ürəyi.

Hər xəyanət uçrumundan bir tale alsaq,
Min gecəmiş,
Min kücəmiz çırağban olar.
Məncə, şair qüruruna daş atan alçaq
Anasına-bacısına kəm baxan olar.

Sənin səsin: "Hər zamanda, zamandan qorun
Qalır pislər yaddaşında, pis illər
ölmür!

Bir Dantesə bəddi bircə hörümçək toru,
Çətin odur-qatil ölür, qatillər ölmür".

İndi qatil min donludu,
Bir donlu deyil.
İndi "ağıl daşqınından" qatil artmada.
İndi qatil atlı deyil,
Faytonlu deyil,
İndi qatil ulduzlara kəmənd atmada!

Şair səsi el səsinə allahdan yaxın,
Hər diri söz, hər incə dil bir inci
zərrə.

Nəsiminin qürubunu görsəydin, yəqin
Sən birinci namizəddin ikinci yerə.
Yenə şair güllələyir görünməz əllər,
Yenə səsi səs göyərdir Nerudaların,

Taxıl əkir, un ələyir fənd bilməz
əllər.

Yenə əllər ətəyində yağışın, qarın.
Ölməzliyi ucaldana ölməz deyilir;
Qibtəcini kindi boğan,
Kindi öldürən.
Gəl geriye varaqlayaq yüz əlli ili,
Qatil, görək kimdi ölən, kimdi
öldürən"

1987.

ÖLÜM QORXUR QƏLƏMDƏN

Qələm mənim yol yoldaşım,
Qələm mənim oxum, nizəm.
Qələm mənim söz qardaşım,
Qələm mənim mübarizəm.

Qələmimdən gen düşəndə
Öz-özümə yaslanıram,
Öz-özümə əzilirəm,
Köhnəlikləm, paslanıram.

Masam üstə yallı tutan
Giley olur, qeybət olur,
Göz oxşayan gözəlliyə
Gözəyari qiymət olur.

Qələm mənə-dağlara çıx,
Buludlara dırman deyir.
Yamanlığın ağzına sən
Qaya kimi yaman, deyir.

Qələmimlə dil tapanda
Yön alıram gündoğana,
Bu məqamda ölüm istər
Yeri dana, göyü dana.

Qələm ucu top gülləsi,
Qəm sarayı yıxır qələm.
Gülləsini düz ölümün
Gözlərinə sıxır qələm.

Ey qələmim, qəhr olundu
Çox imkanım, çox inadım.
Hikmətini gec anladım,
Qüdrətinə gec inandım...

MƏNƏ BIGANƏLİK ÖYRƏT, ÜRƏYİM

Mənə biganəlik öyrət, ürəyim!
Qıvrılım içimdə,
Yatım içimdə.
Yaxşını yamandan seçə bilməyim,
Büdrəyim, yıxılım, batım içimdə.

Bir gündə ütsələr meşəni yolub,
Yıxıb sürüsələr dağları, susum.
İçib məst olmasam, baxıb məst olum,
Desələr bulağa şərəbdır bu su.

Sapanda güc olum, daşa ağırlıq,
Tənha ulduzlara daş atan olsa,
Deyim "xəlbirlənən" daş-qumdur artıq
Yetimi, yesiri yaşadan olsa.

Hec üzü qaraya üzüm gülmədi,
Sən ki, tanıyırsan, ey ürək, kiməm!
Pərvanə olanda o kəs bilmədi,
Biganə olanda biləcək kiməm!

Bir az da özümü yandırısın ahım,
Düz olum, bilməyim düz olmaq nədi.
Satanın nəyinə gərəkdir axı
İynə olmaq nədi?
Biz olmaq nədi?

Oba yerlərinə baxıb ağlayım,
Tüstüsüz ocaqdan nə pay, nə umu.
Odunu nə vaxtdan qara bağlayıb,
Alovu nə vaxtdan ağzını yumub.

Quruya yaş olmaq hünərdir bəzən,
Bəzən də bu hünər girovdu nahaq.

Səni sinələrdən çox asmışam mən,
Bəs səni sinəmə kim qaytaracaq?

Elə daldalanım alqış zalında
Xəbərim olmasın alqışlayandan.
Xəbərim olmasın haqqı yanandan,
Xəbərim olmasın haqqı danandan.

Çəkim qoltuğuma qulaqlarımı,
Bilməyim göy payı yağışdı, qardı.
Bilməyim sel çəksə ayaqlarımdan,
Sel kötük apardı, insan apardı...

Ürəyim, öz dərdim özümdən ağır,
Hər hökmün andınla üz-üzə durur.
Ölü sağlığımın sayıqlamağı,
Diri mərhumluğun çağırışı budur...
Mənə biganəlik öyrət, ürəyim...

27 iyul 1988.

VAXTINDA GƏLMƏDİN

Vaxtında gəlmədin...Mən məndim onda,
Qanadım yerində,
Qolum yerində.
Mən onda eşqimin ağ otağında
Olsam da, olardım qurum yerində.

Vaxtında gəlmədin. Bir çıxacaq yola,
Bir gedək bir ömrün sonuna kimi.
Yollarda yorulaq, yolları yoraq,
Qəlbimiz baş-başa sönənə kimi.

Mən də çox ürəyə od dartdım hədə,ər,
Heç vaxta sığmadı havalı vaxtım.
Caynaqdan, qaynaqdan uzaqdı hələ
O mənim abırlı, həyalı vaxtım.

Görmüşəm vədəsiz batən səsləri,
Hay çəkən qayarı, daşı görmüşəm.
Xəyanət işində ustad kəsləri
Dəyanət işində naşı görmüşəm.

Ha dedim özümə özündən əl çək,
Uysan hər havaya, oynamaq asan...
Taleyin dalınca gedirsən, gərək
Qovrulsan, sovrulsan, qayıtmayasan.

Mum oldun, qum oldun daşa söykərib,
Sinəndə göyərtidin daş xınasını.
Buluddan su alsə qızıl heykəlin...
Zaman sındıracaq tez sınağını.

Danışsaq çıxacaq dərd bir-bir üzə,
Qəlbimiz gülü buz külqabı kimi.
Biz indi gərəyik bir-birimizə
Gərəksiz rəsihət kitabı kimi.

Səni kim yolladı ömrümə qonşu,
Qayıt cəhlimini yolumdan ayır.
Mən indi yol azan bir səhra quşu
Səsim də, sözüm də sözə baxmayır...

Vaxtında gəlmədin...
Vaxt köhlən atdı.
Vaxtında yalına yatanlar udur.
Yer göyə tulladı, göy yerə atdı.
Budur gecikənin töhfəsi, budur...

20 iyun 1988.

ŞAİR, NƏ QAZANDIN?

Şairəm, eşqim də öz qəlbim kimi mərdanədir.

Ə.Vahid

Yalan yalmanına əli dəymədi,
Üzəngi bassa da tərəfçi çapar.
Baş də əydirmədi, baş da əymədi.
Dili dil acmadı ağılından qabaq.

Mən onu görmüşdüm nurani çağda,
Qızıla sarınmış yumaq kimiydi.
Mən onu görmüşdüm pirani çağda,
Uşaqdan da uşaq, uşaq kimiydi.

Sınardı, deməzdi ürəyim sınıb...
Yerə də, göyə də halaldı andı.
Manat əvəzinə əlyazmasını
Aca-yalavaca bağışlayandı.

Qəlbində bir işım Məcnun gümanı,
Dəminə dəmkəşdi qəmi də hərdən.
Azanda, çaşanda öz ünvanını
Dönüb soruşardı sürücülərdən.

Mən onu görmüşdüm ürəyi güzgü,
Palıd gövdəsinə bənzəri vardı.
Mən onu görmüşdüm üzü, üzgün.
Büdrəsə, qarışqa tapdalayardı.

Onu görməmişdim o illərdə ki,
Xəyanət yorğandı mərdanəliyə,
Zaman da ikili, zaman da iki,
Zaman da yarığandı mərdanəliyə.

İnsana qanaddı adi həvəs də,
Həvəsi gözündə qalanlar azmı?

Məhbəs də, qəfəs də, həbs də, qəsd də
İnsan mərd olanda həddini aşmır.

Ağ yola səslərdi istəklər onu,
Mərdin söykənəyi qayadı, dağdı.
Mərdanə olmasa küləklər onu
Qatıb yarpaqlara aparacaqdı.

Mən onu görmüşdüm ürəyi güzgülü,
Mən onu görmüşdüm üzülü, üzgün;
Hec onu görmədim hüznü, küskün;
Sair, nə qazandın mərd olmağınan!

1988.

KƏNDLƏ ŞƏHƏR ARASINDA

*Məndən əvvəl bu məzmununda yazıl-
mış bir şerə nəzirə.*

Ömrüm keçdi
Kəndlə şəhər arasında.
Bulud əkdim, sel üyütdüm,
Xeyirlə şər arasında.
Tikə uddum, loğma uddum,
Balla zəhər arasında,
Çox ağ üzü qara gördüm
Ağ qəndillər arasında,
Ömrüm keçdi,
Kəndlə şəhər arasında...

Düşünürəm bu dünyada
İtən nəyim, qalan nəyim...
Kəndliyəmsə,
Nə atım var, nə inəyim;
Sır-sır axan bulağım yox,
Allı-güllü yaylağım yox,
Şəhərliyəm,
Elə dəmlə bir çağım yox,
Elə əlvən otağım yox...
Ömrüm keçdi
Kəndlə şəhər arasında.

Asfalt üstə "beş-daş" atdım,
Çox "qərcimə-daş" oynadım,
"Beş-daş" atdım.
Beş daş uddum.
"Təkmi-cütdə" təklik uddum.
Yaxşı yalan demək uddum,
Yaxşı yalan yemək uddum,
Ömrüm keçdi şəhərlə kənd arasında.
Cəhrəsiz, nehrəsiz

Alaçıqlar gördüm.
Eldən elə qaçırılmış
Qaçaqqlar gördüm.
Boylu-buxunlu alçaqlar gördüm.
Gəzdim işıq dəyirmanı
Kəndlə şəhər arasında.

Yük daşdım
Sözlə bəşər arasında.
Xətainin ayağına
At yolladım
Qış ilə yaz arasında.
Səttarxana heykəl yondum
Kürlə Araz arasında;
Ömrüm keçdi
Qələm-dəryaz arasında,
Hələ get-gəl qurtarmayıb
Bu dünyayla
Məmməd Araz arasında.

18-19 mart, 1988

YENƏ BU KÜLƏKLƏR...

Yenə bu küləklər qoymayır yatam,
Bir səmtə səsləyir hər əsən külək,
Küləklər ağzında didilir adam,
Bunları kim didib,
Kim əyirəcək?

Kiçik kiçildikcə böyük böyüyər,
Yıxanı yıxanın qərəzi olmaz.
Özünü itirən özündən deyər,
Hörümçək torundan tərəzi olmaz.

Sərsəri küləklər gəvəzə qarğa,
Səllimi küləklər yüyənsiz qadın.
O qənim-qəlbində yanan çırağa,
Bu qənim...Vay odu arada qaldın.

Bu hansı tufandı-babası boz qurd!
Qeyb olan nəfəsdür-külək donunda.
Torpağa hopana yurd oldu bu yurd,
Səmaya qalxanlar şimşək donunda.

Qoca küləklər var-Nizami səslə,
Ucalıb, ucaldan onu anlayan.
Bir əsim əsməsi səhraya bəsdilə
Bulud soyundura, sel heşanlaya.

Qapqara küləklər gecələr əsir,
Ağ geyir dan yeri ağaran kimi.
Aparır adamı qurd vahiməsi
Qoyunu dalınca aparan kimi.

Nə qədər dağ öpdüm, yer qucaqladım,
Yurdumdan-yuvamdan doyan olmadım.
Külək səslərinə qulaq bağladım,
Külək vədlərinə uyan olmadım.

Yol azıb, ünvandan ünvana axır,
İnam satmalıdır, vəd satmalıdır.

Bu yazıq küləklər aldanıb axı,
Bəlkə də haqqı var- aldatmalıdır.

Kim duyar bir qəlbin hay-harayını,
Mən düzəm "düz əllə" düzləşməmişəm;
Hələ ürəyimin "Qış sarayını"
Yıxan küləklərlə üzləşməmişəm.

3 iyul 1988.

* * *

Xəzəli pul olan bağın
Bağbanından qəpik çıxmaz,
Bardan bara salam görən
Əriyindən ərik çıxmaz.

Dərd dərədi, dərə mindi;
Çəyirtkələr dəvə mindi;
Dovşanlıq ki, dəbə mindi,
Göy talaya əlik çıxmaz.

Zaman çeynər yeyin-yeyin;
Yavanlıqdı yalan-yeyin;
Yüz də deyın, min də deyın:
"İsmi dönük dönük çıxmaz..."

Söz qənirsiz gözəlimdi,
Düz yolumdu, düz əlimdi.
Neyləyim ki, öz əlimdən
Öz əlimə çəpik çıxmaz.

Adı Pənah-pənahı yox.
Günah paylar, günahı yox,
Bu Allahın, Allahı yox,
Heç dərdimə şəriki çıxmaz.

12 iyul 1988.

KÖHNƏ DOST

Xoş gördük, köhnə dost, köhnə nəğməkar,
Bəlkə lal olmuşuq ikimiz də bir.
Bəlkə qələmimin qulaqları kar,
Bülbül nəğməsini eşidə bilmir.

...Göydən gül ələndi güllü bağlara,
Bu yağış suları su deyil, öddü.
Qarğalar daraşdı ağ bulaqlara,
Bülbüllü gülsəndə sərcələr ötdü.

Bülbül nəğməsi də şair nəğməsi,
Susdurmaq çətindir, küsdürmək asan.
Bəsdir incə səsi, incə nəfəsi
Eşitdin hürəsən, ya banlayasan...

Xoş gördük, köhnə dost, vəfalı köhnə,
Sinəndən qoparı sinəmə yazdım.
Bir az da qıy çəkib, hayqırmaq öyrən,
Yıx-çat dünyasında oxumaq azdı.

Göy qara dumanlı, sular bulanıq,
Dərədə cən zəhər, düzdə dən zəhər.
Nəğməli quşların qanadı yanıq,
Otdan his tökülür, çiçəkdən zəhər.

Nə yaxşı dil açdın, dilinə qurban;
Sən elə bu dilin oduna düşdün.
Susub mürgüləyən, yatıb yorulan
Kağızım, qələmim yadıma düşdü.

Nə yaxşı dil açdın-dillərə hayan,
Bir yaşıl yarpaq da ayılsa bəsdir.
Mən çoxdan bu səsin sorağındayam,
Necə yol sağsağan yolumu kəsdi.

Xoş gördük, köhnə dost,
Mən bir də, bir də
Anladım: küsənin yolu bir qarış...
Nəğməli ömürdə, sözlü ömürdə
Susmağın özü də ölüm olarmış.

Quba, Digah, 13 iyul 1988.

SİNƏM SƏHRA SİNƏSİ

Səhra qumlarının hesabı varmı?..
Səhra küləkləri cilova yatmaz.
Sinədə itəni tapmaq olarmı?
Küləklər qayıdar,
İtən qayıtmaz.

Özümü gəzirəm əli çıraqlı,
Çəkisiz, ölçüsüz qum dənəsiyəm.
Hər yolun, çəhlimin qapısı bağlı,
Qarışqa fəndləri öyrənəsiyəm.

Suyu bir dəhnədən: əyrinin, düzün...
Bir gözdə haqq yatır,
Bir gözdə nahaq.
Qaraquş gecəni, ağuş gündüzü,
Tələdən, cələdən kim qoruyacaq?

Təklərə hay verib, tənha qalmışam,
Sinəmdən ay doğar-qaranlıq olsa.
Sonuncu qorumla od qalamışam.
Yanarlıq olacaq-
Qanarlıq olsa.

Sənə də yol verdim, süləngi xayın,
Əli məşəllidir bələdçi peşəm.
Sürün öz yuvana, sürün arxayın,
Mən çox yıxılmışam, sürünməmişəm.

Bəzən buz içində od saxlayıram,
Dəvə yüklərimi qarışqa dartır.
Bəzən düşmənim qucaqlayıram.
Hardasa bu dəmdə dostlarım artır.

Əkinim-bicənim baharlı, qışlı,
Yağışsız buludu torpaq eşitmir.

Yüz il qulağımın dibində qışqır,
Ürək eşitməsə, qulaq eşitmir.

Bir qum dənəsində uyuyan qoram,
Səhra sinəsidir sinəm deyirəm.
Səhra dözümündən dözüm qoparam,
Səhra yangısında sönəm, deyirəm...

14 mart 1988.

HESABAT

Bəzi yalançı-palançı
təsərrüfat rəhbərlərinə

Dolaşdıq tarlanı, bağcanı, bağı:
Buyur yaddaşını köməyə çağır;
Çağır tərəzini, çağır qapanı,
Çağır çağırışlarda şöhrət tapanı.

Sözdür-çəkəni yox, ölçəni yoxdur,
Yüklə, sicimi yox, örkəni yoxdur,
De ki, deməlini hələ demirəm;
İnəklər cüt doğub, qoyunlar üçəm...
Yalan at çapanda əlildi vicdan,
De ki, düzlüyündən əyildi vicdan.
De ki, işləməkdən pas atıb bu xış.
Dörd fəsil yerinə qışladı bu qış.
De ki, hörümçəklər hana toxuyur,
Naxırcı mallara qəzet oxuyur.
De ki, kəllərimiz filləri yıxır,
De ki, fil gücümüz kəlləri yıxır;
Əzmimiz ucaldıb dağ qızılları,
Südlə suvarırıq "ağ qızılları",
De ki, bunlar qalır-demədiyim bir:
Çaylar at yerinə yedəklənibdir!
Yağış ələməyə ələyimiz var,
Bulud bələməyə bələyimiz var.
Çöllər də, düzlər də dümdüz-yerində,
Gecə növbə çəkir gündüz yerində,
Var olsun-üyüdən ağız, bu boyda,
Açıb sinəsini kağız bu boyda,
Olmazlar, olarlar hamsı yerində,
Qalmazlar, qalarlar hamsı yerində.
Sən deyən, mən yazan, nə desək-deyək,
Sonra da alqışlar təsdiqləyəcək;
Plan bu qədərdir, yalan bu qədər:
Talan bu qədərdir, qalan bu qədər,
Donan bu qədərdir, yanan bu qədər,

Bilməz bu qədər, qanan bu qədər.
 Noxta bu qədər, palan bu qədər,
 Yüyənsiz, qamçısız qalan bu qədər.
 Oynayan bu qədər, çalan bu qədər.
 İsmətli bu qədər, filan bu qədər...
 Söz də ki küt düşmür, nə qədər deyir,
 Dişimiz qalmaq söz çeynəməkdən,
 Bol məhsul olarmı, balam, bu qədər?!

1988.

QALMADI

Məndən bu dünyaya nə qaldı görən?
 Bir odl, ocaqlı oda qalmadı.
 Suyundan oduma arx açdım, suyum
 Od alıb qarışdı oda, qalmadı.

Bilməm o nankorun qəsdı nə idi?
 Özü insandırsa, əslı nə idi?
 Gümanım bu dostluq qəsrinə idi,
 O da tez dağıldı, o da qalmadı.

Köçdü göylərimdən gözünə hər qəm,
 Mən belə qurumuş saman çöpüyəm.
 Körpüsüz bir çayam, çaysız körpüyəm.
 Məndə dərd qalmadı, qada qalmadı.

Zaman zəlzələdi, ülfətdi zaman,
 Halal şöhrətlərə şöhrətdi zaman.
 Elə azğınları titrətdi zaman,
 Birindən bir ağız səda qalmadı.

Bir dünyam Vətənin xəritəsidir,
 O, göz dağılayası, göz örtəsidir.
 Şer, söz səhəri, söz ertəsidir,
 Vətənə qaldısa, yada qalmadı.

25 iyul 1988.

BU DƏRƏ DƏRİN DƏRƏ

Sağım da qayalıqdı,
Solum da qayalıqdı,
Önümdə dərin dərə...
Həyat da dərin dərə.
Ölüm də dərin dərə.
Burda quslar ötürsə
Cəyirtkələr gizlənib,
Qayalar kölgəsində
Cox kölgələr gizlənib,
Cox ləkələr gizlənib,
Burda ilan ilandır,
Mələməz quzu kimi,
Burda məğrur qartallar
Özü tapar ovunu,
Gözləri leş aramaz
Oxşarı quzğun kimi.
Gedirəm axın boyu,
Deyirəm çox qəribə,
Cox qəribə bəşərik,
Göy başımıza şərik!
Yer ayağımıza şərik,
Su üstə tumurcuqlar
Kiçilmiş gözlər kimi,
Oyulub, çuxurlanıb
İşığı oğurlanıb
İçilmiş gözlər kimi,
Bu dərə dərin dərə,
Suları sərin dərə.
Dərəyə düşmək asan,
Dərədən çıxmaq çətin:
Dərəyə qulazlanan
Torusan bir millətin,
Ayağınla düşmüşən,
Əlinlə çıxmalısən.
Özünü həfkələyib
Bir tora yığmalısən.
Birdən görsən, ilahi!
Özün özün deyilsən.

Körpü nədir, bənd nədir,
Quma özül deyilsən...
Neynər gərəksizləri
Özü gərəksiz olan,
Qədəm əyri, iz əyri,
Bir əyrisi düz olan...
Dərəyə enmə, qorxaq!
Qorxaq hellənc dasıdır,
Kim ona təpik vursa:
Dalı ona qarşıdır.
Bu dərə qurd dərəsi.
Marığında nə-rigid,
Ora düşsə kor olar
Qaranlığa hürən it.
Bu dərə dərin dərə!
Dərəyə enmə, qorxaq!
Sahilə yamaq olan
Ayaq izin qalacaq.
Sonra kim darta səni;
Bir müqəddəs əl gərək
İşıqdan sap əyirə,
Bir müqəddəs əyilə,
Bağlayıb darta səni,
Çanaqlı bağa kimi
Qəfildən ata səni.
Dərəyə enmə qorxaq,
Bu dərin dərələrə
Arazlar sığa bilər,
Bu dərin dərələrdən
Arazlar çıxa bilər,
Dərəyə enmə qorxaq!
Şah İsmayıl taxtına
Gedən yol burdan keçir,
Ədalət paytaxtına
Gedən yol
Burdan keçir:
Dərəyə enmə, qorxaq!
Bu dərə, dərin dərə...

QAÇMA MƏNDƏN

Məndən qaçma, quzu ceyran,
Məndən qaçmağa nə var ki?
Dərdimi qan, dərdimə yan,
Məndən qaçmağa nə var ki?

Bir ovçuyam, tələm yoxdur,
Tək yolçuyam, Lələm yoxdur.
Sözümə tən qələm yoxdur,
Məndən qaçmağa nə var ki?

Nur zülmətsiz haçan oldu?
Zülmətdən nur içən oldu!
Ürəyimdən qaçan oldu...
Məndən qaçmağa nə var ki?

Bu zamandır gərdişi var,
Didmə, qurma vərdişi var.
Süd dişi var, qurd dişi var,
Məndən qaçmağa nə var ki?

Dağına duman deyiləm,
Bağına tufan deyiləm.
Qaçsan da qovan deyiləm,
Məndən qaçmağa nə var ki...

1989.

ƏGƏR SON NƏĞMƏMİ OXUYA BİLSƏM...

Axsamdan səhərə yetdiyim kimi,
Əgər min arzumdan birinə yetsəm,
Əgər Naxçıvana getdiyim kimi,
Ərdəbilə getsəm, Təbrizə getsəm;

Əgər hər məkanda haqq əkənləri
Haqlı döyüslərdə qalibdi-görsəm;
Özgə torpağına göz dikənləri,
Çubuqsuz-çətənsiz qalibdi görsəm;

Əgər şah düzündən boylansam aya;
Xətai qılınıc pilləkan olsa,
O Şahlı dünyadan şahsız dünyaya,
Şahlıq ləyaqəti yollayan olsa;

Əgər son ayaqda başımın üstə,
Öz ana dilimi şam kimi görsəm;
Nəfəsim çırpınıb çıxsa qəfəsdən,
O şamda əriyən qəlbimi görsəm;

Əgər xoş anlarım, xoşbəxt anlarım
Bir gödək ömürdə baxtımaya yarsa,
Qəfləti yuxuma daş atanların,
Daşı öz qəbrinə qismət olarsa;

Əgər durnaların düzüümü düzsə,
Yayda yaylaqlara qayıdacaqsa.
Əlim ayağımı torpaqdan üzsə.
Dilim məramımı oyadacaqsa;

Qələmim dünyaya əmanət olsa,
Gözümün işığı bir gözə töhfə;
Bir də gəlişimə zəmanət olsa-
Gəlməzdim mən belə dünyaya, tövbə!

İnam olacaqdır-dözüm vardısı,
Qəmi dəm eləmək o mənə qaldı.
Bir-iki yaraqlı sözüm vardısı,
Vətəndən almışdım, Vətənə qaldı.

Qoca Xudafərin! Susmaz gur suyam:
Qəddin düzəlməmiş ölsəm, bağışla.
Görüşə bilməsəm, Nursum-nur suyum,
Ölkələr içində ölkəm, bağışla!..

Əgər son nəğməmi oxuya bilsəm...
Bir də öz gücümlə özümə baxdım:
Əgər son nəğməmi oxuya bilsəm:
Yəqin ki, bunları oxuyacaqdım...

1989.

BELƏ DÜNYANIN...

M.Müşfiqin xatirəsinə

Söz verdim, söz adlı dəfinə verə,
Tək bircə ölümsüz qərinə verə.
Umdum nə verdi ki, küsdüm nə verə?
Mən belə dünyanın nəyindən küsüm?

İtirib özündə özünü dünya,
Toyların, yasların özülü dünya...
Əlim ətəyindən üzülü dünya...
Mən belə dünyanın nəyindən küsüm?

Ömrünə vay salar, vaydan utanmaz,
Saç yolub-hay salar,
Haydan utanmaz,
Günəşdən utanmaz, Aydan utanmaz,
Mən belə dünyanın nəyindən küsüm?

Çaydı dəhnəsində xırsız əjdaha,
Gecəsi salamat çıxmaz sabaha,
İti bazarında atından baha,
Mən belə dünyanın nəyindən küsüm?

Dağ olsan, istəsə qolunda saxlar,
Büküb bir hörümçək torunda saxlar,
Yüz illik odunu qorunda saxlar,
Mən belə dünyanın nəyindən küsüm?

Bir gözü ışıqdı,
Bir gözü buzdu,
Məkirli qadındı, gülçöhrə qızdı,
Həlimdi, kövrəkdi, sərti, quduzdu...
Mən belə dünyanın nəyindən küsüm?

Başının altına yastıq qoyanlar,
Ayağı altına qumbara qoydu.

Nadanlar dünyanı qumara qoydu!
Mən belə dünyanın nəyindən küsüm?

Olsan öz haqqının köləsi belə,
Əri öz içində öləzi belə,
Ondan inciyənin beləsi belə...
Mən belə dünyanın nəyindən küsüm?

1989.

GEÇƏ PƏNCƏRƏMƏ DIRMAŞAN PIŞİK

Azdı ac gödənə yüz haram tikə,
Paslı dəmirləri gəmirmə nahaq.
İşıqla qarnını kim doyurub ki,
Zülmətlə qarnını kim doyuracaq?!
Gecə pəncərəmə dırmaşan pişik!

Sanma ki, dünyanın bəxtəvəriyəm,
Yuxuda xoşbəxtəm, o da ki-yatsam.
Nahaqq haqq əritsə mənəm əriyən,
Əsrin caynağında yumaqdı ad-san,
Gecə pəncərəmə dırmaşan pişik!

Hər haya-haraya zaman inanmır,
Bəlkə Allahlığı bacarmır Allah!
Çoxdandı qəlbimin çırağı yanmır,
Vallah, gözlərindən od versən, allam,
Gecə pəncərəmə dırmaşan pişik!

Səninçün fərqi yox hər kim çağırıd,
Qapıdan qapıya qaçmağın asan...
Mənim ürəyimə gələn cığırda
Fil azar, şir azar, hörümçək azar,
Gecə pəncərəmə dırmaşan pişik!

Söyüd də dartınır suyunu alcaq,
Bir quru kötüyün ədası yoxdur!
Qurd itdən süləngi, it qurddan alcaq,
Sinəmdə yer versəm faydası yoxdur,
Gecə pəncərəmə dırmaşan pişik!

Pəncərə sındıqca pişiklər artır,
Görən nə yemişik, nə yedirtmişik?
Astana yalayan pəncərə yırtır,
Yəqin çox pişiyə pələng demişik,
Gecə pəncərəmə dırmaşan pişik!

Elə marıtdama altdan yuxarı,
Nə var yuxarıda: bürümək, aşmaq,
Başa başsızları başsız çıxarır,
Yeri get qabını yala, ay axmaq!
Gecə pəncərəmə dırmaşan pişik...

1989.

ŞANAPIPİK

Bəzən olur: daşı yeyir ağilsız insan.

Şanapipik, bu adada çinqıl gəzmə sən,
Baban görən, nənən görən
mərzlər yox daha,
Yüngül qədəm çətinliklər üzləndi üzdən,
Ağır qədəm asanlıqlar
dırmandı dağa.
Bir azını qulağına ayıq başların...
Bir azını boğazına haqq deyənlərin...
Daşlar gördü:
Daşlıqdan pis ömür başlanır,
Dağlar gördü; dili dağlı dağ deyənlərin!

Bu adada insanlardan kövrəkdi daşlar,
Bu adada yox insandan insana körpü.
Bu adada-vicdanlara pərsəngdi daşlar,
Bu adada dimdiyində quşların çöpü.

Diri-diri dəfn olunur burda adamlar,
Qum ağlayır, daş ağlayır, insan ağlamır—
Burda düzlük dükənində yalan satılır,
Vicdan tacir paltarında—
Vicdan ağrımır!

Burda insan yurd yerini qaldırıb göyə,
Yuva qurub, yuvasına əlləri çatmır.
Burda cılız qadınların ərleri köhlən.
Burda köhlən arvadların ərleri çatmır.

...Nə yaxşı ki, qulaq tutdum xoruz banına,
Nə yaxşı ki, külək səsi səsimi uddu,
Qurd da, quş da qoy cəkilsin öz ünvanına,
Bir zağa da, bir saralmış yarpaq da yurddu.

Bu dünyanın hər küncünə soragın olsun,
Bu adanı belə gördün-hayqır, kırımə.
Daş-qaya tap, yurd-yuva qur, insafın olsun;
Şanapipik, bir də mənim yuxuma girmə...

1988.

QORXURAM

Nəydi yırğalayan bir nəhəng dağı?!
Uçrumlar zamanın yaddaşı kimi!..
Ələnib töküldü dəre aşağı
Qayalar dağların göz yaşı kimi...

Ən tənha adamdır çoxdostlu adam:
Yıxıldın, qaçacaq hamısı birdən.
Bir olsun,-pir olsun: çıxarma yaddan,
Bir olsun-pir olsun, yapış o pirdən!

Düz yola çıxmağa çoxu hələkdi,
Bəzi oyaqları ayılmaq olmur.
Bu necə oyundur!
Necə hənəkdi
Siçanı pişikdən ayırmaq olmur.

Dağ uçdu! Uçruldu?-Bilinmir bu sirr!-
Fitnəkar felləri deyilsə, nəydi?
Zamanın qayçısı düzü düz kəsir,
Səni, əl verdiyin hansı əl əydi?

Hər sözün qulpundan yapışmır əlim,
Söz alqı-satqısı heyrətdi bəlkə?
Hardasa "olarım", hardasa "bəlim"
Əsrin lüğətində nifrətdi bəlkə!

Sən dünən beləydin, qaragöz oğlan,
Bu gün də eləsən: təbi təlaşlı,
Böyükklər kölgəsi ünvanı olan-
Ay başı fırfıra, ay başıdaşlı!

Ağlım, bu eyhamı sənsiz kim anlar?
Sən çasqın qafamda bir qafa da qur...
Niyə bu yıxanlar, bu yıxılanlar
Gələndə mələkdi, gedəndə quldur?

Dərdim min olsa da sönməz çırağım,
Səsim öz səsimdən bata, qorxuram.
Şairi yalana yatan yığnağın
Özü də palana yata, qorxuram.

YAXŞILAR

Amandı , qoruyun bir-birinizi,
Qoymayın soyuya Arazı Kürdən.
Kim ata, kim sata birliyinizi-
Papağı güldəndi,
Qafası gildən...

Elə son anda da sonsuz güc ara,
Sən nəfəs-nəfəsə; səs-səsə gursan.
Aradan su keçdi-yarğandı ara,
Alasız, talasız birliyi bir san!

Yoxsa əl tutanın yıxanın qədər,
Qorxma, yaxşılardan biri min adam!
Gəzib igidlərlə qədəmbəqədəm,
Yaxşılar ordusu yaradacağam.

Ziyasız olanlar ziyanı dandı,
Yox üzüqarası "qara kütlənin".
Bir az gec inandım,
Yaxşı inandım:
Dişləri pis kəsmir ağıl kütlərin!
Amandı, qoruyun bir-birinizi!

Döyüş nə ağıdı, nə də meyxana,
Ağlağan qatlanan,-
Qatlanan sınır!
Beş gün əlinizə düşən meydana
Kürnəş bağlayanlar yığışmasınlar!

Bu hansı ağıllı başdan başlanıb?
Bu sel görünəndən daha dərinidir.
Bu çələng taclardan uca başların,
Bu sümük xalqına hürənlərindir!

Yaltaq da alçaqdır, alçaq da yaltaq,
Coxları itləşdi bir yalaq üçün.

Qoyun beləsini duza, saxlayaq,
Sabah beləsinə şapalaq üçün.

Hünər zamanın da qəddini gərir,
İgidlər ərləşir ərkən çağında.
Xəyanət selinən, yelinən gəlir,
Ədalət gələndə quş caynağında!
Amandı qoruyun bir-birinizi!

Qolu itənlərə qol olanların
Çəkici, orağı qorunmalıdır.
Özgə ümidinə qor olanların
Öz ümid çırağı qorunmalıdır.

Mən də hər çağrışa dönüb baxmaram,
Önümdə dağ durur,
Arxamda dərə.
Mən də hələm-hələm bayraq taxmaram
Göyümdə göyərən göydələnlərə.

Bəxın, bir baxışla kim bunu anlar:
Düşmən qılıncında-bu dost əlidir!
Təbrikə, təhrikə mahir olanlar
Güdaza verməyə səriştəlidir!
İlahi, nə çoxmuş çayırkimilər!
Ayıqlar qütbündə ayıqkimilər...
Amandı, qoruyun birliyinizi...

4. I. 1989.

BU GECƏ YUXUDA

Yel kimi səyirdib mənşəb atını,
Sel kimi kükrəyib,
Sel kimi axdım.
Taxıb qollarıma quş qanadını...
Bu gecə yuxuda şah oğlu şahdım.

Günəşə dur-dedim,-mənsiz yerimə!
Üfürüb söndürdüm ulduzları da.
Seçdim xan yerinə, əyan yerinə
Qəpikdən, quruşdan ucuzları da.

Çalalar önümdə süd gölməçəsi,
Dərələr-bal dolu ağzına kimi.
Əmrinə müntəzir, əmrinə əsir_
Cəlladdan, quldurdan, azğına kimi...

Ağa barmağımı tuşladım-qara,
Nə desəm ağardı dediyim anda.
Kimdir bu dünyada kimliyi qalan!
Əvvəli, sonu var qara daşın da.

İştahım: ucalmaq Allah yanına!
Bir az da yuxarı, azacıq, azca!
Birdən şah kimi də Allah yanıla,
Bir çimdik toz ollam qapazındaca!

Dağlara baxıram: gileyli dağlar...
Bir meşə yüklənir bir qarışqaya.
Bu uzaq yaxınlar, yaxın uzaqlar
Barışa bilmirsə-heç barışmaya!

Qışkırdım, qışkırdım kişnərti sayaq.
Qapdı hay səsimi bir qadın səsi,
Kükrəyib qarışdı kükrəyən çaya
Bir adam kölgəsi, bir at kölgəsi.

Kimsə düyününü acır baxtımın,
"Çəpik çal" deyənin öz əli yoxdu.
Gümüş sarayımın, qızıl taxtımın

Hər şeyi yerində,
Özülü yoxdu.

Böyrümdə təzi da, dovşan da sinib,
Gözucu vəzirə, vəkilə baxdım.

Nə qaçan tərənir,

Nə qovan dinir...

Bu gecə yuxuda şah oğlu şahdım!

29. I. 1989.

DÜNYA DÜZƏLMİR

Ömür də tükənir, söz də tükənir,
Başımın altından yastıq da qaçır.
Əllərdir uçuran, əllər tikəni,
Çölümdən yaz qaçır, yazlıq da qaçır,
Dünya düzəlmir ki, düzəlmir, baba!

Kimdənsə tez durub kimin uşağı,
İtinə daş atıb beş yüz il qabaq,
Kimin dəyirmanı, kimdən aşağı...
Bunları yerinə kim oturdacaq?..
Dünya düzəlmir ki, düzəlmir, baba!

Tərəfsiz tərəfdə düz oğlu düzlər!
Tərəfgir tərəfdə silah, qan-qada!
Çayını itirən mavi dənizlər
Çırpınıb, boğulur göz qabağında,
Dünya düzəlmir ki, düzəlmir, baba!

Kiminsə dünəni qəbirsiz qalıb,
Kotancı babası dəmirsiz qalıb,
Körükçü atası kömürsüz qalıb,
Xəmrəsi, urvası xəmirsiz qalıb,
Dünya düzəlmir ki, düzəlmir, baba!

Mən təkdım, cüt oldum, təkləndim yenə,
Özüm yük çəkənəm,
Özüm də yükəm!
Baxsam "döz" deyənə, "döz" deyilənə
Ağzımdan qapılar öz halal tikəm.
Dünya düzəlmir ki, düzəlmir, baba!

Gedir yal davası, sümük davası,
Gedir vuruhavurla çəpik davası,
Gedir milyonçunun qəpik davası,
Çürük fikirlərin çürük davası,
Dünya düzəlmir ki, düzəlmir, baba!

"Mənəm" deyənlərin məni görünmür,
Əli tətikdələr özü hədəfdə,
Azmış ağılların çəni görünmür,
İtmis, itirilmiş başlar kələfdə!
Dünya düzəlmir ki, düzəlmir, baba!

Hələ bu dünyanın qeylü-qalı çox.
Bilməm zəhəri çox, yoxsa balı çox.
Çox verdim özümə bu sualı, çox:
Ərzin nadanından ağsaqqalı çox!
Bəs niyə bu dünya düzəlmir, baba!

1990.

GÜZƏŞT

Bir çaydan su içir güzəşt də, qəsd də,
Od da var, buz da var insan qanında.
Kimi söz acıdır qızıl qəfəsdə,
Kimi qum sovrur söz xırmanında.

Hər üzə güləni tanımaq olmur,
Güzəştə gedənlər mərd oğlu mərddi.
Söz yamaq götürmür,
Söz yamaq olmur,
Söz sözə çəpərdi, söz sözə bənddi.

Günah çamırında ağnayana bax,
Onun da baxtına günəş doğulur.
Neçə ağıllıya dedi bir axmaq:
"Qəbahət doğuldu-güzəşt doğulur"

Qulağı kar olun hin harayına,
Tülküyə borcumuz hörmətdi-dedi,
Düşdüsə bir sürü bir qurd payına
Bunun da adı var "qismətdi"-dedi.

Dünən ön sırada gördüm əzəni
Fərqi nə varmadım güzəştə getdim,
Üstümə çəmkirən Ayızadənin
Burnuna vurmadım, güzəştə getdim.

İnadda yüzəmsə, güzəştdə minəm,
Öz əlim pis qazmır öz məzarımı.
Bu xalqa ömürlük tapşırıran-mənəm
Dərə məzarımı, düz məzarımı.

Yol kəsən, ev yıxan güclüdən uzaq,
Gücsüzlə oyunda güzəştə getdim,
Bu da var: kölgəmi gəmirən alçaq
Quyruq bulayanda, güzəştə getdim.

O qədər güzəştə getdim bu haqqı
 Çox azlar yenə də çox az bildilər;
 Ayağım altında qədim torpağı
 İndicə sərilməmiş palaz bildilər.

Babam da beləcə, atam da belə;
 Toruna düşənə güzəştə getdi,
 Torundan qaçana güzəştə getdi,
 Yelə bağışladı sel apararı,
 Selə bağışladı yel apararı.

O qədər güzəştə getdim, axırda
 Torpağım dartıldı ayağım altıdan;
 Yox! Daha torpağa yenmək vaxtıdır.
 Qəzəbim, nifrətim, bərk yapış atdan,
 Bəxşişim, güzəştim, daha düş atdan!..

2. I. 1990.

MÜNDƏRİCAT

Təsəlli.....	5
Bu millətin dərdi-səri.....	6
Ayağa dur, Azərbaycan!.....	9
Ulu şahım, qılıncına söykənim!.....	11
Sənə inanıram.....	13
Yaşamağa nə var ki?.....	15
Əsgər oğul.....	17
Söznən zarafat eyləmə.....	19
Mikayıl şer oxuyur.....	20
"Qoşul mənə, gedək..."-dedin.....	22
Hara gedirəm, bilmirəm.....	23
Gecikdin.....	24
Qoluzorlulara nifrətim var.....	25
Cecen faciəsi.....	26
Yoxdu sözüm, yoxdu daha.....	28
Ad günümə.....	29
Suallar, cavablar.....	33
Məni ölməyə qoymurlar.....	35
Artıran söz qədrini.....	37
Qarğıma.....	38
Bu dönüklər, vəfasızlar dünyası... ..	41
Murova qar yağdırdı.....	42
Ah, bu qısa sevda yolu.....	43
Yarımadın.....	44
Bu millətə nə verdik ki?.....	45
Ay allah.....	46
Vaxtın o vaxtıdır.....	47
Ay yazıq.....	48
Düşmənin qabağından qaçan "kişilər".....	49
Ata millət, ana millət, ağlama.....	50
Bu, insan adlanan insan.....	51
"Nişançı özümüz, hədəf özümüz".....	52
Qayıtma!.....	54
Gözəllik saxladı ölümdən məni.....	55
Yaşamaq budurmu?.....	57
Dilənçi qaçqın.....	58
Qos məni dağ küləyinə.....	59
Əsrin valanları, əsrin vədləri.....	60
Sərhəd çəpərləri.....	65
Yoxdu.....	67

Biz olmayanlar.....	68
Bizi Vətən çağırır!.....	70
Çıxıb getmək istəyirəm... ..	72
Kəlbəcər qaçqınlarına.....	74
İnsan yalan danışır.....	75
Gecikdi.....	77
Ya rəbbim, bu dünya sən quran deyil.....	78
Əgər mən özümə üz-üzə gəlsəm.....	81
Yol ayrıcında söhbət.....	83
Necə yaşadım... ..	85
Cox təzələr köhnəlir.....	87
Göy altında, Yer üstündə.....	89
İbrət, nifrət muzeyi.....	91
Dalınca gəlmə.....	95
Zamana aldanan böyük yazığa.....	97
Bu şeytanlar.....	99
Nəgimə.....	102
Yolçu, yolun haradı?.....	103
Göydən dörd alma düşdü.....	104
Atalar.....	105
Qəfil.....	106
Sən ötür məni.....	107
Babamın səsi.....	109
Çinarla söhbət.....	111
Duman ömrü.....	112
Ağlayan qayalar.....	114
Daş qartal.....	115
Bu yerlər, o yerlər.....	116
Bir otaqda.....	118
Həkim çay.....	120
Qurd xasiyyəti.....	122
İstisu lövhələri.....	123
El üçün ağlayan.....	124
Üstümə qayıdan yazıları.....	126
Dağlara çağırış.....	131
Ata ocağı.....	133
Gecə nağılı.....	135
Bir qəbir daşına yazılmış yazı.....	136
Şuşada bir gecə.....	137
Küçə itləri.....	138
Qanadlı qayalar.....	140
Tök olanda.....	141
Məndən ötdü, qardaşıma deydi.....	145
İnnən belə.....	148
İstedad.....	150
İnsan qayalar.....	151
Babək qılıncı.....	153
Fillərin ömrü.....	156
Yerlər.....	157
Aldada bilirəm özümü hərdən.....	159
Səbrimdən inadıma məktub.....	161

Vətən mənə oğul desə.....	163
Şöhrətə atılan güllə.....	164
Gözləri yol çəkən ana mahnısı.....	166
Dağ yaddaşında yazı.....	167
Qoca əmim belə dedi:.....	168
Yurdumuzun qızları.....	169
Dağlar məni tanımadı.....	170
Dağlar küsüb.....	171
İlhamım.....	172
Dünya gözəl dünyadı.....	174
Qızıl qaya.....	175
Sizə yetim deyən olsa.....	177
Hər şeydən yazanda.....	178
Tələsdim.....	180
Mənim də yaşı az deyil.....	181
Yaşadım.....	182
Əl deydi, çaxmaq daşıyam.....	183
Durnaları dönməz oldu.....	184
Od kimi, su kimi... ..	185
Qonsu çəpəri.....	186
Günəş günü.....	187
Yazı masama.....	189
Bir ömür yolunda.....	190
Bəd xəbərlər.....	192
İnsan.....	194
Biz qoşa getməliyik.....	195
Eyham.....	196
Yalan.....	198
Nə günah.....	200
Əlli il yaşadım.....	201
Getdilər.....	203
Xatirələr yordu məni.....	204
Borc.....	205
Qalır hələ.....	207
Mübarəkdi, mübarək.....	208
Xəstəxana həyatında bülbül oxuyur.....	209
Mənim validolum.....	211
Kirpinin xəbərdarlığı.....	213
Həbib müəllim.....	214
Qara dəniz sərqisi.....	216
Beləcə.....	217
Tarixçi alimə.....	218
Palıd, səni kim yıxdı.....	219
Dostlar qazsın məzarımı.....	220
Sənin etibarın.....	221
Gərək belə olmayaydı.....	223
"Özünə bax"—deyirsən.....	225
Daş harayı.....	227
Vaxtın qalsa.....	229
Araz dili.....	231
Təklənmə.....	233

Sac ağartdım.....	234
Tanrım, məni məndən qoru.....	235
Mənsiz.....	237
Məmməd Araz qayası.....	238
Qorxu günü, insaf günü.....	240
Gəldin, niyə gəldin?.....	242
Daha inanmıram... ..	243
Möhtac oldum.....	245
Böyüklər, uşaqlar... ..	249
Bu payız qarı.....	250
Hər gün.....	251
Köçəri.....	253
Əlim çatmaz, ünüm yetməz.....	254
Qoca arıçı ilə söhbət.....	255
Sağlığımda... ..	258
Ağlama, qorxuram göz yaşlarından.....	259
Yaşat məni.....	261
Meymuna əl çalmaq öyrədən uşaq.....	262
Vəfaliya can qurban... ..	264
Yalançının evi yandı... ..	266
Söz açıq olanda... ..	267
Vəzifə, insan... ..	269
Gözləyənim olaydı... ..	271
Tikansız yazılar.....	273
Xəbərim olmadı.....	275
Puşkinə.....	276
Ölüm qorxur qələmdən.....	278
Mənə biganəlik öyrət, ürəyim.....	279
Vaxtında gəlmədin.....	281
Şair, nə qazandın?.....	283
Kəndlə şəhər arasında.....	285
Yenə bu küləklər.....	287
Xəzəli pul olan bağın.....	289
Köhnə dost.....	290
Sinəm səhra sinəsi.....	291
Hesabat.....	293
Qalmadı.....	295
Bu dərə dərin dərə.....	296
Qacma məndən.....	298
Əgər son nəğməmi oxuya bilsəm.....	299
Belə dünyanın.....	301
Gecə pəncərəmə dırmaşan pişik.....	303
Şanapipik.....	305
Qorxuram.....	306
Yaxşılar.....	307
Bu gecə yuxuda.....	309
Dünya düzəlmir.....	311
Güzəşt.....	313

Məmməd ARAZ
YOL AYRICINDA SÖHBƏT

Rəssamı
Fikrət İbrahimli

Üz qabığının rəssamı
Zaur Əliyev

Texniki redaktoru
Elmira Tağıyeva

Çapa imzalanmış 22.12.97. Kağız formatı 60x90/16. Şerti çap vərəqi 20.0. Uçot-nəsr vərəqi 11,5. Tirajı 5 00 Sifariş 5102. Müqavilə qiyməti ilə

"Azərbaycan" nəşriyyatı.
370146, Bakı, Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə